

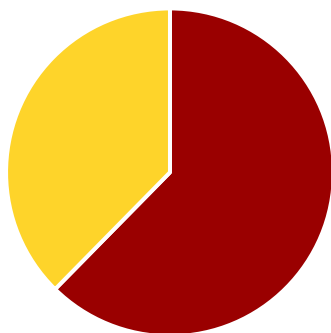
Melléklet

A LEGIO II ADIVTRIX HADTÖRTÉNETE					
Császár	Datálás	Esemény	A legio diszlokációja	Rész-vétel ¹	Szakirodalom/forrás:
Nero	69	A legio felállítása	Róma	L	Tac. hist. 3.50.3.
Vespasianus	70	iusta legio – hivatalos alakulattá válás	Róma	L	Lőrincz 2000b, 160. és CIL XVI 10., illetve AE 1932, 27.
	69-71	Batavus felkelés	Germania Inferior		Tac. hist. 5.14.
	71	átvezénylik a legiót	Britannia		Lőrincz 2000b, 160.
	71-78	Agricola hadjáratai	Lindum, Britannia		Lindum: RIB 253, RIB 258. Deva: RIB 475, RIB 476, RIB 477, RIB 478, RIB 479, RIB 480, RIB 481, RIB 482, RIB 483, RIB 484, RIB 485. és J. Brian Campbell, 'legio,' NP VII 9 skk. ld. 'Legio II Adiutrix' és Lőrincz 2000b, 161, és Hessell 2000, 446-457.
Vespasianus Titus Domitianus	78-84	ismeretlen	Deva, Britannia	L	
Domitianus	84-85/86	ismeretlen	Pinnata Castra (?), Britannia	L	
Domitianus	85-86	átvezénylik a legiót	a mai Szerémség, Pannonia	L	Lőrincz 2000b, 161-162 szerint Sirmiumban állomásozott, vö. Mócsy 1974, 82-86. Másképpen FPA 2, 171- 174. Ld. még Kovács 2014, 76-84. A dák expedícióhoz CIL XIII 6357.
	89	átvezénylik a legiót	Aquincum	V	
		germán expedíció	Germania		
	92	Velius Rufus dák expedíciója	dák törzsterület		
Traianus	105-106	második dák háború	dák királyság, illetve törzsterület	L	Lőrincz 2000b, 163-164. (szerinte mindkét dák háborúban részt vett) és FPA 2, 176-177. Vö. még Mócsy 1974, 91-92., illetve AE 1951, 52., AE 1939, 81a. és

¹ Ti. L=*legio* (azaz a teljes alakulat), V=*vexillatio* (azaz az alakulat egy különítménye). Ahol kérdőjel szerepel, ott nem igazolható megnyugtatóan az alakulat részvétele.

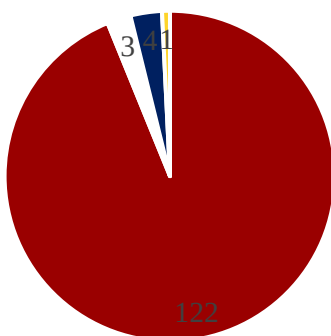
					AE 1939, 81b. Ld. még Kovács 2014, 84-87.
	113-117	parthus hadjárat	Parthus Birodalom: Észak-Mesopotamia, Assyria	L	Lőrincz 2000b 164. Vö. FPA 2, 179-181., és Mócsy 1974, 99-102. Ld. még Kovács 2014, 88-93.
Hadrianus	117/118-119	iazyg lázadás	Pannoniától keletre, iazyg törzsterület: Duna-Tisza köze, Tiszántúl	L	
Hadrianus	132-135	Bar-Kochba-féle zsidó felkerés	Közel-Kelet, Iudea	V	Lőrincz 2000, 166.
L. Verus	162-166	parthus hadjárat	Parthus Birodalom nyugati tartományai	L	FPA 3, 284-299., és Mócsy 1974, 183-200., valamint Lőrincz 2000b, 166. továbbá M. Valerius Maximianus expedíciója: CIL III 13439. Ld. még Kovács 2014, 115-151.
M. Aurelius	166/167-180	markomann-kvád-szarmata háború	dunai provinciák: Pannonia, és a mai Szlovákia egyes területei	L	
M. Aurelius	175	Avidius Cassius usurpatiója	keleti provinciák, elsősorban Syria	L	
Septimius Severus	193-197	polgárháború	elsősorban Itália, Syria és Gallia	L	FPA 4, 180-182. Mócsy 1974, 200-203. és Lőrincz 2000b, 166., valamint Kovács 2014, 175-183.
	197-202	parthus háború	Parthus Birodalom: határmenti kliens fejedelemségek		
Caracalla	213	alemann háború	Rajna-Majna-Neckar vidéke	L	FPA 4, 180-182. Vö. Mócsy 1974, 200-203. Caracalla alemann

	213-217	parthus háború	Parthus Birodalom: Mesopotamia északi része	L	hadjáratáról: Lőrincz 2000b. 167.
Severus Alexander	231-233	perzsa háború	Mesopotamia, Syria, Cappadocia	V	Kovács 2014, 216-217.
Maximinus Thrax	235-238	germán hadjárat	Germania	L	FPA 5, 144-149. Vö. Mócsy 1974, 202., illetve Kovács 2014, 229-230.
		polgárháború	Itália		
III. Gordianus	243-244	perzsa háború (?)	Szászánida Birodalom Mesopotamia	L (?)	FPA 5, 149-150. és Kovács 2014, 230- 231. Vö. Mócsy 1974, 202-203.
Philippus Arabs	244-249	gót és karp betörések	Pannonia	L	FPA 5, 150-151. vö. Kovács 2014, 231- 234.
Gallienus	261	polgárháború	Pannonia	L	FPA 5, 170-171. vö. Kovács 2014, 240- 257.
II. Claudius	269	gótok elleni háború	Naissus (Moesia)	L	Lőrincz 2000b, 167., illetve Kovács 2014, 257-258.
Aurelianus	273	palmyrai hadjárat (?)	Palmyra	L (?)	FPA 5, 181. és Kovács 2014, 264.

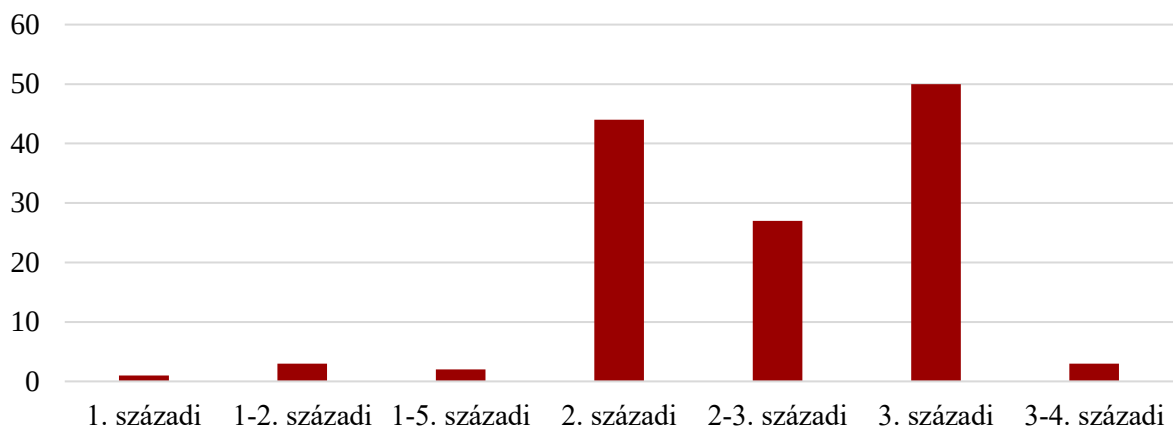
■ összes személy ■ sérült vagy név nélkül

1. ábra – személyek száma a feliratokon

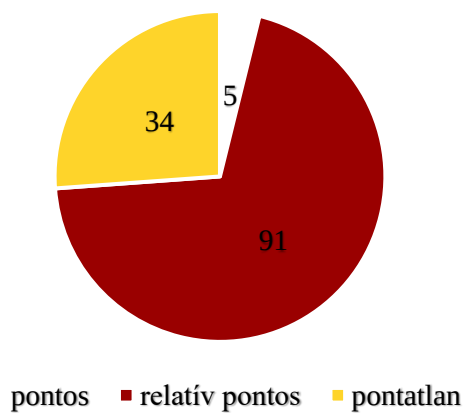

■ sírfelirat ■ votív-vallásos felirat ■ megtisztelő felirat ■ népi jellegű felirat

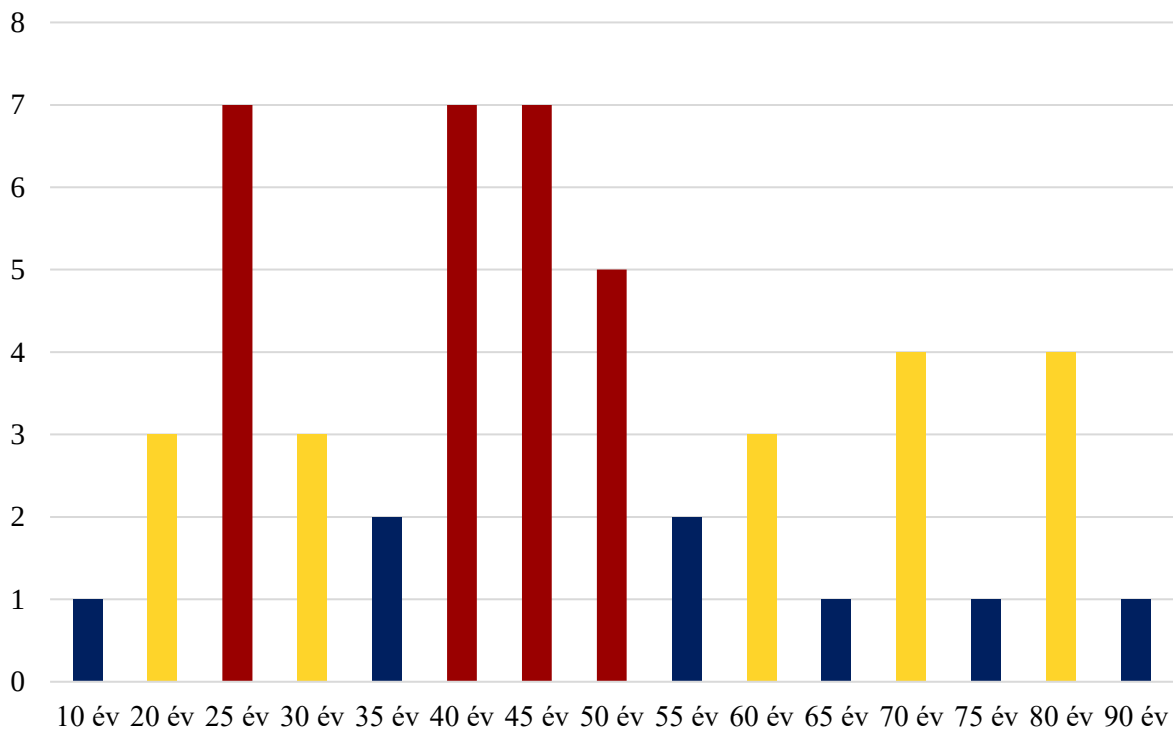
2. ábra - a feliratok típusai

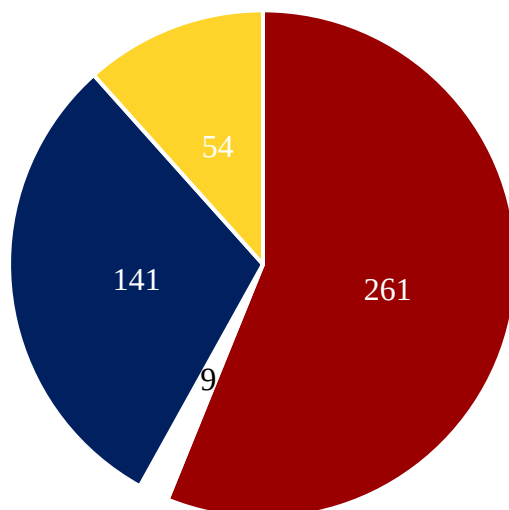
3. ábra - a feliratok datálásának megoszlása

4. ábra - a datálás pontossága

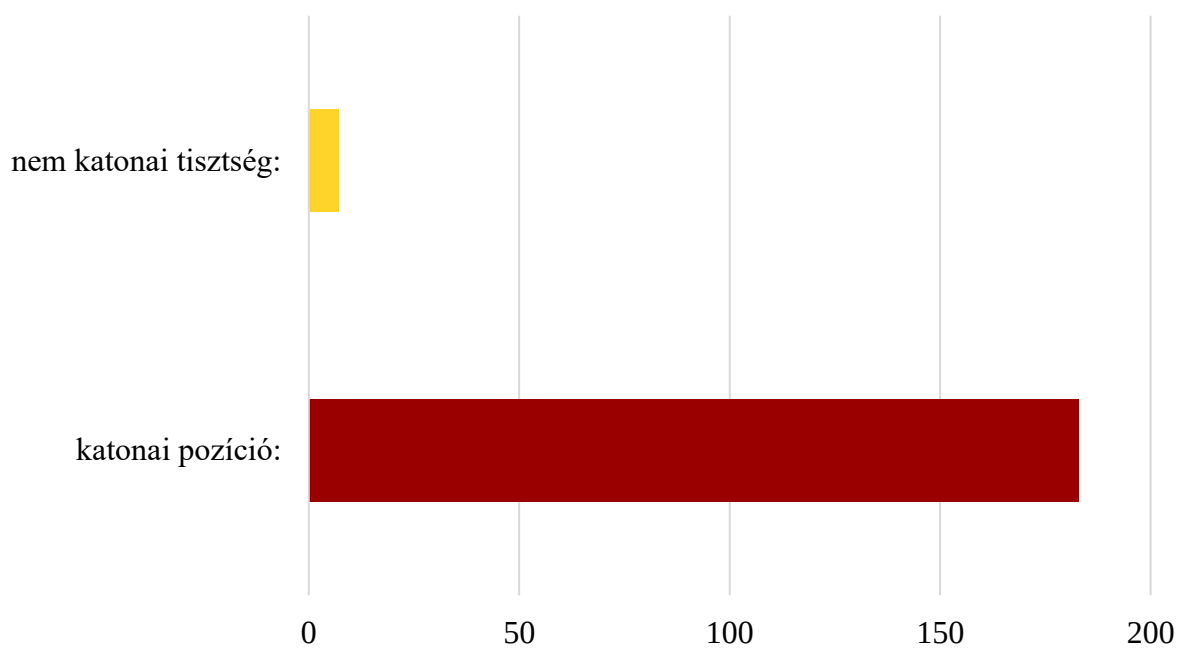

5. ábra - a kerek életévek megoszlása

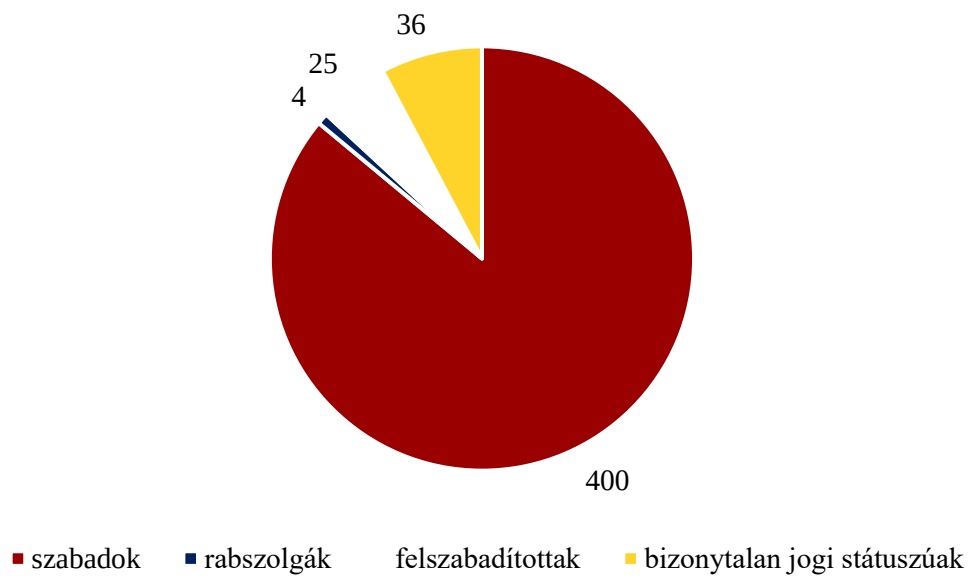
■ császárgentiliciumok talán császárgentilicium
■ más italicus vagy egyéb gentiliciumok ■ nem szerepel név vagy lekopott

6. ábra - a gentiliciumok aránya

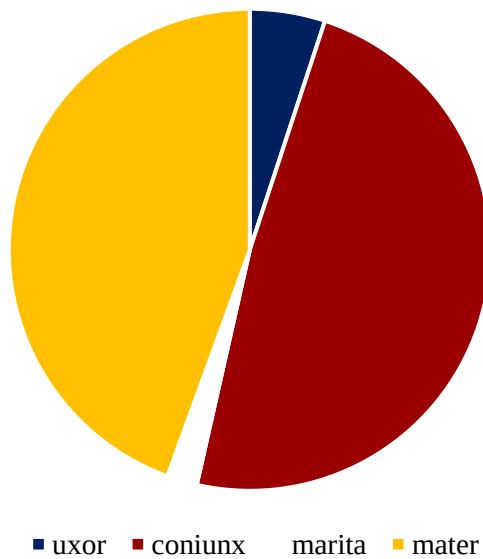

7. ábra - a feliratokon szereplő férfiak foglalkozásai

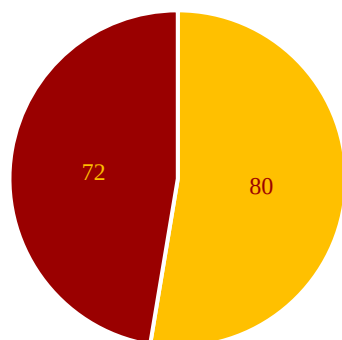
A felíraton szereplő személyek jogi státusza – személyi szabadság

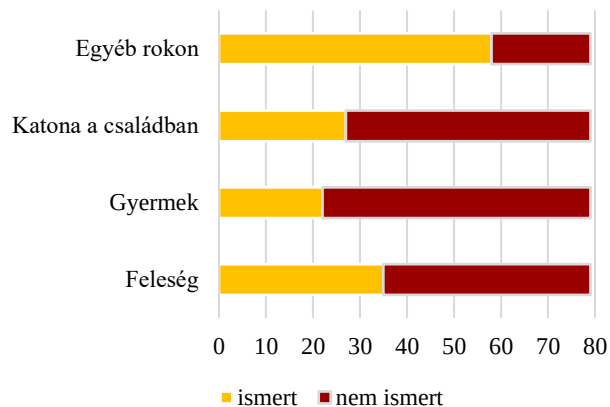
8. ábra - a család tagjainak jogi helyzete

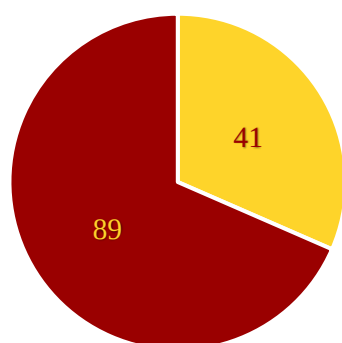
9. ábra - a felíratokon szereplő párok megnevezései

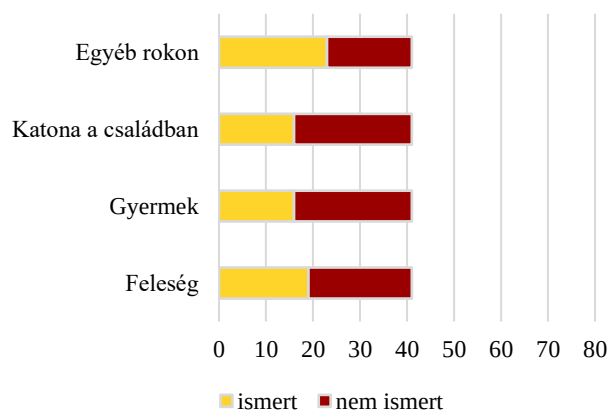
■ ismert ■ nem ismert

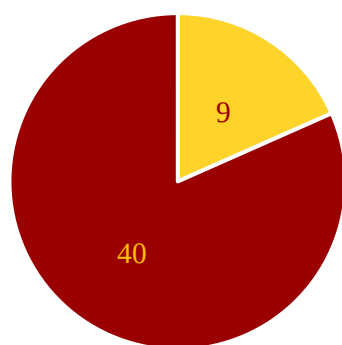
10. ábra - a közkatonák családalapítási hajlandósága

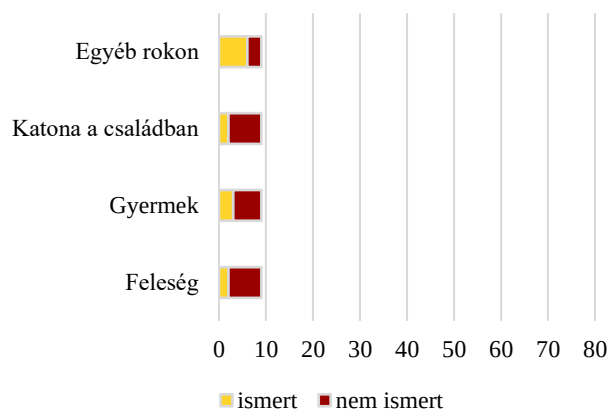
■ ismert ■ nem ismert

11. ábra - az altisztek családalapítási hajlandósága

■ ismert ■ nem ismert

12. ábra - a centuriók családalapítási hajlandósága

Feliratkatalógus

1. Tábla, mészkő. Magasság: 50 cm, szélesség: 98 cm, vastagság: 9 cm. Bölske, az ókori Lussonium közelében. Őrzési hely: Szekszárd – Wosinsky Mór Megyei Múzeum: 58.348.1.

FORNI, G.: *Vichiana* 12, 1983, 199-200, 16; 3. ábra – *AE* 1984, 724. – *CIL* III 3320. – *RIU* 1017; (Fotó és ábra). – HD001737 (u.a.: 2016.07.29. – Feraudi).

-----]r(?)i(?) Quirin/a Sirmi(o) Maximo / quondam vet(erano) ex sig(nifero) / leg(ionis) II ad(iutricis) et Comini(a)e / Maximillae fil(iae) eius / et Aeliae Proculinae / uxori eius / E(- --) L(---) Nov[---]llianus / [-----

A signifer cognomenje mindenütt nagyon népszerű volt, így a származás meghatározásában nem nyújt segítséget, vö. OPEL 3 70. 'MAXIMVS': ITA 252;1 HIS 105;6 NAR 76;2 DAL 174;2 PAN 90;8 NOR 50;4 DAC 48;3, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Körülményekre, külsőségekre utaló cognomen, vö. KAJANTO 1982, 275. Lásd még MÓCSY 1959, 181. Dalmatiai előfordulásairól ALFÖLDY 1969, 242-243. A birodalom leggyakoribb cognomenje. Dalmatiában nagyon népszerű a városi lakosságnál.

A katona lánya, Cominia Maximilla italikus nevet visel, melyből apja gentiliciumára is következtethetünk, lásd SCHULZE 1933, 108, 166 és SOLIN – SALOMIES 1988, 59, amely Pannoniában ritka, vö. OPEL 2 70. 'COMINIVS': 67 HIS 11;1 BEG 8;1 NAR 24 DAL 4;1 PAN 5;2 NOR 6 DAC 2 AQV 1 LVG 1 MIN 1;1 MSV 3, hasonlóképpen MÓCSY 1959, 153. Szerinte Dél-Galliában és Észak-Itáliában gyakori. Ugyanígy ALFÖLDY 1969, 77, aki a mindenütt előforduló Cominius nevet Észak-Itáliából eredezteti. A lány cognomenje, mely az apjáénak kicsinyítő képzős változata, kifejezetten nőknél gyakori vö. KAJANTO 1982, 276. és SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Az előfordulása az Észak-Itáliához közeli tartományokban jellemzőbb, lásd OPEL 3 69. 'MAXIMILLA': ITA 7 HIS 3 BEG 1 NAR 13 DAL 11 PAN 9 NOR 4 DAC 4. ALFÖLDY 1969, 242. szerint a kelták körében gyakoribb, mint másutt.

Maximus felesége, Aelia Proculina császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150., aki szerint Pannonia

keleti részében fordul elő nagy számban, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenjéhez, mely férfi és női alakban szinte egyformán gyakori, vö. KAJANTO 1982, 177. és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Pannoniában különösen népszerű volt, lásd OPEL 3. 166. 'PROCVLINVS': ITA 2 HIS 8 NAR 1 DAL 7;1 PAN 11 NOR 1 DAC 3 BRI 2 MIN 2 MSV 3. E név MÓCSY 1959, 187. szerint Marcus Aurelius után leginkább a szíreknél fordul elő. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 274-275, aki szerint Észak-Itáliában és keleten a leggyakoribb.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 200.

2. Szobortalapzat, márvány. Magasság: 116 cm, szélesség: 73 cm, vastagság: 58 cm. Róma, az ókori Ostia.

BARBIERI, G.: *Scritti sul mondo antico in memoria di Fulvio Grosso*, Roma. 1981, 23-27. – AE 1981, 158. – HD005749 (u. a.: 2010.02.15. Feraudi).

D(is) M(anibus) // M(arco) Aur(elio) Claudian(o) / |(centurioni) leg(ionis) XVI Fl(aviae) / II (secundo) princip(i) prior(i) / |(centurioni) leg(ionis) XXII Primig(eniae) / |(centurioni) leg(ionis) XV Apoll(inaris) |(centurioni) leg(ionis) I Mine(rviae) / |(centurioni) leg(ionis) VII Claud(iae) |(centurioni) leg(ionis) III Gal(licae) / |(centurioni) leg(ionis) XIII gem(inae) |(centurioni) leg(ionis) IIII Fl(aviae) / |(centurioni) leg(ionis) I Ital(icae) bis |(centurioni) leg(ionis) II adiu(tricis) / ex testam(ento) [e]iusdem / Vibia Laenilla / neptis et heres / avonculo(!) piissimo / faciendum curavit

A centurio császárgentiliciumot visel, lásd. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. vö. MÓCSY 1959, 151.: a Marcus előtti Aureliusok Észak-Itáliából és Dél-Galliából származtak. Lásd még SALOMIES 1987, 186.: Marcus Aurelius előtt a *Marcus* praenomen nem fordult elő az Aurelius nemzetségben, a császári polgárjog-adományozás folytán azonban az újpolgár a császár gentiliciuma mellett annak praenomenjét is megkapta. *Claudianus* cognomenje Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 2, 60. 'CLAVDIANVS' – ITA 4 NAR 3 DAL 3;1 PAN 9;1 DAC 4;1, különösképp Északkelet-Pannoniában, vö. BARKÓCZI 1964. 309. Lásd még KAJANTO, 1982, 32, 35, 144.: nemzetségnév *-anus* szuffixumos derivátuma. FITZ 1993, 877-878. szerint szír eredetű.

Unokája és örököse a Vibia gentiliciumot viseli, mely italicus, vö. OPEL 4 165. 'VIBIVS': ITA 140;1 HIS 71 NAR 38 DAL 40;3 PAN 15;3 NOR 15 LVG 6 MIN 10;1,

illetve SCHULZE 1933, 102., valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 207, továbbá Alföldy 1969, 136-137. Ezt a nevet BARKÓCZI 1964, 327. szerint Marcus Aurelius után a tartomány keleti felében őslakosok viselik. Cognomenje egy etnikum nevének kicsinyítő képzős változata, lásd KAJANTO 1982, 210. A név italicus, vö. SCHULZE 1933, 186, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 348. A cognomen képző nélküli alakban gall területeken fordul elő, vö. OPEL 3. 16. 'LAENA': NAR 1 AQV 1. (Laenának egy vastag köpenyfaját neveztek). A szó feliraton szereplő, képzős alakját pedig nem is adatozza LÖRINCZ. Sem a Laenilla, sem a képző nélküli alakja nem szerepel BARKÓCZI 1964 és ALFÖLDY 1969 névkatalógusában.

Elképzelhető, hogy a nagyapa szír volt, lányát pedig egy polgárjoggal bíró, kelta őslakos származású férfi vette feleségül. A felirat lelőhelye alapján azonban az is lehetséges, hogy Claudianus Itáliában telepedett le, és unokája itt ment férjhez. A közbülső generáció nem szerepel a feliraton. Laenilla örökösi státusza alapján a felirat állítása idején már nem élhettek – a datálás szerint talán épp a markomann-kvád-szarmata háborúban veszíthették életüket.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

3. Szarkofág, mészkő. Magasság: 77 cm, szélesség: 200 cm, vastagság: 89 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.27.

TitAq 652; Fotók. – SOPRONI S. *FoIA* 30, 1979, 91-98; 1. ábra – *AE* 1979, 472. – HD008266 (u.a.: 2015.02.03. – Feraudi)

D(is) M(anibus) // Iuliae Secundinae q(uondam) / Iuli Secundi filiae do(mo) / municipi(o) A[---] [-]C(---) ann(or)um XL / Aur(elius) Victor vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) ex / str(atore) co(n)s(ularis) coniugi karissi/mae f(aciendum) c(uravit)

A katona egyik felmenője császárgentiliciumát valamely Aureliustól kapta, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje tipikus katonanév. A második legtöbb előfordulása ugyan Pannoniában ismert, de esetünkben ez nem járul hozzá a származás meghatározásához. Lásd OPEL 4 168. 'VICTOR': ITA 41;1 HIS 38;1 BEG 80;3 NAR 26;1 DAL 31 PAN 42;3 NOR 14;1 DAC 13;3 AQV 5 BRI 11;5 LVG 16 MIN 18;1 MSV 9;1 RAE 12;1 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Lásd még KAJANTO 1982, 278. – a 'győzedelmes' KAJANTONÁL külön kategóriát képez a cognomenek között. Továbbá BARKÓCZI 1964, 327-328. M. Aurelius után egyforma arányban fordul elő Pannonia

nyugati és keleti térségében is. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 326. Mindenhol gyakori, a keresztényeknél is. Dalmatiában inkább a késő császárkorban népszerű.

SOPRONI Iulia Secundina származási helyét Alicanumra vagy Halicanumra egészítette ki, ez azonban nem támasztható alá. Iulia gentiliciuma apja praenomenje alapján nem császári eredetű, vö. SALOMIES 1987, 187.: a köztársaságkorban nem is ismertek Quinti Iulii. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. BARKÓCZI 1964, 298. ALFÖLDY 1969, 31-36. Az apa és a lánya cognomenje is egyaránt születési sorrendet jelölő számnév, vagy annak derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 292. SOLIN – SALOMIES 1988, 399. Területi előfordulásához vö. OPEL 4 59. 'SECVNDVS': ITA 362 HIS 89;1 BEG 72;13 NAR 130;1 DAL 96;4 PAN 57;11 NOR 78;2 AQV 23, illetve OPEL 4 58. 'SECVNDINVS': ITA 90 HIS 13 BEG 39;1 NAR 77 DAL 54 PAN 36;2 LVG 16;1. A név *-inus* szuffixummal ellátott alakja Itália mellett inkább a dunai provinciákban, és a kelta tartományokban gyakori. MÓCSY 1959, 189-190. szerint mindenütt népszerű, Észak-Itáliában kiemelkedően. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 291: mindenhol megtalálható, így Dalmatiában is, de a városi lakosság körében kevésbé.

Mindhárman lehetnek provinciális eredetűek, de származása egyiküknek sem biztosan meghatározható, legfeljebb annyi, hogy nem Aquincum környéki bennszülöttek. Az egyértelmű, hogy a katona egy római polgárjoggal rendelkező nőt vett feleségül, illetve nem tűnik valószínűnek, hogy Iulius Secundus katona lett volna, különben minden bizonnyal szerepelne a feliraton.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

4. Szarkofág, mészkő. Magasság: 35 cm, szélesség: 193 cm, vastagság: 95 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 72.7.5.

TitAq 644, Fotók. – WELLNER, I.: *Bud. Rég.* 22, 1971, 411-418; fig. 6 u. 7; fig. 8 – *AE* 1972, 382. – HD009502 (u.a.: 2015.02.13.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Iul(ius) Candidianus mil(es) leg(ionis) / II ad(iutricis) stip(endiorum) XXIII qui vix(it) ann(os) / XXXX Cla(u)dia Bonosa / coniugi carissimo / f(aciendum) c(uravit)

Iulius Candidianus császárgentiliciumot visel, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL

478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. BARKÓCZI 1964, 298. ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje latin, derivált név a *Candidus/Candidából*. Börszínre utaló cognomen, vö. KAJANTO 1982, 227, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 307. Viszonylag ritka, de Pannoniában messze több előfordulása ismert, mint máshol, lásd OPEL 2 30. 'CANDIDIANVS': ITA 1 HIS 3 DAL 2 PAN 13 NOR 3 MSV 1 RAE 1, ezt erősíti meg továbbá BARKÓCZI 1964, 308. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 170: szerinte a dunai provinciákban gyakori, különösen Pannoniában.

A feleség gentiliciuma problémás. LŐRINCZ Cladiának értelmezte, vö. OPEL 2 59. 'CLADIA': PAN 1, hasonlóan SOLIN – SALOMIES 1988, 56. WELLNER feloldása alapján azonban Claudia, s ezt erősíti meg SCHEITHAUER és NÉMETH is. E császárgentilicium előfordulásához lásd OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 56. Továbbá MÓCSY 1959, 149., illetve ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje, a Bonosa a bonus derivátuma, nőknél lényegesen gyakoribb, mint férfiaknál, lásd KAJANTO 1982, 275, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 303. továbbá a dunai provinciákban jellemző, vö. OPEL 1 311. 'BONOSVS': DAL 4 PAN 4 NOR 1 DAC 4 MIN 1 MSV 1. Keresztények körében kifejezetten gyakori, vö. BARKÓCZI 1964, 307, illetve ALFÖLDY 1969, 166. E cognomen a Iulius gentiliciummal együtt is ismert Aquincumban is (KUZSINSZKY B.: *Ausgrabungen*, 284.), illetve egy pannoniai testőrt is így neveztek (CIL VI 3264). A felirat 3. századi datálását figyelembe véve akár még arra is lehet esély, hogy a fenti feliraton szereplő pár leszármazottjáról van szó.

Datálás: Kr. u. 211 – Kr. u. 217.

5. Szarkofág, mészkő. Magasság: 82 cm, szélesség: 237 cm, vastagság: 112 cm. Szentendre, az ókori Ulcisia Castra. Őrzési hely: Ferenci Károly Múzeum: 65.18.1.

RIU 889. – *TitAq* 1593. – BALLA L.: *AÉrt* 99, 1972, 228-231; 1. fotó. (Fotó és rajz). – *AE* 1972, 438. – Maróti É.: *Steindenkmäler*, 43. 37. fotó. – HD009658 (u.a.: 2017.04.05. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aur(elius) Domitianus vet(eranus) leg(ionis) / II adi(utricis) domo Ancyra vivos(!) / sibi fecit adiutantibus nepo(tes!) suos(!) filies(!) filios(!) Gregor(io) et Laurentio fratres(!)

A katona vagy felmenői praenomenje és gentilicuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kaphatták polgárjogukat, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje, a *Domitius* gentilicium derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 145. és SOLIN – SALOMIES 1988, 324. E név a keresztényeknél sem ritka. Szinte minden tartományban ismert, de Itáliában, Pannoniában és Belgicában népszerűbb, noha nem szignifikánsan, lásd OPEL 2 105. 'DOMITIANVS': ITA 4 HIS 2;1 BEG 7 NAR 2 DAL 2 PAN 5;1 MIN 2 MSV 2 RAE 2. BARKÓCZI 1964, 310. szerint Aquincumban és Brigetióban jellemzően orientális származásúak. Mint a feliraton látszik is, Domitianus Ancyrából származott.

Még életében állított feliratán unokákat, fiú – és lánygyermeket, és testvéreket említ, ám csak utóbbiakat nevezi meg. Gregorius cognomenje nem latin, a hasonló alakú Gregarius jelentése 'katonatárs', lásd KAJANTO 1982, 320. és SOLIN – SALOMIES 1988, 340. A feliraton szereplő forma görög, vö. OPEL 2 171. 'GREGORIVS': ITA 1 PAN 1;1 AQV 1 LVG 2, továbbá BARKÓCZI 1964, 313, aki szerint rendkívül ritka, és keresztények viselik, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 213. A másik testvér, Laurentius cognomenjét Laurentum városának nevéből képezték, lásd KAJANTO 1982, 182., és SOLIN – SALOMIES 1988, 350. Igencsak ritka, LŐRINCZ mindössze 7 előfordulását adatozza, lásd OPEL 3 21.: 'LAVRENTIVS' HIS 1 BEG 1 NAR 1 PAN 2;1 NOR 1 MIN 1. A név BARKÓCZI 1964, 315. szerint is kifejezetten ritka, viselőit szintén keresztényeknek véli. ALFÖLDY 1969 névkatalógusa nem is tartalmazza a Laurentiust.

Úgy tűnik tehát, hogy egy orientális származású, keresztény család tagjai szerepelnek a feliraton, akik – ahogy arra ALFÖLDY és KOVÁCS fel is hívják a figyelmet – latinul sem tudhattak rendesen, hiszen feltűnően sok a helyesírási hiba a felirat szövegében.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

6. Sztélé, mészkő. Magasság: 124 cm, szélesség: 53 cm, vastagság: 25 cm. Brunn am Gebirge. Őrzési hely: Heimathaus Brunn am Gebirge.

OFFENBERGER, J.: *Fundberichte aus Österreich* 11, 1972, 90-92. – AE 1973, 432. – UBL, H.: *Pro Austria Romana* 23, 1973, 1-2. – FARKA, C. u. a., in: *Vindobona - die Römer im Wiener Raum*. 52. – *Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien*, Karlsplatz Bécs, 1977, 207, 119. – HD011375 (u.a.: 2016.11.30.: Gräf)

D(is) M(anibus) / Val(erio) Mat/erno vet(erano) / leg(ionis) II adiut(ricis) / Val(erius) Luper/cianus fil(ius) / pientissi/mus f(aciendum) c(uravit)

Az apa és fia gentiliciuma a császárnevek után a legnépszerűbb italicus név, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italicusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. A Maternus cognomen a mater derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 303. és SOLIN – SALOMIES 1988, 360. E név Itálián kívül inkább a korábban romanizált, nyugaton fekvő provinciákban gyakori, míg Pannoniában, és a dunai provinciákban kifejezetten ritka, lásd OPEL 3 65. 'MATERNVS': ITA 13 HIS 83;2 BEG 47 NAR 62 DAL 4;1 PAN 6 NOR 7 LVG 7, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 317-318., valamint ALFÖLDY 1969, 240.

A Lupercianus név KAJANTO 1982, 318 szerint a *luperci* papok nevéből származik, akiknek a neve a lupus 'farkas' és az arceo 'elhárít, távol tart, nem enged vmihez' ige összetételéből ered. Lupercus volt ugyanakkor a római neve az arkadiai Lykaion hegyi Pannak is, vö. Iustinus 43, 1. 7., akinek az ünnepe, a Lykaia (a λύκος 'farkas' szóból) ugyancsak összefüggésbe hozható a római Lupercalia ünnepével. A név ennek megfelelően nem a papok, hanem az isten nevéből származik, azaz a Lupercianus teoforikus név. A kelták kedvelték az ilyen típusú neveket. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 355. Az *-anus* képzővel ellátott alakja mindössze háromszor fordul elő az európai provinciákban, vö. OPEL 3 38. 'LVPERCIANVS': ITA 1 BEG 1 PAN 1. A név ritkaságát igazolandó sem BARKÓCZI 1964, sem ALFÖLDY 1969 nem említi.

Figyelembe véve a gentilicium és a két cognomen névvizsgálatát, elképzelhető, hogy apa és fia kelta származású. A felirat alapján Lupercianus nem követte apját a katonai szolgálatban.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

7. Sztélé, mészkő. Magasság: 174 cm, szélesség: 70 cm, vastagság: 20 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Intercisa Múzeum: 75.65.1.

B. VÁGÓ E.: *Alba Regia* 11, 1970, 121-123, Nr. 447; Taf. 56. – *AE* 1971, 339. – *RIU* 1179, (Fotó és ábra). – MANDER, J.: *Portraits* 311-312, 725. – HD011566 (u.a.: 2016.11.07. – Feraudi)

D(is) M(anibus) // memoriae Aur(eli) Barbae / vet(erani) leg(ionis) II ad(iutricis) et Aureli(i)s / Probiano mil(iti) l(i)eg(ionis) s(upra) s(criptae) / Gaudentio et Firmini/ano qui vix(it) ann(os) VIII / Aurelia Heraclia li/berta ex testame/n[t]o f(aciendum) c(uravit)

A feliraton szereplő mindkét katona az Aurelius gentiliciumot viseli. A névhez és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28., valamint OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53.

VÁGÓ szerint a Barba név orientális eredetre utal, és a Barabbas névalakkal hozható összefüggésbe. A *Bar-* tö amúgy is gyakori Intercisában. Az arcszörzetre utaló cognomenről bővebben lásd KAJANTO 1982, 223. és SOLIN – SALOMIES 1988, 300. Területi előfordulása szerint Európában a következő régiókban ismert, lásd OPEL 2 267. 'BARBA': HIS 1 NAR 1 PAN 1 AQV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 307.

Probianus cognomenje, amely a *probus* melléknév derivátuma, vö. KAJANTO 1982, 253. és SOLIN – SALOMIES 1988, 384, összességében ritka, de Pannoniában gyakoribb, mint másutt, lásd OPEL 3 164. 'PROBIANVS': ITA 2 PAN 5 BRI 2, valamint BARKÓCZI 1964, 321.

Az elhunyt gyermekek nevei, a Gaudentius, lásd KAJANTO 1982, 260. és SOLIN – SALOMIES 1988, 337, és a Firminianus, vö. KAJANTO 1982, 258. és SOLIN – SALOMIES 1988, 332, egyaránt latin nevek. Előbbi nem túl gyakori, több tartományban is csak 1-2 előfordulása ismert, vö. OPEL 2 161. „GAVDENTIVS”: ITA 2 BEG 2 DAL 3 PAN 2 NOR 1 BRI 1 LVG 1 MIN 1, illetve keresztény névnek tűnik, lásd BARKÓCZI 1964, 313. Utóbbihoz vö. OPEL 2 142. „FIRMINIANVS”: DAL 3 PAN 5 NOR 1, valamint BARKÓCZI 1964, 312, aki szerint e név Aquincumon és környékén kívül nem ismert.

A felszabadított nő egykor a fenti két férfi valamelyikének rabszolgája volt. Cognomenje Heraclea formában ismert Narbonensisben és Dalmatiában, lásd OPEL 2 177. „HERACLEA” NAR 1 DAL 1, de egyébként rendkívül ritka, sem KAJANTO 1982, sem SOLIN – SALOMIES 1988, sem BARKÓCZI 1964 nem tárgyalja. VÁGÓ szerint neve szír eredetre utalhat, és Heracleia település nevét őrizheti. Heraclea illetve Herakleia nevű város

ill. település azonban volt jónéhány: Heraclea Minoa (Sicilia), Heraclea Pontica (Bithynia), Heraclea Lyncestis (Macedonia), Heraclea Sintica (Macedonia), és vannak ilyen nevű lokalizálatlan helyek is.

VÁGÓ úgy véli, a két katona közötti viszony pontosan nem meghatározható, rokoni szálakat nem említ a felirat, de véleménye szerint gyermekeik korai elhalálozása köthette őket össze, és emiatt dönthettek közös feliratállítás mellett. Itt azonban Aurelia Heraclea az, aki síremléket állít az összes többi, feliraton említett személy emlékére, végrendeletből kifolyólag. Ebből az következik, hogy a férfiak egymással rokoni kapcsolatban álltak. A kapcsolatot erősítheti az, hogy úgy tűnik, mindannyian orientális származású keresztények.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 300.

8. Kőtábla. Sírfelirat. Magasság: 61 cm, szélesség: 120 cm, vastagság: 17 cm. Dunaújváros, az ókori. Őrzési hely: Intercisa Múzeum: MNM 22.1905.22 – IM 67.2.345.2.

B. VÁGÓ E.: *Alba Regia* 11, 1970, 120-121, Nr. 121; 1. fotó – *AE* 1971, 341. – *RIU* 1190, fotó és ábra. – ERDÉLYI G. - FÜLEP F. in: L. BARKÓCZI és mások: *Intercisa I.* 296-297, 121; Taf. 48, 5. – HD011572 (u.a.: 2016.10.12.: Feraudi).

M(arcus) Aur(elius) Malcihian[us vet(eranus)] leg(ionis) II adi(utricis) et / Valeriae Vere{n}cundae [co]niugi q(uae) v(ixit) ann(os) / XXXV et M(arco) Aur(elio) Marcellino [mi]l(iti) leg(ionis) s(upra) s(criptae) filio / q(ui) v(ixit) ann(os) XVIII et Valeria[e Pul]c<hr>(a)e coniugi / et Valeriae Optatae filiae eoru[m ---]anta f(ecit)

Marcus Aurelius Malchianus nagy valószínűséggel megegyezhet a legio egyik stratorjával (CIL III 10315=AE 1992, 1456=RIU 1189). Amennyiben helyes a feltételezés, úgy a felirat datálását is leszűkíthetjük a Kr. u. 3. század első felére. A katona, vagy valamely felmenője praenomenje és gentilicuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kaphatta polgárjogát. A névhez és előfordulásához lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje orientális eredetű, a Malchias derivátuma, lásd BARKÓCZI 1964, 316, továbbá Wuthnow 1930, 70-71., aki *Μαλχαιος*, *Μαλχιου*, *Μαλχιων*, *Μαλχος* alakokat említ. A név területi előfordulásához lásd OPEL 3 48. 'MALCHIANVS': PAN 0;2.

Ahogy azt VÁGÓ közli, Malchianus apja, Mocur még szír bevándorló volt, míg ő maga már római nevet viselt, és polgárként a legióban szolgált. VÁGÓ szerint Malchianus

fiának, Marcellinusnak a neve már egy további romanizációs tendencia eredménye, a Malchianus római, latinos megfelelője. A fiú cognomenje egy kicsinyítő képzővel, praenomenből képzett névalak, lásd KAJANTO 1982, 173. és SOLIN – SALOMIES 1988, 357. Pannoniában, különösen a Borostyánút mentén gyakori, vö. OPEL 3 53. 'MARCELLINVS': ITA 52 HIS 15 BEG 20 NAR 38 DAL 36 PAN 33;5 NOR 16 DAC 16;1 LVG 8;1 MSV 10;1, illetve BARKÓCZI 1964, 317. Lásd még ALFÖLDY 1969, 236.

A család női tagjai a Valeria gentiliciumot viselik. Ez a császárnevek után a legnépszerűbb italicus név, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italicusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Malchianus feleségének cognomenje, a Verecunda lényegesen többször ismert masculinum alakjában, -us végződéssel a feliratokon, lásd KAJANTO 1982, 264. és SOLIN – SALOMIES 1988, 420. Pannoniában viszonylag népszerű, vö. OPEL 4 157. 'VERECVNDVS': ITA 33 HIS 13;1 BEG 31;2 NAR 17 DAL 9;2 PAN 15;4 NOR 12 AQV 9. Az intercisai Verecundus/Verecunda cognomen orientális eredetét erősíti meg BARKÓCZI 1964, 327.

Marcellinus felesége a Pulchra cognoment viseli, mely szinte egyedülállóan ritka, általában Pulcherként férfiak viselik, vö. KAJANTO 1982, 231. és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. A név Pulcher formában a következő európai provinciákban ismert: OPEL 3 171. 'PVLCHER': ITA 2 HIS 2;1 NAR 3 DAL 4 PAN 3 DAC 3 AQV 1 BRI 1 MIN 1 MSV 2. Pulchra szír eredetét erősíti meg BARKÓCZI 1964, 321.

Marcellinus és Pulchra lánya, Optata, kinek cognomenje is jelzi, mennyire várták születését, hagyományos latin nevet visel, lásd KAJANTO 1982, 296. E név birodalomszerte divatos volt, de inkább a nyugati tartományokban volt használatban, vö. OPEL 3 115. 'OPTATVS': ITA 87 HIS 66 BEG 10;6 NAR 64;1 DAL 8;1 PAN 24;1 NOR 27. Szintén a név orientális eredetét erősíti meg BARKÓCZI 1964, 319.

E felirat tehát egy orientális eredetű család három generációjának állít emléket, de VÁGÓ tanulmánya Malchianus apját is említi. A strator (a fenti feliraton veterán) volt az első, aki polgárként egy legióban szolgált, és őt fia, Marcellinus is követte a katonai pályán.

A család névadásában látszanak az asszimilációs törekvések, Marcellinus vagy Optata neve is jelzi a család romanizálódását.

Datálás: Kr. u. 160 – Kr. u. 300.

9. Sírsztélé. Magasság: 202 cm, szélesség: 76 cm, vastagság: 18 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Intercisa Múzeum: 96.12.1.

B. VÁGÓ E.: *Alba Regia* 11, 1970, 123, 448. 3. fotó – AE 1971, 347. – RIU 1242; Fotó és ábra. – HD011590 (u.a.: 2016.10.20.: Feraudi).

D(is) [M(anibus)] / G(aio) Manil[io ---] / leg(ionis) II ad(iutricis) na[t(ione) --- domo] / Galatia Anc[yra ---] / Manilia Cres[centia? filia] / naturalis her[es prima et] / Manilia Nicia [---] / [co]niux sec[unda heres] / [b]ene m[erenti f(aciendum)? c(uraverunt)?]

C. Manilius – VÁGÓ alapján – Crescens vagy Crescentius a galatiai Ancyrából származott, tehát orientális eredettel bírt. Gentiliciuma latin, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 112. és SCHULZE 1933, 442, és inkább a nyugati tartományokban fordul elő, vö. OPEL 3 50. 'MANILIVS': ITA 23 HIS 26 BEG 3 NAR 6 PAN 4;3 DAC 0;1 LVG 1 MIN 1, illetve nagyon gyakori Észak-Afrikában, lásd BARKÓCZI 1964, 302. Ha VÁGÓ javaslata helyes, úgy cognomenje is latin, lásd KAJANTO 1982, 234. és SOLIN – SALOMIES 1988, 319-320. Amennyiben cognomenje Crescentius, úgy egy igencsak ritka névvel van dolgunk, lásd OPEL 2 84. 'CRESCENTIVS' ITA 1 HIS 1 DAL 4, illetve BARKÓCZI 1964, 310.

Lánya minden bizonnyal a Crescentia nevet viselte, lásd fentebb. Felesége, Nicia neve nem tűnik latinnak. Sem KAJANTO 1982, Sem SOLIN – SALOMIES 1988 nem csatolta névgyűjteményéhez. Ritka név, mely görög eredetű lehet, és az európai tartományokban mindössze néhány helyen fordul elő, lásd OPEL 3 100. 'NICIA': ITA 1 HIS 2 BEG 1 NAR 2 DAL 3 LVG 1 Min 1 MSV 2 RAE 1. Valószínűleg a görög Nikéből képezték, és a Nikaia ügyetlen latin átírása lehet.

A család tehát orientális eredetű, és a veterán vagyonát elsősorban lánya, másodsorban felesége, Nicia örökölte a felirat szövege szerint.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 300.

10. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 116 cm, szélesség: 91 cm, vastagság: 12 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.35.

SZILÁGYI J.: *AÉrt* 96, 1969, 74-75, Nr. 5; 10. fotó.; 9. fotó. – AE 1969/70, 482. – *TitAq* 618; Fotó. – HD012067 (u.a.: 2015.02.16.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / Fl(avius) Tutor vet(eranus) leg(ionis) / II adi[u(tricis) p(iae) f(idelis)?] h(ic) s(itus) Ael(ius) / Attius [ve]t(eranus) leg(ionis) ei/usde[m] h(eres) f(aciendum) c(uravit)

Flavius Tutor császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41, aki szerint a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében. E körülmény talán azért is fontos lehet, mert Flavius cognomenje bár latin, lásd KAJANTO 1982, 362. és SOLIN – SALOMIES 1988, 415., csupán szórványosan ismert, és kiváltképp kelta tartományokban fordul elő vö. OPEL 4 135. 'TVTOR': ITA 0;1 BEG 1 NAR 3 PAN 4 NOR 9 DAC 1 AQV 1 BRI 0;1 LVG 1 MSV 0;1. Ez utóbbit azzal lehet magyarázni, hogy a név kelta gyökkel bír, lásd MEID 2005, 297-298. Hasonlóképpen kelta eredetet állapít meg MÓCSY 1959, 193, SZILÁGYI és NÉMETH is.

A másik veterán Hadrianus gentiliciumát viseli, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje kelta, az Atta derivátuma, lásd MEID 2005, 253-254, ugyanígy MÓCSY 1959, 165, Szilágyi és Németh. Ebben a formában ritka, de szinte minden provinciában előfordul, vö. OPEL 1 211. 'ATTIVS': ITA 5 HIS 8 BEG 5;1 NAR 7 PAN 3;1 NOR 4 AQV 1 BRI 3;1 LVG 2 MIN 1 MSV 2.

A két veterán tehát őslakos kelta származású, rokoni kötelékről nincs tudomásunk a felirat alapján. Attius Tutor örököseként szerepel a feliraton, erre okot közös származásuk (mely lehet talán azalus is, akik pedig a kelták közé ékelődve éltek, hiszen egy Atta Nivionis nevű azalus katonát ismerünk egy katonai diplomáról, vö. CIL XVI 96), és azonos szolgálati helyük adhatott.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 150.

11. Tábla, mészkö. Magasság: 85 cm, szélesség: 144 cm, vastagság: 25 cm. Papkeszi. Baláca Régészeti Park. Leltári szám: 65.440.1.

MÓCSY A.: *AÉrt* 103, 1976, 29-33. – *AE* 1976, 553. – SOPRONI S.: *VeszprémKözl* 19/20, 1993/94, 145-146, 148, Nr. 6; ábra 11; ábra 12. – *AE* 1994, 1390. – *RIU* 1419; fotó és ábra. – *TitAq* 1926. – *PIR* 2 C 1638. – *PIR* 2 S 669. – WESCH-KLEIN, G.: *Funus publicum. Eine*

Studie zur öffentlichen Beisetzung und Gewährung von Ehrengräbern in Rom und den Westprovinzen. Stuttgart, 1993, 205-208. – ERTEL C. – PALÁGYI S. – REDŐ F.: *Die Skulpturen des Stadtgebietes von Salla und Mogetiana sowie des Balaton-(Plattensee-)Oberlandes in den Komitaten Zala und Veszprém, CSIR Ungarn 8.* Budapest, 1999, 88, Nr. 123; Taf. 22, 4. – PALÁGYI K. S.: *Veszprém megye római kori kőfaragványainak gyűjteménye. Balácsa, Római kori villagazdaság. Katalógus.* Veszprém, 2004, 33, Nr. 11; Fotó. – HD012354 (u.a.: 2017.07.04.: Feraudi).

T(itus) Fl(avius) T(iti) fil(ius) Qu(i)r(ina) Ius<t>inus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) dom(o) Sirm(io) / ann(orum) LXX sibi et Iuliae / Optatae coniugi / vivae{s} f(aciendum) c(uravit) d(ecreto) d(ecurionum) / Lateran(o) et Rufino co(n)s(ulibus)

T. Flavius Iustinus praenomenje és gentiliciuma császári polgárjogadóományozásra, a Flavius dinasztia uralkodóira utal. *T. Flavii* nem is ismertek a köztársaságkorban, vö. SALOMIES 1987, 155, 186-187) A Flavius név előfordulásához OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, BARKÓCZI 1964, 299, ALFÖLDY 1969, 38-41, aki szerint a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadóományozással a Flaviusok idejében. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 252 és SOLIN – SALOMIES 1988, 347. A név kifejezetten gyakori Itáliában, és a gall területeken, lásd OPEL 2 209. 'IVSTINVS': ITA 29;1 HIS 2;2 BEG 31 NAR 8 DAL 5 PAN 17 NOR 14 DAC 9;1 AQV 4 BRI 1;1 LVG 2 MIN 4 MSV 4 RAE 2 és ALFÖLDY 1969, 225. Pannoniában különösen Marcus Aurelius uralkodása után gyakori, vö. BARKÓCZI 1964, 315.

Iulia Optata szintén császárgentiliciumot visel, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 296. E név birodalomszerte divatos volt, de inkább a nyugati tartományokban volt használatban, vö. OPEL 3 115. 'OPTATIVS': ITA 87 HIS 66 BEG 10;6 NAR 64;1 DAL 8;1 PAN 24;1 NOR 27. A nevet Pannoniában leginkább bennszülöttek viselték, lásd BARKÓCZI 1964, 319.

Iustinus Sirmiumból származott, amely a Flaviusok, nagy valószínűséggel Domitianus alatt lett colonia, MÓCSY szerint veteránként Papkeszi környékén telepedett le, és családjával együtt élte itt túl a markomann-kvád-szarmata háborúkat (hasonlóan

SOPRONI is). LŐRINCZ úgy véli, valahogy 144 és 152 között lépett be a hadseregbe, és 169 és 177 között szerelt le. Szerinte azonban nem itt állt a családi villa rustica. Elképzelhető, hogy mindketten bennszülött felmenőkkel bírnak, és mindkettejük családja az 1. században nyerte el a polgárjogát, de ennél többre nem lehet következtetni a felirat szövege alapján.

Datálás: Kr. u. 197.

12. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 71 cm, szélesség: 53 cm, vastagság: 21 cm. Budapest, az ókori Contra Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.111.

AE 1965, 48. – ALFÖLDY G. in: *EpStud* 4, Köln 1967, 58, Nr. 6. – AE 1967, 372. – *TitAq* 953; Fotó. – HD014854 (u.a.: 2015.jún.30.: Feraudi).

D(is) [M(anibus)] / M(arcus) Aur(elius) M(arci) [f(ilius) ---] / Messo[rianus] / vet(eranus) leg(ionis) I[I ad(iutricis) Du]/bitat(a)e et [---] / [coni]ugi p[iissimae] / [-----] / [-----?]

A katona vagy felmenői praenomenje és gentilicuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kaphatták polgárjogukat, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje foglalkozásnévből derivált, alakilag latin KAJANTO 1982, 361. és SOLIN – SALOMIES 1988, 363, ugyanakkor a Mess- tő mind az italikus, mind az illyr és a kelta névanyagban rendkívül gyakori, lásd MEID 2005, 276-277., valamint ALFÖLDY 1969, 247. Ezt erősíti meg a Messor és egyéb névalakjai (Messorianus, Messorinus, Messorius stb.) előfordulási gyakorisága, vö. OPEL 3 79. A név Itáliában, Dalmatiában és a kelta tartományokban népszerű. BARKÓCZI 1964, 318 szerint thrák származású.

Felesége cognomenje latin, férfiaknál és nőknél egyaránt gyakori, lásd KAJANTO 1982, 351. és SOLIN – SALOMIES 1988, 325. E név Pannoniában fordul elő legtöbbször, vö. OPEL 2 110. 'DVBITATVS': ITA 3;1 BEG 6 NAR 8 PAN 9 NOR 6 DAC 5 BRI 2 LVG 1 RAE 1. BARKÓCZI 1964, 311 a legtöbb esetben afrikai származásúakkal társítja e cognoment, míg NÉMETH bennszülöttet lát benne, MÓCSY 1959, 172, hasonlóképp, aki kelta név latinus formáját sejt a Dubitátában. Ezt erősíti meg MEID 2005, 269-270.

Úgy tűnik tehát, hogy mindketten a dunai provinciákból származtak. Míg Messorinus inkább illyr eredetű lehetett, addig Dubitata kelta felmenőkkel bírhatott.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 200.

13. Szarkofág. Debrecen. A felirat tűzben elpusztult.

TRH (Suppl.) 231; – BALLA L.: *AÉrt* 89, 1962, 188-191; 1. kép, – *AE* 1964, 9. – HD015568 (u.a.: 2005.09.29.: Feraudi).

Aelia Concordia / quae vixit ann(is) XVII / mensibus VIII dies(!) VII / Ael(ius) Victorinus vet(eranus) / leg(ionis) II adi(utricis) ex eq(uite) et / Caspar[---]n(tin(a) paren(t)es filiae / dulcissimae f(aciendum) c(uraverunt)

Az apa és lánya az Aelius császárgentiliciumot viseli, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46.

Az elhunyt gyermek latin cognoment viselt, mely női névként sokkalta gyakoribb volt, mint férfiként, vö. KAJANTO 1982, 255. és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Neve Dalmatiában és Pannoniában jelentősen többször fordul elő a névanyagban, mint másutt, lásd OPEL 2 71. 'CONCORDIVS': HIS 1 BEG 1 DAL 5 PAN 5 NOR 1 BRI 0;1 MIN 1. BARKÓCZI 1964, 309 szerint egyenesen az őslakosok viselik.

A veterán cognomenje hasonlóképp latin, vö. KAJANTO 1982, 278. és SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Tipikus katonanév, előfordulásához vö. OPEL 4 168. 'VICTORINVS': ITA 16 HIS 20;1 BEG 55;4 NAR 21 DAL 41;1 PAN 51;1 DAC 21;1, továbbá ALFÖLDY 1969, 327, aki szerint mindenütt gyakori, különösen Africában, Galliában és Pannoniában. Dalmatiában a késő császárkorban népszerű, kiváltképp a keresztényeknél. Pannoniai előfordulásához: BARKÓCZI 1964, 328: Marcus Aurelius után igen gyakori; viselői között nagyobb számban orientálisokat, kisebb számban bennszülötteket találunk.

Victorinus feleségének cognomenje sérült a feliraton, hasonló alakot nem említ sem KAJANTO 1982, sem SOLIN – SALOMIES 1988, sem az OPEL 2. kötete. BALLA javaslata, hogy Casparia Valentina a neve. Ez esetben gentiliciuma italikus eredetű lenne, vö. SCHULZE 1933, 270, illetve HOLDER 1896, 823, az ily módon kiegészített cognomenjéhez pedig lásd KAJANTO 1982, 247. A dunai provinciákban gyakori, Pannoniában orientálisok vagy bennszülöttek viselik, vö. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18. BARKÓCZI 1964, 326: e nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt orientálisok és bennszülöttek viselik. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 417. ALFÖLDY 1969, 320.

BALLA szerint a feliraton romanizált kelta család szerepel Északkelet-Pannoniából, és a névelemzés alapján ezt én is elképzelhetőnek tartom.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

14. Sírstélé, mészkő. Magasság: 64 cm, szélesség: 58 cm, vastagság: 21 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 70.10.6.

TitAq 691. Fotó. – SZILÁGYI J.: *Bud. Rég.* 16, 1955, 396; 5. fotó. – *AE* 1962, 114. – HD016648 (u.a.: Feraudi – 2015.03.23.).

-----][--- *ann(orum)?*] *V[-] M(arcus) Saen[i]us N[e]potianus hast(atus) |(centurio) l(egionis) II ad(iutricis) et Fl(avia) Festa parentes fili(o) dulci(ssimo)*

A *centurio* italikus gentiliciumot visel, vö. SCHULZE 1933, 93., 228 és SOLIN – SALOMIES 1988, 160, mely Itáliában és a nyugaton fordul elő leginkább. Dalmatiában italikusok viselik, lásd OPEL 4, 43. 'SAENIVS' – ITA 1 HIS 4 BEG 1 NAR 2 DAL 6 PAN 1 BRI 2. Lásd még ALFÖLDY 1969, 117. Cognomenje ebben a formában ritka, a gyakoribb *Nepos* derivátuma, vö. OPEL 3, 98. 'NEPOTIANVS' – ITA 3 HIS 4 BEG 4 NAR 1 DAL 4 PAN 1 MIN 2, továbbá ALFÖLDY 1969, 251. Italikus lehetett.

Felesége császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80. A pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében, vö. MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41. Cognomenje latin melléknév, ünnepit, ünnephez tartozót jelent, férfiaknál és nőknél szinte egyformán népszerű választott névelem volt, vö. KAJANTO 1982, 221 és SOLIN – SALOMIES 1988, 331. A leggyakrabban Itáliában és Hispaniában fordul elő a feliratos anyagban, azután Narbonensisben igazán gyakori, lásd OPEL 2 139. 'FESTVS': ITA 79 HIS 49;1 BEG 10;3 NAR 27 DAL 7 PAN 15;1 NOR 9 AQV 7 LVG 5;1 MIN 6. Észak-itáliai előfordulásait erősíti meg MÓCSY 1959, 174. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 203.

A datálást, és a névvizsgálatokat figyelembe véve úgy tűnik, a katona és felesége is italikus származású lehetett,

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 150.

15. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 109 cm, szélesség: 56 cm, vastagság: 23 cm. Pomáz. Őrzési hely: Ferenczi Károly Múzeum Szentendre: 75.127.1.

CIL III 3642. – *RIU* 939; Fotó és ábra. – Sz. BURGER A.: *FoIA* 7, 1955, 75-84; fig. 11. – *AE* 1962, 219. – MARÓTI É.: *Ulcisia Castra* 50, Nr. 44; Fotó. – *TitAq* 1654. – HD016786 (u.a.: 2016.12.29.: Feraudi).

T(ito) F(lavio) T(iti) fil(io) Cl(audia) [- - -] / A[g]rip(p)in^ien[si - - -- leg(ionis) II] / ad(iutricis) misso [hon(esta) mis]- / sion^e v^ix(it) a[nn(os) - - -] / T(ito) Fl(avio) Sen^ecae [- - -] / Prim^itivae e[t - - -] / vivae T(itus) Fl(avius) L[- - -] / Verus(?) fi[l(ius) - - -] / - - -

A tisztas elbocsátásban részesülő, egykor a Legio II Adiutrixben szolgáló veterán cognomenje nem ismert. A polgárjoga azonban a Flavius dinasztiától származik, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80.

A rokoni viszonyok pontosan nem rekonstruálhatók a felirat túlzott töredékessége miatt. Seneca cognomenje latin, a *senex* szóból ered, vö. KAJANTO 1982, 301 és SOLIN – SALOMIES 1988, 400. Észak-Itáliában, Dalmatiában, vagy Hispaniában igazán gyakori, lásd OPEL 4 65. 'SENECA': ITA 7 HIS 15 BEG 4;1 NAR 3 DAL 9 PAN 5;2 NOR 5 DAC 2 BRI 0;1 MIN 2 MSV 3, hasonlóan MÓCSY 1959, 190. Ugyanakkor ez a cognomen kedvelt volt a romanizált kelták körében is, vö. MEID 2005, 206. A harmadik férfi cognomenje Verus volt, lásd KAJANTO 1982, 253., és SOLIN – SALOMIES 1988, 420. Észak-Itáliában, a gall tartományokban és Dalmatiában visszatérő, vö. OPEL 4 160. 'VERVS': ITA 113 BEG 31;3 NAR 58 DAL 29;3 PAN 30;6 NOR 25;1 LVG 12., illetve MÓCSY 1959, 196. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 325: a név Dalmatiában leginkább a városi lakosság körében fordul elő.

KOVÁCS szerint Primitiva talán a veterán libertája lehetett, az sem kizárt azonban, hogy a lánya volt. A katona a lóábrázolásból következtetve talán a legio lovasságához tartozhatott. A Primitiva névhez lásd KAJANTO 1982, 290 és SOLIN – SALOMIES 1988, 383. Feliratos előfordulásai ennek megfelelően mindenütt nagyobb számban jelentkeznek, lásd OPEL 3 159. 'PRIMITIVVS': ITA 40 HIS 26 BEG 19 NAR 21 DAL 40 PAN 14;2 NOR 12 DAC 7 LVG 9, valamint MÓCSY 1959, 185, aki az észak-italiai és dalmatiai előfordulásait hangsúlyozza.

A veterán Colonia Claudia Ara Agrippiniensisből származott, vagyis a mai Köln területéről. KOVÁCS hangsúlyozza, hogy más innen származó polgárok is letelepedtek

Aquincumban, és közülük volt, aki ugyanúgy a II Adiutrixben szolgált. Külön collegiuma is volt az Agrippiniensisből származóknak, lásd *TitAq* 632, 743, 770.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 200.

16. Sírtábla. Magasság: 45 cm, szélesség: 36,5 cm, vastagság: 1,8 cm. Kekhiraí, az ókori Kenchreai. Őrzési hely: Archeological Museum of Ancient Corinth.

CHARITONIDIS, S.L.: *AEph* 91, 1952, 205-207; eik. 1. - AE 1957, 22. – ŠAŠEL KOS, M.: *ILG* 56, Nr. 125. – HD016973 (u.a.: 2013.07.12.: Cowey).

D(is) M(anibus) f(ecit) / v(ivus) M(arcus) Iulius M(arci) f(ilius) / Aem(ilia) Crispus / veteranus / leg(ionis) II ad(iutricis) sibi et / Iuliae Basilae / co(n)iugi su(a)e lib(eris)que suis / libertis liberte/sque(!) suis F(?) f(aciendum) c(uravit)

A férj és a feleség gentiliciuma is Iulius, de előbbi praenomenje Marcus, amelyet a dinasztia egyetlen uralkodója sem viselt. M. Iulii nem ismertek a köztársaságkorban, ugyanakkor az újpolgárok akár praenomenjükben is kifejezésre juttathatták a latint megelőző nevüket, pl. *mamereks* – Marcus, vö. SALOMIES 1987, 186, 241-242. Cognomenje latin, göndör hajra utal, és viszonylag gyakori. Néhány esetben keresztényeknél, vagy rabszolgáknál és felszabadítottaknál is előfordul, vö. KAJANTO 1982, 223 és SOLIN – SALOMIES 1988, 320. A név Itália után Pannoniában a leggyakoribb, de néhány alkalommal szinte minden európai tartományban megtalálható, lásd OPEL 2 85. 'CRISPVS': ITA 18 HIS 6 BEG 11;3 NAR 4 DAL 4 PAN 10 NOR 8 MIN 6 MSV 5;1 RAE 4, illetve MÓCSY 1959, 171. Aquincumban ismert egy Iulius Crispus a 2. század közepéről, kinek családja talán orientális származású, és felszabadítottak Észak-Itáliából (CIL III 10550).

Basila cognomenje ugyancsak latin, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 301, mindazonáltal nagyon egyedi, ezen kívül összesen 3 előfordulása ismert, vö. OPEL 1 273. 'BASILLVS': ITA 2 PAN 1. A név BARKÓCZI 1964, 307 szerint Észak-Itáliában gyakori, bár ez ellentmond LÖRINCZ adatainak, hiszen csak kétszer szerepel az itáliai feliratos anyagban. BARKÓCZI szerint egy pannoniai Aurelia Basilla thrák eredetű.

A családtagok származását illetően a fentiek alapján csupán találgatni lehetne. Az biztos, hogy M. Iulius Crispus még életében állíttatta a feliratot elhunyt feleségének, gyermekeinek és felszabadítottjainak. Meglehet tehát, hogy a katona szeretteit egyszerre vesztette el valamilyen háborúban vagy járványban, vagy előre gondoskodott a sírhelyről.

Datálás: Kr. u. 69. – Kr. u. 5. század

17. Sírtábla, mészkő. Magasság: 56 cm, szélesség: 146 cm, vastagság: 20 cm. Nagyskovácsi, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.15.

SZILÁGYI J.: *AErt* 92, 1965, 185, Nr. 4; fig. 7; fig. 8. – *AE* 1965, 46. – ALFÖLDY, G. in: *EpStud* 4, Köln, 1967, 55-57, Nr. 4. – *AE* 1967, 370. – *RIU* 1318; Fotó és ábra. – ALFÖLDY G.: *ZPE* 140, 2002, 274. – *AE* 2002, 1175. – ERTEL C. – NÉMETH M.: *Bestandteile*, 66, Nr. 52; Taf. 14, 4. – *TitAq* 1702 – HD017359 (u.a.: 2016.10.24.: Feraudi).

Ae(lius) Saturninus ve^t(eranus) leg(ionis) II a^d(iutricis) e^t / Tul(lia) Sp<e>rata coniux e^t Aelius Floria^nus e^t Ael(ius) Verus fil(ius), Ael(ia) Sa- turnina soror, Sep(timius) Q<u>ad<r>atus / pat^er vix(it) a^nn<i>s LXXX, e^t Sep(timia) Pusin(n)a / mat^er vix(it) a^nnis LXXX, e^t Ael(iae) F^lo-rin^(a^e) con(iugi), vix(it) a^nnis XXV, e^t Saturn(a)e / fil(iae), vix(it) a^nn(is) IIII vi(v)us sibi e^t suis f(aciendum) c(uravit).

A családtagok két császárgentiliciumot viselnek: egyrészt az Aeliust, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Másrészt pedig a Septimiust, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 168, illetve OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2, valamint BARKÓCZI 1964, 299. Lásd még ALFÖLDY 1969, 53. A harmadik előforduló nomen gentile a Tullius, amely italicus, vö. SCHULZE 1933, 30, 246, 425 és SOLIN – SALOMIES 1988, 192. Itália után Dalmatiában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 4 132. 'TVLLIVS': ITA 55;1 HIS 9;1 BEG 1 NAR 10;1 DAL 19 PAN 14;4 NOR 4 BRI 1 LVG 1 MIN 0;2 MSV 1, és BARKÓCZI 1964, 303.

Az elhunyt veterán, és a testvére is a Saturninus/Saturnina cognoment viselik, Saturninus első házasságból származó lánya pedig a Saturna nevet, amely Saturnus isten nevéből képzett név volt, vö. KAJANTO 1982, 213. és SOLIN – SALOMIES 1988, 398. Ez a teoforikus neveket kedvelő afrikai, romanizált pun-berber lakosság körében feltűnően gyakori volt (a sémi Baálok és a római Saturnus azonosítása folytán). Regionálisan Hispaniában a legnépszerűbb, azután pedig Itáliában és a gall tartományokban, vö. OPEL 4 51. 'SATVRNINVS': ITA 55;2 HIS 91;6 BEG 64;1 NAR 52;1 DAL 48;5 PAN 33;3 NOR 30;3 DAC 28;4 LVG 13;1 MIN 20;4. A név BARKÓCZI 1964, 323 szerint egyaránt utalhat kelta vagy észak-afrikai eredetre is.

A – FEHÉR értelmezése szerinti – második feleség, Sperata szintén latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 297 és SOLIN – SALOMIES 1988, 406. Itália mellett e név is

kifejezetten a kelta tartományokban gyakori, lásd OPEL 4 91. 'SPERATVS': ITA 20;1 HIS 7 BEG 15 NAR 2 DAL 3;1 Pan 8 NOR 14 DAC 1 Bri 0;1 LVG 1 MSV 1 RAE 1, illetve észak-afrikai népszerűségét hangsúlyozza BARKÓCZI 1964, 324-325.

Saturninus második házasságából származó fiai, Florianus és Verus cognomenjei ugyancsak latinok voltak, vö. KAJANTO 1982, 253 és SOLIN – SALOMIES 1988, 420. Észak-Itáliában, a gall tartományokban és Dalmatiában visszatérő, lásd OPEL 4 160. 'VERVS': ITA 113 BEG 31;3 NAR 58 DAL 29;3 PAN 30;6 NOR 25;1 LVG 12, illetve MÓCSY 1959, 196. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 325: a név Dalmatiában leginkább a városi lakosság körében fordul elő. A Florianushoz lásd KAJANTO 1982, 234 és SOLIN – SALOMIES 1988, 333. Pannoniában egyedül majdnem annyiszor fordul elő, mint más tartományokban együttvéve, vö. OPEL 2 148. 'FLORIANVS': ITA 1 HIS 1 BEG 1 DAL 1;1 PAN 9 NOR 1 BRI 2 Min 1 MSV 1 RAE 1. BARKÓCZI 1964, 312 e név viselőit bennszülötteknek tartja.

Saturnina mostohaapja a Quadratus cognoment viselte, mely név latin, vö. KAJANTO 1982, 232 és SOLIN – SALOMIES 1988, 388. Neve Észak-Itáliában és Hispaniában gyakoribb, lásd OPEL 4 15. 'QVADRATVS': ITA 23 HIS 10;4 NAR 9 DAL 1;1 PAN 5 Nor 4 DAC 1;1 AQV 2 MIN 4;2 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 321 szerint bennszülött. Anyósa, Pusin(n)a is latin cognoment viselt, lásd KAJANTO 1982, 299 és SOLIN – SALOMIES 1988, 387. E név szinte minden európai tartományban azonos arányban található meg a felírt anyagban, vö. OPEL 3 173. 'PVSINNVS': ITA 3 HIS 4 BEG 4 Nar 3 DAL 1 PAN 3 NOR 2 DAC 1 BRI 2;1 LVG 2 RAE 1. MÓCSY 1959, 186 szerint Afrikában és a nyugati tartományokban gyakori.

SZILÁGYI megállapításával szemben az tűnik valószínűnek, hogy Aelius Saturninus afrikai származású.

ALFÖLDY az alábbi családfát javasolja:

Septimius Quadratus – Septimia Pusinna

Aelius Saturninus – Tullia Sperata

Aelia Florina – Aelius Florianus Aelius Verus Aelia Saturnina

Saturna

FEHÉR értelmezése azonban ettől eltér:

(Aelius ...) – Septimius Quadratus (†80) – Septimia Pusina (†80)

Aelius Saturnina Aelius Saturninus – (1.) Aelia Florina (†25) (2.) Tullia Sperata

Aelia Saturna (†4) Aelius Florianus Aelius Verus

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

18. Sírtábla, mészkő. Magasság: 60 cm, szélesség: 195 cm, vastagság: 24 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.65.

PARRAGI Gy.: *Bud.Rég.* 21, 1964, 235, Nr. A 17; 35. fotó. – *AE* 1965, 119. – ERTEL, C. - NÉMETH M.: *Bestandteile*, 2010, 66, Nr. 51; Taf. 13, 4. – *TitAq* 720; Fotó. – HD017548 (u.a.: 2016.10.24.: Feraudi).

D(is) M(anibus) M(arco) Ulpio Victori quonda(m) / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) qui vix(it) ann(os) LV et M(arco) Ulp(io) Victo(rino) qu(a)estori col(oniae) Aq(uincensis) et Ulp(iae) Victorin(a)e / quond(am) fili(i)s eius M(arcus) Aur(elius) Marcellinus nepos / et heres eius perfaciendu(m)(!) curavit

Praenomenje és gentiliciuma alapján ítélve M. Ulpius Victor valamely felmenője polgárjogát Traianustól kapta. Az Ulpius névhez és előfordulásához vö. SALOMIES 1987, 155. OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5. SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. Cognomenje tipikus katonanév. A második legtöbb előfordulása ugyan Pannoniában ismert, de ez esetben ez nem járul hozzá a származás meghatározásához. Előfordulásához OPEL 4 168. 'VICTOR': ITA 41;1 HIS 38;1 BEG 80;3 NAR 26;1 DAL 31 PAN 42;3 NOR 14;1 DAC 13;3 AQV 5 BRI 11;5 LVG 16 MIN 18;1 MSV 9;1 RAE 12;1. SOLIN – SALOMIES 1988, 422. A 'győzedelmes' KAJANTONÁL külön kategóriát képez a cognomenek között, lásd KAJANTO 1982, 278. Továbbá Pannoniában M. Aurelius után egyforma arányban fordul elő a nyugati és keleti térségében is, vö. BARKÓCZI 1964, 327-328; hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 326: Mindenholt gyakori, a keresztényeknél is. Dalmatiában inkább a késő császárkorban népszerű.

Victorinus cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 278; SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 168. 'VICTORINVS': ITA 16 HIS 20;1 BEG

55;4 NAR 21 DAL 41;1 PAN 51;1 DAC 21;1. Pannoniai előfordulásához: BARKÓCZI 1964, 328: M. Aurelius után igen gyakori; viselői között nagyobb számban orientálisokat, kisebb számban bennszülötteket találunk. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 327: mindenütt gyakori, különösen Africában, Galliában és Pannoniában. Dalmatiában a késő császárkorban népszerű, kiváltképp a keresztényeknél. Testvére, Victorina ugyanezen cognomen női alakját viselte.

Az unoka, Marcellinus cognomenje latin, praenomenből képzett név, vö. KAJANTO 1982, 173. és SOLIN – SALOMIES 1988, 357. Itália és a gall provinciák mellett a dunai tartományokban gyakori, lásd OPEL 3 53. 'MARCELLINVS': ITA 52 HIS 15 BEG 20 NAR 38 DAL 36 PAN 33;5 NOR 16 DAC 16;1 AQV 3 BRI 5;1 LVG 8;1 MIN 4 MSV 10;1 RAE 6. BARKÓCZI 1964, 317., Pannoniában Marcus után a Borostyánút mentén különösen gyakori volt, de később az őslakosok is előszeretettel viselték a nevet. A névanyagban a származás tekintetében ALFÖLDY 1969, 236. is különbségről számol be a korai és későbbi időkben.

A 60 évesen elhunyt veterán, Victor fia, Victorinus már nem katona, hanem városi tisztségviselő volt, mégpedig Aquincum egyik quaestora. Sem Victor feleségéről nincs információnk, sem arról, hogy Marcellinus, a feliratállító és egyben hivatalos örökös unoka Victorinus vagy Victorina gyermeke volt-e. A család valószínűleg provinciális eredetű, hiszen tagjai császárgentiliciumot viselnek, valamint latin neveket. A Victor és derivátumai tipikus katonanevek, melyek meglátta a nagyapa legionárius múltjával magyarázható. A névelemzésből ennél pontosabban nem lehet meghatározni a származást.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

19. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 223 cm, szélesség: 66 cm, vastagság: 30 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 62.83.1.

FITZ J.: *Latomus* 24, 1965, 565-575; 44. ábra. – AE 1965. 223. – FITZ J.: *Les Syriens à Intercisa*. (Collection Latomus vol. 122), Bruxelles, 1972, 236-246. – AE 1971. 326. – RIU 1155; Fotó és rajz. – IDRE 286. – LÖRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 254, Nr. 321. – HD018244 (u. a.: 2016.11.29: Feraudi).

P(ublio) Ael(io) Proculino [e(gregiae) m(emoriae) v(iro) -- |(centurioni)] / primo in coh(orte) |(miliaria) [Hemes(enorum) trans]/lato in leg(ionem) II ad[iut(ricem) p(iam) f(idelem) exer]/cit(atori) eq(uitum) leg(ionis) s(upra) [s(criptae) |(centurioni) coh(ortis) - -- urb(anae) |(centurioni)] / coh(ortis) VII praet(oriae) p(iae) v(indicis) [Phil(ippiana) bello] / Dacico deside[rato ad ca]/stell(um) Carporum [milit(avit) ann(os)] / XXVI

P(ublius) Ael(ius) Procu[lus] (centurio) coh(ortis) ei]/usdem et Aure[lia ---]/a parentes fil[i]o suo ca]/rissimo et sib[i] vivis] / et infelic[issimo] / filio posue[runt]

A centurio császárgentiliciumot visel vö. OPEL 1, 33. 'AELIVS' – ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, pannoniai előfordulásához lásd MÓCSY 1959, 150, és BARKÓCZI 1964, 275-283, 299.: az Aelii között orientálisok is ismertek. A katona életútjával foglalkozott: FITZ 1993, 1140. 795. személy. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 177 és Solin – Salomies 1988, 385. Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 4, 166. 'PROCVLINVS' – ITA 2 HIS 8 DAL 7;1 PAN 11 továbbá BARKÓCZI 1964, 321. Ugyanakkor a cohors I Hemesenorum milliariában való szolgálata szinte egyértelműsíti, hogy szír eredettel bír. Intercisai katonacsaládból származik.

Apja cognomenje praenomenből képzett, vö. KAJANTO 1982, 177 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Mindenütt gyakori, Pannonia keleti felében pedig általában szírek viselik, lásd OPEL 3 166. 'PROCVLVS': ITA 91;1 HIS 102;5 BEG 16;7 NAR 14 DAL 91 PAN 41;11, illetve BARKÓCZI 1964, 321, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 274. Ahogy FITZ is megállapítja, szír. Felesége neve töredékes, de az Aurelia névelem alapján provinciális volt. Ő is orientális lehetett.

Datálás: Kr. u. 247

20. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 128 cm, szélesség: 112 cm, vastagság: 30 cm. Pilisszántó, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Ferenczi Károly Múzeum Szentendre: 70.15.1-5.

CIL III 3628. – *CIL* III 3630. – *CIL* III 10572. – NAGY L., *AÉrt* 7-9, 1946-48, 199-201, Nr. 3; Taf. 37, 1 u. 2. – *AE* 1953, 5. *RIU* 944; Fotó és ábra. – *TitAq* 1668. – HD018293 (u.a.: 2017.03.24.: Feraudi).

D(is) M(anibus) C[an]ius Otiorix / mel(es)(!) leg(ionis) II a[d(iutricis) qu]i defunctus / est in Par[t(h)ia t(itulum) f(ecit)] Canius Spe/ratus f(ilius) s[uus] sibi vivo et co(n)iugi viv[ae]

KOVÁCS szerint őslakosokról van szó, ezt cognomenjeik jelzik. A Canius gentilicium italikus, vö. SCHULZE 1933, 142-144 és SOLIN – SALOMIES 1988, 45, továbbá MÓCSY 1959, 153, aki szerint ez eredetileg egy aquileiai család, és ugyancsak az észak-itáliai gyakoriságát támasztja alá ALFÖLDY 1969, 72.

Ugyanakkor az apa cognomenje valóban kelta, az *Otio* és a *rix* 'király' összekapcsolásával megalkotott tipikus kettős kelta név, lásd MEID 2005, 83-85. Ez a név csak Pannoniában fordul elő, vö. OPEL 3 117. 'OTIORIX': PAN 2. Fia cognomenje bár latin, vö. KAJANTO 1982, 297 és SOLIN – SALOMIES 1988, 406. Itália mellett a kelta

tartományokban igazán gyakori, lásd OPEL 4 91. 'SPERATVS': ITA 20;1 HIS 7 BEG 15 NAR 2 DAL 3;1 PAN 8 NOR 14 DAC 1 Bri 0;1 LVG 1 MSV 1 RAE 1. Ezt erősíti meg ALFÖLDY 1969, 300 is.

A család tehát romanizált kelta, a fiú már latin cognomen viselt. Érdekes lenne többet tudni a feleségről, ám sajnos az ő neve nem szerepel a feliraton, csupán az, hogy férjével együtt, még életükben állították az emléket Otiorixnak, aki vagy Lucius Verus, vagy Septimius Severus parthus hadjáratában vesztette életét.

Datálás: Kr. u. 162 – Kr. u. 166. / Kr. u. 197 – Kr. u. 199

21. Sírfelirat, mészkő. Magasság: 74 cm, szélesség: 87 cm, vastagság: 23 cm. Szentendre, az ókori *Ulcisia Castra*. Őrzési hely: Szentendre – Ferenczi Károly Múzeum: 65.9.1.

AE 1947, 29 – RIU 885 – MARÓTI É.: *Steindenkmäler*, 22. – *TitAq* 1590. – HD019346 (u.a.: 2017.05.10. – Feraudi).

[D(is)] M(anibus) / [Ael(io?) P]roculo sig(nifero) leg(ionis) II Ad[i(utricis) P(iae) F(idelis)] / [ann(orum) ---] et Iul(iae) Optat(a)e eius vivae [Ael(ius?)] / [---]s vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) pater et Ae(lia) M[---] / [mater par]ent(es) fil(io) karissimo(!) et Ael(io?) Procul[---] / [nepoti] vivi sibi et Proculo s(upra) s(cripto) f(aciendum) c(uraverunt)

Az elhunyt signifer gentiliciuma valószínűleg Hadrianustól származhat, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 7, de praenomenjét nem ismerjük. Az Aelius gentilicium Pannoniában a tartomány keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, lásd MÓCSY 1959, 150, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46.

Proculus cognomenje praenomenből képzett, vö. KAJANTO 1982, 177 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Előfordulásához: OPEL 3 166. 'PROCVLVS': ITA 91;1 HIS 102;5 BEG 16;7 NAR 14 DAL 91 PAN 41;11. Pannoniában mindenütt gyakori, a tartomány keleti felében pedig általában szírek viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 321, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 274. Valószínűsíthető tehát szír származása.

Felesége, Iulia Optata szintén császárgentiliciumot viselt, a keleten gyakori Iulius. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7, valamint BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje

hagyományos latin név, lásd KAJANTO 1982, 296. Birodalomszerte divatos volt, de inkább a nyugati tartományokban volt használatban, vö. OPEL 3 115. 'OPTATVS': ITA 87 HIS 66 BEG 10;6 NAR 64;1 DAL 8;1 PAN 24;1 NOR 27. Szintén a nő orientális eredetét erősíti meg BARKÓCZI 1964, 319.

A szülei nevénél töredékes a felirat. Az apja feltételezhetően Aelius volt, az anyjának viszont olvasható is az Aelia gentiliciuma. Proculus fiának szintén Proculus volt a cognomene, vagy esetleg Proculinus, az ő nevének is sérült a vége a feliraton.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

22. Sírsztélé. Magasság: 111 cm, szélesség: 54 cm, vastagság: 20 cm. Rákospalota, az ókori Aquincum közelében.

CIL III 13382. – NAGY T.: *AÉrt*, 5/6, 1944/45, 266-273, fotó. 91-92. – *AE* 1947, 38. – *TRH* 252; Fotó és ábra. – *CIGP* 88. – *CIGP* 2, 102; Fotó. – *CIGP* 3 102; Fotó. – *TitAq* 947; Fotó. – HD019373 (u.a.:2015.05.05.: Cowey).

Domo securitati[s] / Fl(avia) Cal[v]ena nata / Ulmo vix(it) an(nos) XXII / lanxit d(ies) XXVII posuit / memor(iam) Aur(elius) Propincus / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) coniug(i) / carissim(a)e Fl(avia) Cara / mater dulcissimae / fil(iae) pietatis eius / f(aciendum) c(uraverunt) // Φ(ῶς) Ζ(ωή)

Az elhunyt feleség, és édesanyja is császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41, aki szerint a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében. Cognomenjeik latinok, vö. KAJANTO 1982, 235 és SOLIN – SALOMIES 1988, 307, valamint KAJANTO 1982, 284 és SOLIN – SALOMIES 1988, 310. A Calvena rendkívül ritka, LŐRINCZ mindössze egy előfordulását jegyzi, vö. OPEL 2 26. 'CALVENA': HIS 1. BARKÓCZI 1964, 308 szerint noricus származású lehet a legtöbb *Calv*-többől képzett nevet viselő személy. Calvena és anyja, Cara is keresztény szerinte. Cara neve viszonylag gyakori Pannoniában, lásd OPEL 2 39. 'CARVS': ITA 2 HIS 12 BEG 9;2 NAR 21 DAL 6 PAN 13;2 NOR 4 DAC 7;1 AQV 2 LVG 4 MIN 2 MSV 1 RAE 1.

A katona egyik felmenője császárgentiliciumát valamely Aureliustól kapta, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje latin, jelentése 'rokon', vö.

KAJANTO 1982, 303. és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Neve Pannoniában féltucatszor fordul elő, többször, mint másutt általában., lásd OPEL 3 167. 'PROPINQVVS': ITA 2 HIS 11 BEG 3 NAR 1 PAN 6 NOR 2 DAC 0;1 AQV 2 BRI 0;1 MSV 2, illetve BARKÓCZI 1964, 321.

A névelemzés és a felirat végén szereplő görög felirat ('fényes élet') arra utalnak, hogy keresztényekről van szó. Talán orientálisok. KOVÁCS is ezt erősíti meg. Calvena származási helyének a kétesen lokalizálható, de valószínűleg Sirmium is Cibalae között fekvő Ulmust adja meg.

Datálás: Kr. u. 280 – Kr. u. 320.

23. Sírstélé, töredékes mészkő. Magasság: 75 cm, szélesség: 59 cm, vastagság: 16 cm. Pilisszántó, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 32.1930.1.

RIU 946; (Fotó és ábra). – AE 1949, 33 85. – NAGY L.: *Magyar Múzeum* 1946, 4-10; 1. fotó. – AE 1947, 134. – *TitAq* 1671; Fotó. – HD019580 (u.a.: 2017.04.05. – Feraudi).

D(is) M(anibus) / Sep(timio) Dasio qu(o)/ndam militi leg(ionis) / II ad(iutricis) st(i)p(endiorum) XIII vixit / an(n)os XXXVI Aelia / Sura mater eius / et Aur(elius) Severus / immunis leg(ionis) / eius(dem) (h)eredes / titulum bene m(erenti) / faciendum cur(a)v(erun)t

Severus császárgentiliciumot visel, de nem tudjuk, melyik Aureliustól kapta polgárjogát ő vagy felmenője. A névhez és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28, valamint OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53.

Cognomenje latin, belső jellemző alapján adott névelem, vö. KAJANTO 1982, 256. SOLIN – SALOMIES 1988, 402. Bár gyakori a nyugati tartományokban, keleten is népszerű. Lásd OPEL 4 76. 'SEVERVS': ITA 205;1 HIS 186 BEG 72;8 NAR 110;1 DAL 54;4 PAN 55;7 NOR 21 DAC 15;3 AQV 22;1 LVG 23, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 324, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 295.

Septimius Dasius szintén császárgentiliciumot visel. A névhez és elterjedéséhez: SOLIN – SALOMIES 1988, 168. OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2. BARKÓCZI 1964, 299. Lásd még ALFÖLDY 1969, 53. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 164. és SOLIN – SALOMIES 1988, 321. A Dasius név

a dunai tartományokban népszerű, lásd OPEL 2 93. 'DASIVS': ITA 6 BEG 3;3 DAL 16 PAN 12;2 DAC 5;1 MSV 11, illetve BARKÓCZI 1964, 310. MÓCSY 1959, 171. szerint Dasses formában gyakoribb. ALFÖLDY 1969, 185. szerint a Das(s)ius név illyr eredetre utal.

Aurelia Sura, Severus édesanyja minden bizonnyal szír származású, vö. OPEL 4 102. 'SVRVS': ITA 26 HIS 6 BEG 2;1 NAR 7 DAL 22;1 PAN 25;2 NOR 23 DAC 12;1 AQV 1 LVG 1 MIN 3;1 MSV 8 RAE 2 vö. Dalmatiában Surio vagy Surus ismert, vö. ALFÖLDY 1969, 303. Előbbi kelta területen, különösen Noricumban fordul elő. Utóbbi sémi eredetű is lehet.

A felirat datálása, a katona gentiliciuma, illetve az édesanyja névmeghatározása alapján Severus és Sura keletiek, Dasius pedig helybéli, kelta őslakosok leszármazottja lehet. Hogy miért nevezte ki örökösének Severus, az a feliratról nem derül ki. Valószínűleg barátság kötötte őket össze, hiszen egy alakulatban szolgáltak.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

24. Sírstélé, mészkő. Magasság: 187 cm, szélesség: 63 cm, vastagság: 29 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.2.

KUZSINSZKY B., *Ausgrabungen*, 155-157, Nr. 158; Abb. 123. – AE 1933, 31. – NAGY T. in: *Raccolta di scritti in onore di Antonio Giussani*, Milano, 1944, 147- 155; fig. 1-4. – AE 1948, 202. – NÉMETH M.: *Vezető*, 19, Nr. 31; Fotó – CIL III 14349, 2. – PIR 2 M 249. – TitAq 588; Fotók – SCHÖBER, A: RGNP 76, Nr. 162; Abb. 80. – FPA 2 92. – HD023694 (u.a.: 2016.11.08.: Feraudi).

C(aius) Castriciu/s C(ai) Off(entina) Vict/or Como mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) |(centuria) M(arci) / Turbonis ann(or)um / XXXVIII stip(endiorum) XIII / h(ic) s(itus) e(st) L(ucius) Lucilius fr(ater) / et he(res) posuit p(ro) p(ietate)

A miles italikus gentiliciumot visel, vö. SCHULZE 1933, 270-271 és SOLIN – SALOMIES 1988, 49., továbbá OPEL 2 42. 'CASTRICIVS': ITA 17 HIS 5 BEG 0;1 NAR 5 DAL 2 PAN 0;1 NOR 6 LVG 1, valamint MÓCSY 1959, 153. A második legtöbb előfordulása ugyan Pannoniában ismert, de ez esetben ez nem járul hozzá a származás meghatározásához. Lásd OPEL 4 168. 'VICTOR': ITA 41;1 HIS 38;1 BEG 80;3 NAR 26;1 DAL 31 PAN 42;3 NOR 14;1 DAC 13;3 AQV 5 BRI 11;5 LVG 16 MIN 18;1 MSV 9;1 RAE 12;1 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Lásd még KAJANTO 1982, 278. – a 'győzedelmes' KAJANTONÁL külön kategóriát képez a cognomenek között. Továbbá BARKÓCZI 1964, 327-328. M. Aurelius után egyforma arányban fordul elő Pannonia

nyugati és keleti térségében is. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 326. Mindenhol gyakori, a keresztényeknél is. Dalmatiában inkább a késő császárkorban népszerű. Származási helyének Comumot adja meg, amely egy észak-itáliai város.

Féltestvére, Lucius szintén italikus nemzetségnevet visel, lásd SCHULZE 1933, 166, 442, 450 és SOLIN – SALOMIES 1988, 107, továbbá OPEL 3 35. 'LVCILIVS': ITA 39 HIS 6 BEG 8;2 NAR 11 DAL 10 PAN 9;1 NOR 1 DAC 7 BRI 1 LVG 2 MIN 2 MSV 4, ugyanígy észak-itáliai gyakoriságáról MÓCSY 1959, 156.

Victor és Lucilius észak-itáliaiak. A harmadik személy Q. Marcius Turbo a későbbi legatus, aki Traianus második dák hadjáratában is szolgált, lásd FITZ 339, 245. személy.

Datálás: Kr. u. 90 – Kr. u. 100.

25. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 166 cm, szélesség: 82 cm, vastagság: 13 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.10.

SARIA, B.: *Časopis Maribor* 30, 1935, 65-67; Fotó. – AE 1936, 163. – *TitAq* 682. Fotók. – HD024516 (u. a.: 2016.02.24.: Feraudi).

T(itus) Plotius Pam/p(h)ilus Celeia mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) |(centuria) Nim/p(h)idiani defunctus / Alaxandria(!) stip(endiorum) XV / natione Noricus / p(osuit) h(eres) Magnus / Atticus

A katona italikus gentiliciumot visel, vö. SCHULZE 1933, 211A, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 145, továbbá OPEL 3 147. 'PLOTIVS': ITA 29 HIS 19 NAR 1 DAL 15;1 PAN 5;2 MIN 1;1, hasonlóan MÓCSY 1959, 158., lásd még ALFÖLDY 1969, 110. Cognomenje görögös (akárcsak Nymphidianusé), Pamphylia provincia neve után, vö. OPEL 3 122. 'PAMPHYLVS': ITA 11 HIS 7 BEG 2 NAR 13 DAL 2 PAN 0;1 DAC 1 LVG 1. Észak-Itáliában igencsak gyakori, lásd MÓCSY 1959, 184. A felszabadítottak körében népszerű név, vö. ALFÖLDY 1969, 258. Felirata egyértelművé teszi, hogy noricumi eredetű, s Celeiából származik, továbbá valószínű, hogy felmenői között felszabadítottakat találunk.

Örököse szintén italikus, etruszk eredetű nemzetségnevet viselt, vö. SCHULZE 1933, 184 és SOLIN – SALOMIES 1988, 110. A név ritka, kevés előfordulása ismert, lásd OPEL 3 46. 'MAGNIVS': ITA 2 HIS 1;1 BEG 2 DAL 1 PAN 1;1 AQV 1 LVG 1. Másként MÓCSY 1959, 156.: a nyugati provinciákban a Magnusból képzeték. ALFÖLDY 1969, 96 szerint Afrikában is gyakori. Cognomenje latin, és görög (attikai) származásra utal (akárcsak Cicero híres barátja), vö. KAJANTO 1982, 203. és SOLIN – SALOMIES 1988, 297. E név

gyakori a nyugati területeken, míg a dunai provinciákban kifejezetten ritka, lásd OPEL 1 210. 'ATTICVS': ITA 25 HIS 16 BEG 14;1 NAR 30 DAL 4 PAN 2;1 NOR 13 DAC 4 AQV 3, hasonlóan MÓCSY 1959, 165 és ALFÖLDY 1969, 159.

A felirat alapján tisztázatlan annak az oka, hogy miért Atticust jelölte ki örökösének Pamphilus. Talán felszabadítottja lehetett, bár akkor minden bizonnyal szerepelne a *libertus* a feliraton, vagy talán földije.

Datálás: Kr. u. 117 körül

26. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 225 cm, szélesség: 71 cm, vastagság: 18 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 81.7.1.

TOPÁL, J.: *Bud.Rég.* 25, 1984, 297, Nr. 7; kép. 6, 14; fotó. 18. – AE 1990, 813. – *TitAq* 729. Fotó. – HD024837 (u. a.: 2015.01.27.: Feraudi).

C(aius) Valerius C(ai) f(ilius) / Pub(lilia) Macer Vero(na) / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / |(centuria) Caecili Quinti / an(norum) XL stip(endiorum) XX h(ic) s(itus) e(st) / t(estamento) f(ieri) i(ussit) / M(arcus) Calabonius Secu(ndus) vet(eranus) leg(ionis) eius(dem) / h(eres) f(aciendum) c(uravit)

Macer gentiliciuma a császárnevek után a legnépszerűbb italicus név, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italicusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint keletieket (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 244 és SOLIN – SALOMIES 1988, 355. A név Itáliában és Hispaniában a leggyakoribb, másutt igencsak ritka, vö. OPEL 3 42. 'MACER': ITA 34 HIS 16;1 BEG 6;2 NAR 5 DAL 5;2 PAN 3;1 NOR 2 DAC 2;1 AQV 7 MIN 1;2, hasonlóan MÓCSY 1959, 179. ALFÖLDY 1969, 235. A névelemzés azt mutatja, hogy egy italicus gyökerű veronai volt.

A másikuk, Calabonius gentiliciuma egyedülálló NÉMETH szerint, sem SCHULZE 1933, sem az OPEL nem tartalmazza, sem MÓCSY 1959, sem ALFÖLDY 1969 nem ír róla. Cognomenje születési sorrendet jelölő számnév, lásd KAJANTO 1982, 292 és SOLIN –

SALOMIES 1988, 399. Területi előfordulásához vö. OPEL 4 59. 'SECVNDVS': ITA 362 HIS 89;1 BEG 72;13 NAR 130;1 DAL 96;4 PAN 57;11 NOR 78;2 AQV 23. MÓCSY 1959, 189-190 szerint mindenütt népszerű, Észak-Itáliában kiemelkedően. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 291: mindenhol megtalálható, így Dalmatiában is, de a városi lakosság körében kevésbé.

Mindkét katona italikus eredetű tehát, mindketten a II Adiutrixben szolgáltak, minden bizonnyal így módon lett Secundus Macer örököse.

Datálás: Kr. u. 106 körül

27. Qartāj, az ókori Carthago.

AE 1923, 14. – *ILTun* 1077. – HD025966 (u.a.: 2009.01.30.: Feraudi)

D(is) M(anibus) / Marcius Calli/nicus pat(er) medic(us) / leg(ionis) II adi(utricis) et Tette/dia Hygia mater fili(o) / b(ene) m(erenti) peregr(e) posue(runt) / qui vix(it) ann(um) I mens(es) V

A medicus gentiliciuma italikus, vö. SCHULZE 1933, 188, 466 és SOLIN – SALOMIES 1988, 412. Itália és Hispania mellett a kelták lakta területeken igazán gyakori, vö. OPEL 3 56. 'MARCIVS': ITA 38;1 HIS 74 BEG 9;2 NAR 26;1 DAL 25;2 PAN 40;5 NOR 3 DAC 5;3 AQV 2 BRI 4;1 LVG 9 MIN 4;4 MSV 4, illetve MÓCSY 1959, 56. Alföldy 1969, 97 szerint mindenütt gyakori, ám eltérő időkben. A probléma az, hogy a felirat tág keltezési intervalluma miatt ebből nehéz kiindulni. Cognomenje görög név. a latin nyelvű tartományokban kifejezetten ritka, lásd OPEL 2 24. 'CALLINICVS': ITA 3 HIS 1 NAR 1 DAL 1 PAN 1 DAC 1 MIN 1 MSV 1. Pannoniában BARKÓCZI 1964, 308 ugyan nyilvántartja ezt a nevet, ám az egy másik Callinicus. Néhány előfordulása a dunai provinciákra koncentrálódik.

Felesége gentiliciuma ugyancsak italikus, vö. SCHULZE 1933, 427 és SOLIN – SALOMIES 1988, 185. Ugyanakkor mindössze egy Tettidius ismert Itáliából, vö. OPEL 4 117. 'TETTIDIVS'. Cognomenje ritka és görög. OPEL 2 186. 'HYGIA': ITA 10 HIS 4 NAR 6 DAL 2 NOR 1 DAC 1;1 AQV 1 MSV 1. Valószínűleg ő is gyógyító foglalkozást folytatott, ezért viselte Hygeia nevét.

Férj és felesége italikus neveket viselnek, nem kizárt, hogy származásukat tekintve valóban azok is. Leszerelése után Callinicus vagy Észak-Afrikában kapott földet, vagy foglalkozására alapozva ott próbált szerencsét. Fiuk mindössze egy évet és öt hónapot élt.

Datálás: Kr. u. 69 – Kr. u. 5. század

28. Sírtábla. Magasság: 77 cm, szélesség: 93 cm, vastagság: 18 cm. Bosansko Grahovo.

ILJug 1809. – SERGEJEVSKI, D.: *Spomenik* 77, 1934, 19-20, Nr. 26; Br. 26. – *AE* 1934, 203. – HD027058 (u.a.: 2011.10.10.: Feraudi).

Valen[t---] / militi legion[is II] / a(d)iutricis defun[c]/to an(norum) XXX memori/am posuit / Tata pi/entissima co(n)iux

A katona neve túlzottan töredékes, csupán a *Valen-* tő ismerhető fel benne. Az asszony, Tata valójában kettős okból sem lehetett törvényes felesége: egyrészt a katonák szolgálati éveik alatt nem rendelkeztek a törvényes házasság kötésének jogával (*conubium/ius conubii*), és szolgálatuk előtt kötött házasságuk is érvényét veszítette, másrészt Tata – egytagú barbár neve alapján ítélve – nem volt római polgár, így ebben a státuszában vele egy római polgár eleve nem is köthetett törvényes házasságot. Concubinája, élettársa volt a katonának. Ez is bizonyítja, hogy a *coniux* – ellentétben az *uxorral* – nem feltétlenül jelent törvényes feleséget. Tata neve tűnhetne keltának is, lásd MEID 2005, 292., ám a kelta névadásban a Tata/Tatta férfi név. Rendkívül ritka, lásd OPEL 4 109. 'TATA': DAL 2 NOR 1. ALFÖLDY 1969, 305 szerint azonban illyr névről van szó. Mivel a feliratot Bosansko Grahovóban, a mai Bosznia-Hercegovina területén találták meg, minden bizonnyal ez utóbbi az igaz, és a katona felesége illyr volt.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 400.

29. Sírstélé, mészkő. Magasság: 226 cm, szélesség: 76 cm, vastagság: 21 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 50.1909.2.

RIU 1183; Fotó és ábra. – MAHLER E.: *AÉrt* 29, 1909, 240-241, Nr. 6. – *AE* 1910, 38. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 114, Nr. 251. – ERDÉLYI G. – FÜLEP F., in: Barkóczi L. *Intercisa I.*, 282, Nr. 24; Taf. 37, 6. – LÖRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 213, Nr. 183. – HD029859 (u.a.: 2016.11.23.: Feraudi).

[D(is)] M(anibus) / [Aur(elio)] Constituto / [mil(iti) l]eg(ionis) II adi(utricis) p(iae) f(idelis) vix(it) / [ann(os) XX]III stip(endiorum) IIII fili/[o ce]cidit in bello / [Ger]manico et Septi(miae) / [---]tillae matri vivae / [---] et Aur(eliae) Constitutae / [fil(iae) vi]vae et Aur(eliae) Pudentil/[lae] fil(iae) vivae et Aur(elio) Cu/[pit]o fil(io) vivo et Aur(elio) Cu/[pi]tiano fil(io) vivo Aur(elius) / [--]catus vet(eranus) ex ala / [I Th]racum pater / f(aciendum) c(uravit)

A családi feliraton szereplő majdnem mindegyik személy az Aurelius császárgentiliciumot viseli, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53.

A legionárius, Constitutus cognomenje latin, vö. Kajanto 1982, 350 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Neve nem túl gyakori, de Noricumban és Pannoniában együttvéve több előfordulása ismert, mint másutt összesen, lásd OPEL 2 71. 'CONSTITVTVS': ITA 2 HIS 2 BEG 2 NAR 1 PAN 3;1 NOR 5, továbbá BARKÓCZI 1964, 309. Ugyanezen cognomen női változatát viselte egyik testvére is.

A feliratállító veterán anyjának, aki a Septimia gentiliciumot viseli, nem ismert a cognomenje, mert sérült a felirat. MAHLER a Quintilla feloldást javasolja. A nemzetségnévhez és elterjedéséhez: SOLIN – SALOMIES 1988, 168, és OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2, továbbá BARKÓCZI 1964, 299. Lásd még ALFÖLDY 1969, 53.

A legionárius másik három testvére, Pudentilla, Cupitus és Cupitianus ugyancsak latin cognomeneket viseltek, vö. KAJANTO 1982, 264, 296, 351 és SOLIN – SALOMIES 1988, 321, 386. A Pudensből képzett női cognomen kifejezetten a dunai tartományokra jellemző, vö. OPEL 3 171. 'PVDENTILLA': DAL 5 PAN 2 MIN 2 MSV 1. BARKÓCZI 1964, 321. szerint azonban valószínűleg keleti. A cupio igéből derivált Cupitus és Cupitianus nevei elég eltérő mértékben fordulnak elő regionálisan, vö. OPEL 2 87. 'CVPITIANVS': BEG 1 PAN 4 NOR 3 BRI 1 LVG 1 és 88. 'CVPITVS': ITA 14 HIS 8 BEG 7 NAR 17 PAN 7;1 NOR 37 DAC 2 AQV 1 LVG 3 MSV 0;1 RAE 1, lásd még BARKÓCZI 1964, 310. Hozzáteszi, hogy a Cupitianus csak a 3. századtól kezdve fordul elő.

A származás meghatározásában talán a sérült cognomenű auxiliáris veterán egysége dönthet, ti. *ala I Thracum*. A cognomenek vizsgálata alapján az bizonyos, hogy a dunai tartományok valamelyikéből származtak.

Datálás: Kr. u. 210 – Kr. u. 215.

30. Sírtábla, mészkő. Magasság: 58 cm, szélesség: 226 cm, vastagság: 14 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 73.1909.12.

MAHLER E.: *AErt* 29, 1909, 330-331, Nr. 4. – *AE* 1910, 144. – ERDÉLYI G. - FÜLEP F. in: BARKÓCZI L. *Intercisa I.*, 296, Nr. 117; Taf. 50, 4. – RIU 1176. – LŐRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 263, Nr. 354. – HD029871 (u.a.: 2016.dec.5.: Feraudi).

M(arco) Aur(elio) Alexandro vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) q(ui) v(ixit) ann(os) LXX et / Aureliae Rufinae eius q(uae) v(ixit) ann(os) LXI et M(arco) Aur(elio) / Valeriano mil(iti) coh(ortis) |(miliariae) Hem(esenorum) q(ui) v(ixit) ann(os) XXV fil(io) et / Aureliae Valeri<a?>nae q(uae) v(ixit) ann(os) XVIII fil(iae) eorum / M(arcus) Aur(elius) Aurelianus vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(cryptae) ex strat(ore) co(n)s(ularis) / co<g>natis dignissimis

A család minden tagja az Aurelius gentiliciumot viseli, felmenőik vagy Marcus Aureliustól vagy Caracallától kapták polgárjogukat, lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53.

A 70 évesen elhunyt veterán, Alexander görög cognoment viselt. Európában minden tartományban több előfordulása ismert, de leginkább a limes mentén volt használatban, mégpedig afrikaiak vagy keletiek révén, vö. OPEL 1 74. 'ALEXANDER': ITA 23;1 HIS 14 NAR 16 DAL 17 PAN 13;1 DAC 16;1 LVG 8;1 MIN 27;3 MSV 12, illetve BARKÓCZI 1964, 304.

Alexander felesége, Rufina vörös hajszínre utaló, latin cognoment viselt, lásd KAJANTO 1982, 229 és SOLIN – SALOMIES 1988, 393. E név lényegesen gyakoribb volt Italiában, és főleg Hispaniában, de másutt is számos előfordulása ismert, viszont az intercisai Rufinák jellemzően keletiek, vö. OPEL 4 33. 'RVFINVS': ITA 49;1 HIS 128;1 BEG 12;7 NAR 25;1 DAL 38;2 PAN 20;6 DAC 19;5 AQV 13 LVG 12 MSV 11 és BARKÓCZI 1964, 322.

Gyermekeik ugyanazon cognomen férfi és női változatát viselték, ti. Valerianus, melyet gentiliciumból képeztek, lásd KAJANTO 1982, 157 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. A név Italia, Narbonensis és Hispania után Pannoniában a leggyakoribb, viselői között pedig találunk italikus eredetűeket, afrikaiakat és orientálisokat is, vö. OPEL 4 141. 'VALERIANVS': ITA 68;1 HIS 34;1 NAR 41;1 DAL 15 PAN 28;1 DAC 19 MIN 12 MSV 10, BARKÓCZI 1964, 326-327.

Aurelianus cognomenje gentiliciumból képzett név, lásd Kajanto 1982, 141 és SOLIN – SALOMIES 1988, 298. Egyetlen provinciában sem tekinthető tipikusnak, de inkább Itáliában és a nyugati tartományokban jellemző, vö. OPEL 1 237. 'AVRELIANVS': ITA 5 HIS 4 BEG 2 NAR 4 DAL 2;1 PAN 4 NOR 1 DAC 1 BRI 1 MIN 3 MSV 4 illetve BARKÓCZI 1964, 306, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 160.

A család gentiliciumát, egyes cognomenjeit (pl. Alexander), és az intercisai cohors I Hemesenorumban való szolgálatteljesítést figyelembe véve a vizsgált személyek orientális eredetűek.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

31. Sírsztélé, mészkő. Sírfelirat. Magasság: 209 cm, szélesség: 130 cm. Pilisvörösvár, az ókori Aquincum közelében.

RIU 1305; Fotó és ábra. – *CIL* III 3627. – *TitAq* 1682. – *CIL* III 10569. – ALFÖLDY G.: *ZPE* 140, 2002, 266-267, Nr. 5. – *AE* 2002, 1190. – HD031726 (u.a.: 2017.05.10.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / Aur(elius) Respectus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / p(iae) f(idelis) missus honesta missione / et Aur(eliae) Ianuariae coniugi / eius et Aureliis Respectiano / et Supero filiis et Aur(eliae) Superae / filiae [ei]us vivi sibi posuerunt / et Sept(imio) Ia[nua]rio quond(am) patri / et Sept(imiae) Quie[t]ae(?) [quo]nd(am) matri et / Sep[t(imio)] Martino q(uondam) qui [mili]tavit / in leg(ione) II s(upra) s(crupta) p(ia) f(ideli) an<n>u(m) I et [Sep]t(imio) / Dubitato q(uondam) qui militavi[t] / in leg(ione) II s(upra) s(crupta) p(ia) f(ideli) annos III [et Sept(imio)] / Quintiano [---] / [-----]?

A feliraton két család szerepel. Nemzetségnevekhez lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Továbbá a Septimius-hoz vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 168. OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2, valamint BARKÓCZI 1964, 299. Lásd még ALFÖLDY 1969, 53.

Respectus latin cognoment visel, lásd KAJANTO 1982, 355 és SOLIN – SALOMIES 1988, 391. E név Pannoniában kiemelkedő gyakorisággal fordul elő, vö. OPEL 4 26. 'RESPECTVS': ITA 3 HIS 2 BEG 14 NAR 1 DAL 2 PAN 22 NOR 18 DAC 3;1 LVG 2 MIN 4 MSV 3;1, Pannoniában őslakosok lehetnek a Iuliusok kivételével, lásd BARKÓCZI 1964, 322.

Felesége, Ianuaria cognomenje ugyancsak latin, lásd KAJANTO 1982, 218 és SOLIN – SALOMIES 1988, 344. Itália mellett Hispaniában és a kelta területeken gyakori, de viselői között az őslakosok mellett észak-afrikaiakat is találunk, vö. OPEL 2 188. 'IANVARIVS': ITA 64 HIS 32;2 BEG 48;1 NAR 21 DAL 52 PAN 34;3 NOR 27 DAC 17;1, illetve BARKÓCZI 1964, 314.

Az Aureliusok cognomenjei latinok, vö. KAJANTO 1982, 277, 355 és SOLIN – SALOMIES 1988, 391, 409. Respectianus neve ritka, lásd OPEL 4 26. 'RESPECTIANVS': PAN 2 NOR 1 MSV 1 MIN 1, míg Super és Supera népszerűbb cognoment viselt, lásd OPEL 4 100. 'SVPER': ITA 19 BEG 17;2 DAL 12;1 PAN 11 NOR 5 DAC 7 MSV 4. BARKÓCZI 1964, 322 szerint a Respectus név viselői leginkább őslakosok (a Respectianus pedig ennek a derivátuma). A Super/Supera neveket leginkább nyugati területekről származóknál találhatjuk meg, uo. 325.

Ianuarius cognomenjéhez lásd nőnemű alakját fentebb. Quieta (kinek neve vitás, SOPRONI és FEHÉR ezt a feloldást javasolja, míg a CIL III korábban Qui[nt]ae alakban közölte) neve latin, vö. KAJANTO 1982, 262 és SOLIN – SALOMIES 1988, 388. A cognomen leginkább a nyugati tartományokban jellemző, de Pannoniában is ismert néhány előfordulása, ugyanakkor Észak-Afrikában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 17. 'QVIETVS': ITA 8 HIS 26 BEG 14 NAR 14 DAL 8 PAN 4;1 NOR 9 DAC 2 AQV 3 BRI 0;1 LVG 4;1 RAE 2, illetve BARKÓCZI 1964, 322.

Martinus cognomenje istennévből képzett latin név, vö. KAJANTO 1982, 162, 212 és Solin – SALOMIES 1988, 359. A birodalom több provinciájában, de elsősorban kelták lakta területeken fordul elő, Gallia Narbonensisben és Pannoniában a leggyakoribb. Valószínű tehát, hogy az aquilifer provinciális eredetű, vö. OPEL 3 61. 'MARTINVS': ITA 3 BEG 10;3 NAR 22 PAN 17 BRI 9 LVG 8;2 MIN 8. Lásd még MÓCSY 1959, 180: nyugaton gyakori, Pannoniában Mursában többször is előfordul. Hasónlóképp ALFÖLDY 1969, 240.

Dubitatus neve latin, lásd KAJANTO 1982, 351 és SOLIN – SALOMIES 1988, 325. A név Pannoniában fordul elő a leggyakrabban, és a Septimiusok őslakosok, lásd OPEL 2 110. 'DVBITATVS': ITA 3;1 BEG 6 NAR 8 PAN 9 NOR 6 DAC 5 BRI 2 LVG 1 RAE 1, illetve BARKÓCZI 1964, 311.

A névelemzés alapján őslakos vagy észak-afrikai eredet sejlik fel, de előbbire nagyobb az esély. FEHÉR és BARKÓCZI is ezt támasztja alá. A feliraton egy valódi katonacsalád jelenik meg: Respectus, Martinus és Dubitatus is a Legio II Adiutrix katonája volt. Martinus egy évnyi szolgálat után hunyt el.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

32. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 96 cm, szélesség: 88 cm, vastagság: 9,5 cm. Üröm – Budakalász, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.

RIU 1307; Fotó és ábra. – *TitAq* 1685. – SCHALLMAYER, E. - EIBL, K. - OTT, J. – PREUB, G. - WITTKOPF, E.: *RWO* 1, 341-342, Nr. 425. – ALFÖLDY G.: *ZPE* 140, 2002, 274. – *AE* 2002, 1175. – HD031729 (u.a.: 2016.09.08.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Ael(io) Sabiniano b(ene)f(iciario) / co(n)s(ularis) leg(ionis) II ad(iutricis) stip(endiorum) / XXIII vix(it) an(nos) XLV Ael(io) / Sabino patri eius / et Aeliae Sabinillae / fil(iae) eius Ael(ius) Donatus / libertus patronis / dignissimis / f(aciendum) c(uravit)

A beneficiarius praenomenjét nem ismerjük. Gentiliciuma, mely valószínűleg Hadrianustól származik, apai felmenői provinciális eredetére utal. Előfordulásához: OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7, valamint MÓCSY 1959, 150, aki szerint a Markomann háborúk előtt Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban. Ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299 a markomann háborúk utáni időről. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenjét apja *Sabinus* nevéből deriválták, ami talán szabin földről való származást sejtet. Apja nevéhez lásd KAJANTO 1982, 186 és SOLIN – SALOMIES 1988, 395. A név előfordulásához lásd OPEL 4. 40. 'SABINVS': ITA 111;1 HIS 59;1 BEG 34;4 NAR 46(5) DAL 32;2 PAN 53;6 NOR 33;2 AQV 30;1 MIN 18;2. BARKÓCZI 1964, 323 szerint azonban az Aelii Sabinii őslakosok. Előfordulásához: OPEL 4 39. 'SABINIANVS': ITA 13;1 HIS 5 BEG 3;1 Nar 3 DAL 4;2 PAN 19;2 NOR 5 AQV 8;1 LVG 9, vö. KAJANTO 1982, 186. – etnikumra utaló cognomen. Lásd még MÓCSY 1959, 188, aki szerint Noricumban, Pannoniában és Dalmatiában minden bizonnyal észak-itáliaiak az e nevet viselők felmenői. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 285.: Itáliában, nyugaton és Pannoniában kiemelten gyakori.

A beneficiarius lánya a Sabinilla nevet viseli, mely ugyancsak latin, lásd KAJANTO 1982, 186 és SOLIN – SALOMIES 1988, 395. A név nem túl gyakori, de Pannoniában jóval inkább jellemző, mint másutt, vö. OPEL 4 40. 'SABINILLA': BEG 1 NAR 3 DAL 1 PAN 5, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 323.

A családnak ismert egy libertusa is, Donatus, kinek cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 298, 351 és SOLIN – SALOMIES 1988, 325. E név inkább a nyugati tartományokra jellemző, valamint Afrikában tipikus, lásd OPEL 2 107. 'DONATVS': ITA 27 HIS 12 BEG 13 NAR 6;1 DAL 9 PAN 8;1 NOR 4 DAC 6;1 BRI 3;1 LVG 3, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 311.

A család származása nem határozható meg egyértelműen, vagy itálikusok leszármazottjai, vagy őslakosok. Talán az Aelius császárgentilicium miatt utóbbi valószínűbb. Felszabadítottjuk afrikai származású volt. A felirat datálását figyelembe véve az is elképzelhető, hogy épp Caracalla 213-as egyiptomi toborzása során került rabszolgaként Sabinianus szolgálatába.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 235.

33. Oltár, mészkö. Magasság: 60 cm, szélesség: 53 cm, vastagság: 27 cm. Páty, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 20.1879.5.

RIU 1327; Fotó és ábra. – *CIL* III 10365. – *TitAq* 1713. – ALFÖLDY G.: *ZPE* 140, 2002, 275. – *AE* 2002, 1175. – HD031774 (u.a.: 2016.07.27.: Feraudi).

[-----] / *Longinianus* / [*mil(es)*] *leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis)* / [*et I*] *Jul(ia) Spes coniux* / [*ar*] *am p(osuerunt) p(ro) p(ietate) sua* / [*et su*] *orum suo* / [*arbit*] *ratu f(ecit)* / [---
---] / [-----]

A katona gentiliciumát nem ismerjük, mert sérült a felirat. A Longinianus latin név a Longinus derivátuma, ezért azt gondolnánk ez gyakori, ám ez az egyetlen előfordulása ismert Pannoniában, és másutt is ritka, vö. KAJANTO 1982, 231 és SOLIN – SALOMIES 1988, 353, továbbá OPEL 3 31. 'LONGINIANVS': ITA 0;1 HIS 3 DAL 1;1 PAN 1 DAC 1;1 MIN 3, ugyanígy MÓCSY 1959, 178. Ahogy azt MRÁV – MÓCSYra hivatkozva – írja, kifejezetten katonák viselték. ALFÖLDY 1969, 231 szerint Afrikában gyakori a név.

Felesége, Iulia Spes szintén latin cognoment visel, mely kifejezetten női név, vö. KAJANTO 1982, 286 és SOLIN – SALOMIES 1988, 406. Nem véletlenül lett női név: szófaját tekintve ez egy nőnemű főnév, jelentése: remény. Azok közé az elvont fogalmak közé tartozott, melyek deifikálódtak. Spes istennőként, nőalakban a császárkori érméken is gyakran ábrázolták. Személynévként nem túl gyakori, lásd OPEL 4 91. 'SPES': ITA 2 HIS 2 NAR 1 DAL 2 PAN 1 BRI 1, és ezen kívül még Afrikában is. ALFÖLDY 1969, 300. A feleség nemzetségnéve Iulius, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36

A névelemzés nem sok támpontot nyújt a származásuk meghatározásához. Férj és felesége egyaránt tűnhetnek itálikusnak és afrikai származásúnak is. Eredetüket így nem lehet egyértelműen meghatározni.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 200.

34. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 238 cm, szélesség: 86 cm, vastagság: 20 cm. Törökbálint, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D. 159.

RIU 1342; Fotó és ábra. – *CIL* III 3680. – *TitAq* 1746. – ALFÖLDY G.: *ZPE* 140, 2002, 275. – *AE* 2002, 1175. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 113, Nr. 248. – HD031810 (u.a.: 2016.09.17.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // M(arco) Granio / Dato vet(erano) leg(ionis) / II ad(iutricis) domo / Africa Sufe(tu)la Granii / Martinus et / Felix liberti / vivo patrono / optimo pecun(ia) / sua t(itulum) f(aciendum) c(uraverunt)

M. Granius Datus az afrikai Sufetulából származott. Neve latin, a Granius Etruriában is előfordul, lásd SCHULZE 1933, 237. Európában Itáliában és Hispaniában a leggyakoribb, vö. OPEL 2 170. 'GRANIVS': ITA 17 HIS 25;1 BEG 1 NAR 10 DAL 1;1 PAN 4;2 BRI 0;1 LVG 1 MIN 3, továbbá BARKÓCZI 1964, 301. Cognomenjéhez lásd KAJANTO 1982, 298 és SOLIN – SALOMIES 1988, 322. A név Európában kifejezetten ritka, vö. OPEL 2 94. 'DATVS': ITA 2 HIS 1 DAL 1 PAN 2;1, illetve BARKÓCZI 1964, 310.

Libertusai latin neveket viselnek, a Martinus istennévből képzett cognomenjéhez lásd KAJANTO 1982, 162, 212 és SALOMIES 1988, 359. A birodalom több provinciájában, de elsősorban kelták lakta területeken fordul elő, Gallia Narbonensisben és Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 3 61. 'MARTINVS': ITA 3 BEG 10;3 NAR 22 PAN 17 BRI 9 LVG 8;2 MIN 8. Lásd még MÓCSY 1959, 180: nyugaton gyakori, Pannoniában Mursában többször is előfordul. Hasónlóképp ALFÖLDY 1969, 240. Felix Cognomenje latin. vö. KAJANTO 1982, 272: körülményekre utaló cognomen, és SOLIN – SALOMIES 1988, 330. Itáliában, Dalmatiában és Észak-Afrikában gyakori, vö. OPEL 2 138. 'FELIX': ITA 73;1 HIS 53 BEG 21;2 NAR 46 DAL 46 PAN 24;5. Hasonlóan MÓCSY 1959, 174. Lásd még ALFÖLDY 1969, 202, aki szerint mindenütt népszerű, különösen Dél-Itáliában és Afrikában. A keresztények között is visszatérő név. Dalmatiában a városi lakosság körében nem gyakori. Rekurrens rabszolgáknál és felszabadítottaknál.

Úgy tűnik tehát, hogy a katona és felszabadítottjai is afrikai származásúak.

Datálás: Kr. u. 117 – Kr. u. 300

35. Sírtábla, mészkő. Magasság: 20 cm, szélesség: 59 cm, vastagság: 13 cm. Vál, az ókori Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D. 374.

RIU 1371; Fotó és ábra. – *CIL* III 3376 add. o. 1687. – *TitAq* 1790. – ALFÖLDY G.: *Spec. Nova* 18, 2004, 29. – HD031882 (u.a.: 2016.12.09.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Memoriae q(uondam) P(ubli) Ael(i) Firmini / qui vixit ann(os) VIII me<n>sibus / VII diebus XV P(ublius) Ael(ius) Firmini/anus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) pater / et Aelia Domitina mater / filio dulcissimo facie/ndum curaverunt

Az egész család császárgentiliciumot visel, lásd OPEL 1, 33. 'AELIVS': ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. MÓCSY 1959, 150.: a pannoniai P. Aeliusok a tartomány keleti feléből, gyakran Aquincumból származtak. Firminus cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. M. Aurelius után igazán gyakori, és főleg a dunai tartományokban, vö. OPEL 2 142. 'FIRMINVS': ITA 45 HIS 10 BEG 9 NAR 20 DAL 23 PAN 25 NOR 13 DAC 9 Bri 2 LVG 3 MIN 4 MSV 4, illetve BARKÓCZI 1964, 312.

Az apa, Firminianus cognomenje fiáénak a derivátuma, a gyakorlatban azonban a fiú nevét egyszerűsítették apjából, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. A név igencsak ritka, ám jellemzően Dalmatia és Pannonia területén fordul elő, kifejezetten Aquincumban és territóriumán, vö. OPEL 2 142. 'FIRMINIANVS': DAL 3 PAN 5 NOR 1, valamint BARKÓCZI 1964, 312. Mindkét név alapját a *firmus* 'izmos, robosztus, erős (átv. értelemben is)' melléknév képezte, mely személynévként mindenütt gyakori volt, és számos derivátuma létezett, vö. OPEL 2, 141-143.

Az anya, Domitina ugyancsak latin nevet visel, vö. KAJANTO 1982, 161 és SOLIN – SALOMIES 1988, 324. E név is ritka, és zömmel kelta tartományokban fordul elő, lásd OPEL 2 105. 'DOMITINVS': BEG 2 NAR 2 PAN 3, illetve BARKÓCZI 1964, 310.

ALFÖLDY és LŐRINCZ szerint Hadrianustól származik a család polgárjoga, valamikor ez idő tájt sorozhatták be, és a második század közepe előtt nem kaphatta meg *honesta missió*ját. A névelemzésből úgy tűnik, a család őslakos eredetű, cognomenjeik (Firminianus és Domitina) a kelta tartományok és Dalmatia kivételével szinte nem is ismertek máshol.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220

36. Sírfelirat töredéke, mészkő. Magasság: 19 cm, szélesség: 36 cm, vastagság: 10 cm. Rácalmás, Aquincum közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 25.1923.

RIU 1464; Fotó és ábra. – *TitAq* 1980. – ALFÖLDY, G.: *Spec. Nov* 16, 2000, 59-60, Nr. 19. – *AE* 2001, 1666. – HD032050 (u.a.: 2017.05.03.: Feraudi).

-----?] / [--- Co]nstant[inus] / [(centurio)? leg(ionis) II] adi(utricis) et Aur[---]/[---]na paren[tes] / [filio] rar(issimo) ac dul(cissimo) [fec(erunt)] / [-----?]

A felirat igencsak töredékes. Az biztos, hogy apa és anya állították elhunyt gyermeküknek, de csupán a férfi cognomenjét ismerjük. Constantinus, aki ALFÖLDY és LŐRINCZ alapján valószínűleg centurio volt, latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. E név messze Pannoniában a leggyakoribb és általában keletiek vagy őslakosok viselik, lásd OPEL 2 73. 'CONSTANTINVS': ITA 1 BEG 1 PAN 10 DAC 1 RAE 5, illetve BARKÓCZI 1964, 309.

A feleség talán Aurelia lehet, de ez nem egyértelmű. A férfi és más családtagok származásának meghatározásához nincs elegendő információnk.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

37. Sírfelirat. Székesfehérvár, Aquincum közelében. A felirat eltűnt.

RIU 1504. – CIL III 3349 add. o. 1685. – *TitAq* 1873. – CIL III 3349; Ábra. – HD032113 (u.a.: 2017.05.04.: Feraudi)

D(is) [M(anibus)] // Aur(elius) Dazanus [--- leg(ionis)] / II ad(iutricis) st[i]p(endiorum) XXVI vi[xit ann(is) ---]/sama mater et [---] / coniux et Aur(elius) [---] / <her>e<s> VI[---] / [-----?]

A feliraton ketten az Aurelius császárgentiliciumot viselik, egyikőjük a katona, a másiktól azt sem tudjuk, férfi volt-e vagy nő. Az Aurelii-hez vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. A katona anyjának nevéből csak a cognomen utolsó négy betűje maradt meg. A felesége neve lekopott. Az, hogy a második Aurelius Dazanus örököse volt-e, teljességgel kétséges, az 5. sor – (<her=FTZ>e<s=H> VI[---] -- olvasata teljességgel bizonytalan. A legionárius cognomenje az illyr Dases név derivátuma, vö. KAJANTO 1982, 145 és SOLIN – SALOMIES 1988, 321. Lásd még BARKÓCZI 1964, 310, valamint ALFÖLDY 1969, 185. Elterjedése is ezt igazolja, lásd OPEL 2 93. 'DASES: DAL

1 PAN 9. Mindezt ALFÖLDY – LŐRINCZ – SZABÓ is alátámasztja. Dazanus Pannoniai vagy dalmatiai bennszülött lehetett.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

38. Szarkofág, mészkő. Magasság: 82 cm, szélesség: 229 cm, vastagság: 114 cm. Dunaújváros (?), az ókori Intercisa (?). Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 66.1906.15.

RIU 1184; (Fotó és ábra). – CIL III 3334. – CIL III 10316. – LŐRINCZ B.: *Hilfstruppen* 251, 311. – ERDÉLYI G. - FÜLEP F., in: BARKÓCZI L.: *Intercisa I.* 298, 130; Taf. 51, 1. – UBL, H.: *Waffen und Uniform*, XXVI-XXVII. XLIII u. 414, 18 u. 78; Taf. 8, 29. – HD037320 (u.a.: 2017.02.01. – Feraudi).

M(arcus) Aurel(ius) Deisan(?) domo / Hemesa ve<t>(eranus) <e>x s<ta>tor(i) trib(uni) coh(ortis) I |(miliariae) H<e>m(esenorum) / vivus sibi <e><t> viv<en>/tibus Aureli(i)s / Monimo strat(ori) / et Regi<l>iano lir(ario) / l<e>g(ati) Ieg(ionis) II adi(utricis) fili(is) / posuit / et Aur(elio) Abigeneo q(ui) v(ixit) ann(os) XVII m(enses) X <d>(ies)(?) XVII / et Aur(elio) Prisciano m<i>l(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) nepotibu[s]

A család minden tagja császárgentiliciumot visel. A névhez: SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Az elterjedéséhez OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, vö. még BARKÓCZI 1964, 299-300. ALFÖLDY 1969, 46-53. A család pogárjoga Marcus Aurelius császártól származik, a veteranus nagyapa ugyanis korábban a hemesai íjászok ezres cohorsában szolgált, melyet Marcus Aurelius dunai háborúja során 176 körül vezényeltek Syriából a pannoniai Intercisába, vö. LŐRINCZ 2001, 35, és amely már Caracalla uralkodását megelőzően (211 előtt) római polgárok alakulata (cohors civium Romanorum) volt. Az ő cognomenje nem latin eredetű, hanem szír, vö. BARKÓCZI 1964, 310.

Fiai, így Regilianus librarius is középkorúak lehettek, mert a felirat állításakor már a férfi unokái is az aquincumi legióban szolgáltak. Akárcsak M. Aurelius Deisan(?) esetében, a librarius praenomenje is Marcus volt. Regilianus cognomenje latin vö. KAJANTO 1982, 316. – tisztségnévből képzett személynév, a *Regillus* derivátuma, e formája rendkívül ritka, vö. BARKÓCZI 1964, 322. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 390, továbbá HOLDER 1904, 1107.: *Regilius, Regilia*. ALFÖLDY 1969, 281 (*Regalianus*). Ez a név egyetlen ismert előfordulása, vö. OPEL 4 25. 'REGILIANVS': PAN 1.

Fivére Aurelius Monimus sémi cognoment visel vö. WHUTNOW 78, mely kimondottan Intercisában fordul elő Marcus Aurelius uralkodása után, és szírek viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 318-319. Európában ezen kívül egy előfordulása ismert, vö. OPEL 3

86. 'MONIMVS': ITA 1 Lásd még ALFÖLDY 1969, 248, aki szintén a sémi eredetet igazolja.

Az unokák, Abigeneus és Priscianus nevei szintén romanizált cognomenek. Előbbi az Abigeushoz hasonló, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 287, utóbbi pedig a Priscus derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 288 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384. Mindkét név ritka, de az egyik csak Pannoniában, a másik pedig legtöbbször Európában ugyanitt fordul elő, lásd OPEL 1 3. 'ABIGENAEVS': PAN 0;1, és OPEL 3 162. 'PRISCIANVS': ITA 8 HIS 4 BEG 2 NAR 5 PAN 8 NOR 3;1 DAC 3 AQV 1 LVG 5 MIN 1 MSV 2 RAE 1.

Bizonyosra vehető, hogy valamennyien szír származásúak. A nagyapa, Deisan(?) még a hemesai cohorsban szolgált, ám fiai, Monimus és Regilianus már mindketten tisztek voltak a II Adiutrixben, míg az unokák egyike, Priscianus szintén a II Adiutrixben szolgált, Abigeneust pedig 17 évesen elragadta a halál.

Datálás: Kr. u. 210 – Kr. u. 220.

39. Tábla, mészkő. Magasság: 40 cm, szélesség: 60 cm, vastagság: 14 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa.

CIL III 10315. – RIU 1189; (Ábra). – LÖRINCZ B.: ZPE 93, 1992, 117, 2; (Ábra). – AE 1992, 1456. – SCHEIBER, A.: Jewish inscriptions in Hungary from the 3rd century to 1686. Budapest – Leiden, 1983, 32-37, 4; Fotó. – AE 1983, 782a. – ERDÉLYI G. – FÜLEP F., in: BARKÓCZI L.: *Intercisa I.* 280, 17; Taf. 45, 3. – LÖRINCZ B.: *Hilfstruppen* 257, 334. – HD037323 (u.a.: 2016.12.05. – Feraudi).

M(arco) Aur(elio) Malci[h]ia[no militi] / leg(ionis) II adi(utricis) strat(ori) off(icii) [co(n)s(ularis) sum]/mo cur(atori) signifer[o coh(ortis) |(miliariae)] / Hemes(enorum) q(ui) v(ixit) ann(os) LV[---] / Pulchra uxo[r] ip[s]ius viva? / faventissim[o fac(iendum) curavit]

A katona praenomenje és gentilicuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kapta polgárjogát. vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. BARKÓCZI 1964, 299-300. ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje keleti eredetű. Lásd OPEL 3 48. 'MALCHIANVS': PAN 0;2 vö. BARKÓCZI 1964, 316: a Malchias derivátuma, mely keleti. Lásd még a Μαλχαιος, Μαλχιου, Μαλχιων, Μαλχος alakokat, WUTHNOW 1930, 70-71.

Felesége, Pulchra latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 231 és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. Szinte minden európai provinciában előfordul legalább egyszer, lásd OPEL 3 171. 'PVLCHER': ITA 2 HIS 2;1 NAR 3 DAL 4 PAN 3 DAC 3 AQV 1 BRI 1 MIN 1 MSV 2, illetve BARKÓCZI 1964, 321., aki szerint az asszony szír. Emellett azonban csak a férje szír származása szól.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

40. Tábla, mészkö. Sírfelirat. Magasság: 138 cm, szélesség: 91 cm, vastagság: 19,6 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár.: 50.68.1.

RIU 1195; Fotó és ábra. – LŐRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 252, Nr. 317. – HD037325 (u.a.: 2016.11.28.: Feraudi).

M(arco) Aur(elio) Monimo vet(erano) leg(ionis) II ad(iutricis) / Sabini q(uondam) vet(erani) domo Hemesa / filio patri q(ui) v(ixit) ann(os) LV et Aureliae / Alexandriae matri q(uae) v(ixit) ann(os) / XXXV et Aureliae Athenu / sorori q(uae) v(ixit) ann(os) XX
M(arcus) Aur(elius) / Alexander mil(es) leg(ionis) / libr(arius) off(icialis) praes(idis)

A síremléket M. Aurelius Alexander állította apjának Monimusnak, aki Sabinus fia volt, anyjának, Aurelia Alexandriának, és nővérének Aurelia Athenunak.

A család minden tagja az Aurelius gentiliciumot viseli, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Az elterjedéséhez lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, vö. még BARKÓCZI 1964, 299-300. ALFÖLDY 1969, 46-53.

Monimus cognomenje sémi eredetű, vö. WHUTNOW 78, valamint kimondottan Intercisában fordul elő Marcus Aurelius után, és szírek viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 318-319. Európában rendkívül ezen kívül csupán egy előfordulása ismert, vö. OPEL 3 86. 'MONIMVS': ITA 1 Lásd még ALFÖLDY 1969, 248, aki szintén a sémi eredetűnek tekinti.

Monimus apját Sabinusnak hívták, aki latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 186. és SOLIN – SALOMIES 1988, 395. A név előfordulásához lásd OPEL 4. 40. 'SABINVS': ITA 111;1 HIS 59;1 BEG 34;4 NAR 46(5) DAL 32;2 PAN 53;6 NOR 33;2 AQV 30;1 MIN 18;2. BARKÓCZI 1964, 323.

Alexandria neve görögös, orientális eredetre utal, és jellemzően nem császárgentiliciumokkal fordul elő, vö. BARKÓCZI 1964, 304. Európában leggyakrabban Pannoniában található meg feliratokon, lásd OPEL 1 76. 'ALEXANDRIA': ITA 3 HIS 1 Beg 1 NAR 3 DAL 3 PAN 5 NOR 1 DAC 1 LVG 3 MSV 1.

Alexander nővérének neve, az Athenu rendkívül ritka, vö. BARKÓCZI 1964, 306. Mindössze egy, pannoniai előfordulása ismert, lásd OPEL 1 197. 'ATHENV': PAN 1.

A feliratállító Alexander cognomenje görög. Európában minden tartományban több előfordulása ismert, de leginkább a limes mentén volt használatban, mégpedig afrikaiak vagy keletiek körében, vö. OPEL 1 74. 'ALEXANDER': ITA 23;1 HIS 14 NAR 16 DAL 17 PAN 13;1 DAC 16;1 LVG 8;1 MIN 27;3 MSV 12, illetve BARKÓCZI 1964, 304.

A nagyapa hemesai származása, és az Intercisában állomásozó cohors I Hemesenorumban való valószínűsíthető szolgálata a közös családi síremlék intercisai lelőhelye alapján (minden bizonnyal a lakóhelyük is Intercisában volt), a felirat datálása, a görög-orientális nevek használata mind-mind arra mutat, hogy orientális eredetűek a család tagjai.

Datálás: Kr. u. 230 – Kr. u. 240.

41. Szarkofág, mészkő. Magasság: 75 cm, szélesség: 216 cm, vastagság: 102 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 19.1906.

RIU 1215; Fotó és ábra. – CIL III 10320. – ERDÉLYI G. - FÜLEP F. in: BARKÓCZI L.: *Intercisa I.*, 299, Nr. 136; Taf. 52, 4. – HD037344 (u.a.: 2016.10.13.: Feraudi)

D(is) M(anibus) // Claudiae Monimosae / Monimi q(uondam) Aglavi vet(erani) fil(iae) quae / vix(it) ann(os) L Aelian(us) Genuilis / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) coniugi rarissim(a)e

Claudia Monimosa császárgentiliciumot visel, lásd OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 56. Továbbá MÓCSY 1959, 149, illetve ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje a szír eredetű Monimus derivátuma, lásd BARKÓCZI 1964, 318-319. Európában kevés előfordulása ismert, vö. OPEL 3 86. 'MONIMVS': ITA 3 HIS 2 BEG 0;1 NAR 2 DAL 0;1 PAN 0;6 BRI 1 MIN 1 és 'MONIMOSVS': PAN 1.

Monimosa apja a veterán Monimus Aglavius volt, akinek neve görögösen talán Αγλαός lehetett, vö. BARKÓCZI 1964, 304. Az *Aglau*s/*Aglavus* névalakhoz lásd OPEL 1 56. 'AGLAVS': HIS 1 DAL 1 PAN 1.

Monimosa házastársának neve problémás. Talán italikus gentiliciumot visel, de ez igencsak atipikus, vö. SOLIN – SALOMIES 7. Ha azonban cognomennek tekintjük, lásd KAJANTO 1982, 139 és SOLIN – SALOMIES 1988, 289, úgy már gyakoribb is, szinte minden

provinciában előfordul, Italiában, Hispaniában és Pannoniában számottevő esetben is, lásd OPEL 1 31. 'AELIANVS': ITA 9 HIS 14 BEG 3 NAR 6 DAL 2 PAN 10;3 NOR 2 DAC 8;4 AQV 5 BRI 4;1 LVG 3 MIN 9;2 MSV 6 RAE 4, valamint BARKÓCZI 1964, 304. Amennyiben az Aelianus a gentiliúma, úgy a Genuilis cognomene talán arra utal, hogy Genuából, a mai Genova városából származott.

Monimosa és apja orientális, míg Aelianus talán italikus.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

42. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 136 cm, szélesség: 72 cm, vastagság: 12 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 73.1909.11.

RIU 1228; Fotó és ábra. – FITZ J.: *Alba Regia* 14, 1975, 357, Nr. 3. – AE 1976, 554. – ERDÉLYI G. - FÜLEP F., in: BARKÓCZI L.: *Intercisa I.*, 282, Nr. 26; Taf. 41, 3. – HD037372 (u.a.: 2016.10.06.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / M(arcus) Dom(itius) Super mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) qui vixit / ann(os) XXXII me(nses) VI et d(efunctus) b(ello) Ge(rmanico) et Aur(elius) Iulius q(ui) vixit / ann(os) XXVI me(nses) V et Revo/[c]ata mat(er) eor(um) qui(!) vixit / [an]n(os) L Concordius [lib(ertus)?] / [eo]rum posu[it]

Az elhunyt katona italikus gentiliúmot visel, vö. SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 69. A név Észak-Itáliában és Hispaniában igazán gyakori, de Dalmatiában és Pannoniában is ismert kb. két tucat előfordulása. Pannoniában Marcus Aurelius után zömmel orientális eredetűek viselik, vö. OPEL 2 105. 'DOMITIVS': ITA 115;5 HIS 63;1 BEG 24;5 NAR 76 DAL 27;4 PAN 21;4 DAC 15 MIN 7;1 MSV 10, illetve MÓCSY 1959, 154. Pannonia Inferiorban jellemzően katonák viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 301. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 277. és SOLIN – SALOMIES 1988, 409. E név Pannoniában is viszonylag gyakori, lásd OPEL 4 100. 'SVPER': ITA 19 BEG 17;2 DAL 12;1 PAN 11 NOR 5 DAC 7 MSV 4. Ugyanakkor a Super/Supera neveket leginkább nyugati területekről származóknál találhatjuk meg, vö. BARKÓCZI 1964, 325.

A katona testvére, Aurelius Iulius császárgentiliúmot visel, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, valamint BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje tulajdonképpen egy gentiliú, lásd OPEL 2 200. 'IVLIVS': ITA 6 HIS 19;1 BEG 16 NAR 17 DAL 15;1 PAN 13 NOR 8;1 DAC 12 BRI

2;1 LVG 4 MSV 12;1 MIN 15 RAE 8. Pannoniában e cognomen általában az Aurelius nomen gentilével fordul elő, intercisai viselői pedig szírek, vö. BARKÓCZI 1964, 315.

Az édesanya, Revocata, latin cognoment visel, mely keresztényekkel is összefüggésbe hozható, vö. KAJANTO 1982, 135, 356 és SOLIN – SALOMIES 1988, 391. Ritka név, és előfordulásainak nagyobb hányada pannoniai, lásd OPEL 4 26. 'REVOCATVS': DAL 1 PAN 6 DAC 1, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 322.

Concordius, aki talán a család felszabadítottja volt, ugyancsak latin nevet viselt, mely gyakori rabszolgáknál és keresztényeknél is, vö. KAJANTO 1982, 255 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. A név előfordulásához lásd OPEL 2 71. 'CONCORDIVS': HIS 1 BEG 1 DAL 5 PAN 5 NOR 1 BRI 0;1 MIN 1, másképpen BARKÓCZI 1964, 309, aki szerint Pannoniában Aquincumban és környékén őslakosok viselik.

A nevek alapján valószínűnek tűnik, hogy a család orientális volt. Ha a közös síremlékük lelőhelyét, Intercisát is tekintetbe vesszük, ahol egy hemesai íjász alakulat állomásozott, akkor azt is megkockáztathatjuk, hogy ők maguk is szíriai származásúak voltak. Megemlítendő még, hogy a két testvér gentiliciuma eltér. Kézenfekvő magyarázatnak tűnhet erre az, hogy más apától születtek. De ez nem biztos, mert Revocata gentiliciumát nem ismerjük, pedig akár az ő nevét is viselhette valamelyik. Csak az egyikük, Super szolgált a hadseregben, a másik valószínűleg civil foglalkozást választott.

Datálás: Kr. u. 166 – Kr. u. 200.

43. Sírstélé, mészkő. Magasság: 104 cm, szélesség: 57 cm, vastagság: 18 cm, Pécs, az ókori Sopianae. Magyar Nemzeti Múzeum: RD 380.

RIU 983; Fotó és ábra. – CIL III 3308. – CIL III 10289. – MANDER, J.: *Portraits*, 316-317, Nr. 748. – A.S. BURGER, *Die Skulpturen des Stadtgebietes von Sopianae und des Gebietes zwischen der Drau und der Limesstrecke Lussonium - Altinum, CSIR Ungarn* 7, Budapest, 1991, 35, Nr. 27, 2; Taf. 26, 2. – GABÓR O. - KÁRPATI G. - LENGVÁRI I. – POZSÁRKÓ C. in: ŠAŠEL KOS, M. – SCHERRER, P. (Szerk.): *Autonomous towns*, 275, Nr. 19. – HD037500 (u.a.: 2017.03.24.: Feraudi).

C(a)esern(ia) Firmill[a] / v(iva) f(ecit) sibi et Mar(cio) Lucid[i]/ano coni(ugi) an(norum) XLIII et / Marc(io) Lucido fil(io) an(norum) / XL et Marc(io) Firminia[n(o)] / mil(iti) an(norum) XXVII et Ulp(io) SI(?) A(?) / Lucio candi(dato) leg(ionis) II ad[i(utricis)] / et Ulp(iae) Proclin(a)e niri(!) et / Luci(a)e et Mar(cio) Iuliano an(norum) VI[--] // nepotibus

Az anya, aki még életében állíttatta a síremléket, italikus gentiliúumot viselt, vö. SCHULZE 1933, 136 és SOLIN – SALOMIES 1988, 40. Pannoniában a leggyakoribb. vö. OPEL 2 19. 'CAESERNIVS': ITA 19 BEG 0;1 DAL 1 PAN 22;3 NOR 1 MIN 2, ugyanígy MÓCSY 1959, 152. Cognomenje is latin, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. A név egészen ritka, néhány előfordulása Hispania mellett Észak-Itália vonzáskörzetére koncentrálódik, lásd OPEL 2 141. 'FIRMILLVS': HIS 6 DAL 3 PAN 4 AQV 1, valamint BARKÓCZI 1964, 312.

Lucidianus és fiai is a Marcus nemzetségnevet viselték, mely italikus, vö. SCHULZE 1933, 188, 466 és SOLIN – SALOMIES 1988, 412. Itália és Hispania mellett a kelták lakta területeken igazán gyakori, vö. OPEL 3 56. 'MARCIVS': ITA 38;1 HIS 74 BEG 9;2 NAR 26;1 DAL 25;2 PAN 40;5 NOR 3 DAC 5;3 AQV 2 BRI 4;1 LVG 9 MIN 4;4 MSV 4, illetve MÓCSY 1959, 56. Alföldy 1969, 97 szerint mindenütt gyakori, ám eltérő időkben.

Az idősebb fiú cognomenét az apja latin cognomene után kapta. A többszörösen képzett Lucidianus névalakot Lucidiusra redukálták. Előfordulásukhoz lásd KAJANTO 1982, 288 és SOLIN – SALOMIES 1988, 353. Egyik név sem túl gyakori, de ugyancsak az Észak-Itália térségéhez közeli tartományokban jellemzőek, vö. OPEL 3 34. 'LVCIDVS': Ita 3 NAR 1 DAL 8 PAN 6 MSV 2 és 'LVCIDIANVS': ITA 5 HIS 1 Beg 1 Nar 2 DAL 5 PAN 4;1 NOR 1 DAC 1 BRI1 LVG 1 MIN 2 MSV 1, lásd még BARKÓCZI 1964, 316 és MÓCSY 1959, 179, valamint ALFÖLDY 1969, 232. A másik fiú neve szintén latin, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. Az ő neve az anya cognomenéhez kapcsolódik. Igencsak ritka, ám jellemzően Dalmatia és Pannonia területén fordul elő, kifejezetten Aquincumban és territóriumán, vö. OPEL 2 142. 'FIRMINIANVS': DAL 3 PAN 5 NOR 1, valamint BARKÓCZI 1964, 312.

Nem világos, hogy a candidatus legionis milyen módon kapcsolódott a családhoz. Az Ulpus gentiliúumot viselte, római polgárjoga tehát traianusi eredetű volt. Lehetséges, hogy Firmilla menyének, Ulpia Proclinának házasságon kívül született fia, s egyben Firmilla unokája volt. Ezt sejteti a családi névadásba illeszkedő Lucius cognomene, és ezt támasztja alá az is, hogy a síremlék állításakor candidatus legionisként a huszas évei második felében járhatott, így Firmilla fiaihoz képest, akik ekkor már nem éltek (az idősebb 40, az ifjabb 26 éves korában halt meg), ő inkább az újabb generációhoz sorolható. Egybevág ezzel a feltételezéssel az is, hogy Firmilla ifjabbik fia fiatalon, katonai szolgálata alatt halt meg, Foglalkozása miatt tehát ő egészen biztos, hogy nem rendelkezett törvényes házasságkötés jogával, ius conubiival.

Lucia valószínűleg szintén Ulpia volt, Proclina lánya Lucius testvére és Firmilla másik élő unokája. A harmadik unoka, a gyerekkorában elhunyt Marcius Iulianus Firmilla idősebb fiának lehetett a fia. Az Ulpus név előfordulásához: OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299, valamint ALFÖLDY 1969, 42-43. A Lucius/Lucia cognomenhez lásd KAJANTO 1982, 172. SOLIN – SALOMIES 1988, 354. Pannoniában a leggyakoribb, ott is főleg a legiótáborok környékén, vö. OPEL 3 36. 'LVCIVS': ITA 10 HIS 18 BEG 16 NAR 11 DAL 16 PAN 18 DAC 10 MIN 9;1 MSV 8. A Carnuntum, Brigetio, Aquincum vonalon igen gyakori név, lásd BARKÓCZI 1964, 316. Lásd még ALFÖLDY 1969, 233, aki szerint a kelta területeken nagyon gyakori. Dalmatiában a városi lakosság körében népszerű. Itt a latin alak az illyr *Luc-* gyökre vezethető vissza.

Proclina neve ugyancsak latin, más alakban Proculina, vö. KAJANTO 1982, 177 és Solin – Salomies 1988, 385. Neve Pannoniában fordul elő legtöbbször, és gyakori a szírek között, vö. OPEL 4, 166. 'PROCVLINVS' – ITA 2 HIS 8 DAL 7;1 PAN 11 továbbá BARKÓCZI 1964, 321.

A harmadik unoka, Marcius Iulianus neve szintén latin. Iulianusnak, figyelembe véve a család névadási szokásait, minden bizonnyal a síremléken nem említett anyja után nevezték. Cognomene a Iulius nomen gentile derivátuma, előfordulásához vö. KAJANTO 1982, 148 és SOLIN – SALOMIES 1988, 346. M. Aurelius után nagyon gyakori Pannoniában és más tartományokban is, lásd OPEL 2 199. 'IVLIANVS': ITA 31 HIS 40;1 BEG 17;4 NAR 46 DAL 19;1 PAN 31;4 NOR 20;1 DAC 26;6 Bri 4;1 LVB 11;3 AQV 7 MIN 25;3 MSV 18;1 RAE 4, ugyanígy MÓCSY 1959, 177. Hasonlóképpen ALFÖLDY 1969, 223-224, aki szerint a kelta tartományokban kiemelkedően gyakori. Dalmatiában is népszerű, de a városi lakosság körében kevésbé.

Marcius és Caesernia családja italikus volt.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

44. Sírtábla, mészkő. Magyarszék. A magyarszéki katolikus templomba falazva.

RIU 1004; Fotó és ábra. – CIL III3314. – HD037546 (u.a.: 2016.12.21.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / Sep(timius) Probatu(s) / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / vixit ann(os) XLV et / Sep(timiae) Boniatae con(iugi) / eiusdem et Septimio / Probiano et Probil(l)ae / et Respecto et Proculino fili(i)s Aur(elius) / Servatus genero / optimo filiae et / nepotibus et Aur(eliae) / Respectae c(oniugi) p(ientissimae) m(emoriam) p(osuit)

A család egyik fele a Septimius császárgentiliciumot viseli, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 168, továbbá OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299 és ALFÖLDY 1969, 53. A másik fele az Aureliust, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Mindannyian provinciális eredetűek tehát, egyik águk Septimius Severustól, másik Marcus Aureliustól vagy Caracallától kapott római polgárjoggal rendelkeztetett.

A veterán cognomenje latin, jelentése 'kipróbált, valamiről tanúságot tett, bizonyított, derék, jeles ember', a katonaság körében is értékes tulajdonságot fejezett ki, lásd KAJANTO 1982, 276 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384. OPEL 3 164. 'ITA 2 HIS 3 NAR 1 PAN 2 NOR 1 LVG 0;1 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 321. Felesége neve Noricumban a leggyakoribb, vö. OPEL 1 309. 'BONIATVS': PAN 3 NOR 20. Elképzelhető, hogy azért választották, mert kelta a *Bon-* tö van benne, lásd MEID 2005, 258, továbbá a Bonio, Bonia, Bonitas, Bonitus és más hasonló nevek előfordulását a noricumi és pannoniai keltaság körében, és az ugyanezen gyököt tartalmazó, preromán eredetű településneveket: Bononia, Vindobona, stb.

Probianus cognomenje igencsak ritka, belső tulajdonság alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 253 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384, hasonlóképp a *probo* ígére vezethető vissza, mint az apja cognomenje. Legtöbb előfordulása Pannoniában ismert, lásd OPEL 3 164. 'PROBIANVS': ITA 2 PAN 5 BRI 2, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 321. Probilla cognomenje latin, kifejezetten női név, a Probus derivátuma, mely hasonlóképp a *probo* ígérellel hozható összefüggésbe, lásd KAJANTO 1982, 253 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384. 6 előfordulásából 2 pannoniai, vö. OPEL 3 164. 'PROBILLA': ITA 1 DAL 2 PAN 2 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 321. Respectus ugyancsak latin cognoment visel, lásd KAJANTO 1982, 355 és SOLIN – SALOMIES 1988, 391. E név Pannoniában kiemelkedő gyakorisággal fordul elő, vö. OPEL 4 26. 'RESPECTVS': ITA 3 HIS 2 BEG 14 NAR 1 DAL 2 PAN 22 NOR 18 DAC 3;1 LVG 2 MIN 4 MSV 3;1, Pannoniában a viselői őslakosok lehetnek a Iuliusok kivételével, lásd BARKÓCZI 1964, 322. Proculus cognomenjéhez, mely férfi és női alakban szinte egyformán gyakori vö. KAJANTO 1982, 177 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Pannoniában különösen népszerű volt, lásd OPEL 3. 166. 'PROCVLINVS': ITA 2 HIS 8 NAR 1 DAL 7;1 PAN 11 NOR 1 DAC 3 BRI 2 MIN 2 MSV 3. E név MÓCSY 1959., 187 szerint Marcus Aurelius után leginkább a szíreknél fordul elő. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 274-275, aki szerint Észak-Itáliában és keleten a leggyakoribb. Nem véletlenül. A

procul határozószóra vezethető vissza, jelentése messze, távol, és a hazájuktól messze élőknek, távolban születetteknek adták előszeretettel.

Probatus vejének, a síremléket állító Servatusnak a cognomenje latin, a *servare* igéből ered, lásd Kajanto 1982, 356 és SOLIN – SALOMIES 1988, 402. A név kiugróan magas számban fordul elő Narbonensisben, vö. OPEL 4 73. 'ITA 4 HIS 2 BEG 4 NAR 57 PAN 4 NOR 2 DAC 1 LVG 0;1 RAE 1, illetve BARKÓCZI 1964, 324. Felesége Aurelia Respecta volt. nevéhez lásd fentebb 'RESPECVS'.

Valószínűleg romanizált kelták. Servatus és Boniata neve is kelta tartományokban a legnépszerűbb, utóbbi pedig etimológiailag eleve a kelta *Bon-* töre vezethető vissza. A családban egyedül Probatus választotta a katonai pályát.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

45. Sírfelirat. Dunakömlőd, az ókori Lussonium.

RIU 1023. – CIL III 3321. – HD037613 (u.a.: 2017.01.25.: Feraudi).

-----] / [---]eres[---] / [-----] / [et] Flaviae [-] f(iliae) Firmi[n]ae / et Fl(aviae) Firmae fili(is) / [Fl(avius)] Firmus vet(eranus) leg(ionis) / II ad(iutricis) / pientiss[i]m[is? ---?]

A feliratállító, és családja többi tagja is – már ami a feliratról ismert – a Flavius császárgentiliciumot viseli, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41, aki szerint a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében. Cognomenje itáliai eredetű, belső jellemző alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 258 SOLIN – SALOMIES 1988, 79. Itáliát követően Dalmatiában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 142. 'FIRMVS': ITA 101 HIS 33;1 BEG 20;7 NAR 19 DAL 42;4 PAN 39;1 MIN 12;2 MSV 10. Lásd még BARKÓCZI 1964, 312, továbbá ALFÖLDY 1969, 20, aki szerint Dalmatiában kimondottan gyakori név, a városi lakosság körében is.

Két gyermeke ismert, Firmina és Firma, mindkettejük cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. M. Aurelius után igazán gyakori, és főleg a dunai tartományokban, vö. OPEL 2 142. 'FIRMINVS': ITA 45 HIS 10 BEG 9 NAR 20 DAL 23 PAN 25 NOR 13 DAC 9 Bri 2 LVG 3 MIN 4 MSV 4, illetve BARKÓCZI 1964, 312. Firma cognomenjéhez lásd apja hímnemű névalakját fentebb.

Úgy tűnik, a család provinciális eredetű lehet, de kevés a perdöntő bizonyíték.

Datálás: Kr. u. 70 – Kr. u. 150.

46. Sír felirat, színes márvány. Magasság: 66 cm, szélesség: 76 cm, vastagság: 6 cm. Várdomb, az ókori Ad Statuas. Őrzési hely: Wosinsky Mór Megyei Múzeum Szekszárd: 933.18.

RIU 1031; Fotó és ábra. – CIL III 3301. – LŐRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 252, Nr. 379. – HD037620 (u.a.: 2017.01.25.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Proculino mil(iti) / q(ui) vixit annos XXXV / dies L Aur(elius) Proculus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) natione / Surus domo Heme/sa cum Cl(audia) Candida / parentes filio ka/rissimo posu(erunt) cum Aeli(a) Iustina coniu(ge)

Apa és fia is az Aurelius gentiliciumot viseli, de a felirat datálása alapján nem császárnévről van szó, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Mindkettejüknek cognomenje a procul 'távoli, messzi' latin határozószóból derivált. Ezeket a nevet a hazájuktól távol szülők adták előszeretettel a gyermeküknek, ezért mindenütt gyakori., vö. OPEL 3 166. 'PROCVLVS': ITA 91;1 HIS 102;5 BEG 16;7 NAR 14 DAL 91 PAN 41;11, továbbá, illetve BARKÓCZI 1964, 321., hasonlóan ALFÖLDY 1969, 274. Továbbá KAJANTO 1982., 177. és SOLIN – SALOMIES 1988, 385., Pannoniában különösen népszerű volt, lásd OPEL 3. 166. 'PROCVLINVS': ITA 2 HIS 8 NAR 1 DAL 7;1 PAN 11 NOR 1 DAC 3 BRI 2 MIN 2 MSV 3. E név MÓCSY 1959., 187. szerint Marcus Aurelius után leginkább a szíreknél fordul elő. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969., 274-275, aki szerint Észak-Itáliában és keleten a leggyakoribb.

Proculus felesége Claudius császár nemzetségnevét viseli, vö. OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 56. Továbbá MÓCSY 1959, 149, illetve ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje latin, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 308. Leginkább Pannoniában és a nyugati provinciákban gyakori, vö. OPEL 2 30. 'CANDIDVS': ITA 16 HIS 12;1 BEG 28 NAR 2 DAL 11 PAN 20;1 NOR 23 DAC 7;1 AQV 4 BRI 11;1 LVG 2 MSV 6 RAE 1. MÓCSY 1959, 168 SZERINT Pannoniában és Észak-Itáliában népszerű. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 170: a nyugati és a dunai provinciákban a leggyakoribb.

Proculus felesége Hadrianus gentiliciumát viseli, lásd OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 7. A névhez lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti

résében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje latin, a Iustus derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 252 és SOLIN – SALOMIES 1988, 347. Cognomenje Észak-Itáliában és a kelta tartományokban gyakoribb, lásd OPEL 2 209. 'ITA 29;1 BEG 31 NAR 8 DAL 5 PAN 17 NOR 14 DAC 9;1, hasonlóképp MÓCSY 1959, 177.

A fiának síremléket állító apa közli a feliratán, hogy szír eredetű és Hemesából származott, így a két férfi biztosan szír. A két nő császárnevet visel, nagy valószínűséggel tehát provinciálisok. Claudia Candida férje miatt lehet akár orientális is, míg Aelia Iustina valószínűleg bennszülött származású. Az apát fia követte a katonai pályán.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 150.

47. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 182 cm, szélesség: 78 cm, vastagság: 22 cm. Tokod, az ókori Gardellaca. Őrzési hely: Tokod, későantik erőd, befalazva.

RIU 764; Fotó és ábra. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. - WITTKOPF, E.: RWO 1, 274-276, 335; Fotó. – HD038300 (u.a.: 2015.09.10.)

D(is) [M(anibus)] // Cocceiae Quar[tae] / vix(it) ann(os) XXX in [matrim(onio)?] / ann(os) III m(enses) II[I]I coni[ugi] p[ia]e / rarissim[ae] et Coc[ceio] / Moderato b(ene)f(iciario) co(n)[s]ularis vix(it) / ann(os) XLIII stip(endiorum) X[---] / Gratae vix(it) ann(os) [---] pa[re]ntib(us) eius et Hon[orato?] / mil(iti) leg(ionis) XIII g(eminae) stip(endiorum) X fr[at]ri? suo? / Iul(ius) Martialis --- / leg(ionis) II ad(iutricis) pro mem(oria) [fec(it)]

A síremléket Iulius Martialis állította feleségének, Cocceia Quartának, felesége szüleinek, Cocceius Moderatusnak és Gratának, valamint egy legiokatonának, akinek a neve Honoratusra egészíthető ki, és aki vagy a saját, vagy a felesége fivére volt.

A beneficiarius após és lánya gentiliciuma Nervától származik, akinek rövid uralkodása miatt nem igazán elterjedt ez a császárnév, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 58. Pannoniában azonban jóval gyakoribb, mint másutt, vö. OPEL 2 67. 'COCCEIVS': ITA 10 HIS 9 BEG 3 NAR 1 DAL 0;2 PAN 19 NOR 7 DAC 4;1 BRI 4;1 MIN 26;1 MSV 17 RAE 1 + LVG 1 (COCCEIANVS). Ez talán azzal is összefüggésbe hozható, hogy a cocc-gyök a kelta névadásban is szerepet játszott, lásd MEID 2005, 226. Pannoniában a boiusok és az eraviscusok viselik, vö. MÓCSY 1959, 149, hasonlóképpen ALFÖLDY 1969, 41-42. Emellett még az is megemlíthető, hogy a markomannok és kvádok ellen Domitianus által elkezdett háborút Nerva fejezte be, a háború lezárását követően pedig számottevőbb veteránelbocsátásokkal is számolhatunk.

Moderatus cognomenje latin és ritka, jellemvonásra utaló név, vö. KAJANTO 1982, 263 és SOLIN – SALOMIES 1988, 364. Szinte minden tartományban néhány előfordulása ismert, lásd OPEL 3 84. 'MODERATVS': ITA 10 HIS 8 BEG 5 NAR 4 DAL 3 PAN 4 NOR 5;1 MSV 1 RAE 1, illetve MÓCSY 1959, 182.: a cognomen kelta vagy germán őslakosságú tartományokban gyakori. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 248: Itáliában és a kelta tartományokban gyakori.

Cocceia cognomenje, a Quarta latin, személynévként használt számnév, vö. KAJANTO 1982, 293 és SOLIN – SALOMIES 1988, 388. Leginkább Észak-Itáliában és a közeli régiókban elterjedt, lásd OPEL 4 16. 'QVARTVS': ITA 63 HIS 9;1 BEG 10 NAR 37 DAL 23 PAN 18;1 NOR 42 MSV 3 RAE 2. Zömmel Iulii viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 322. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 213.

Quarta anyjának csak a latin Grata cognomenje olvasható, vö. KAJANTO 1982, 282 és SOLIN – SALOMIES 1988, 340. Ez is népszerű volt a kelta provinciákban, vö. OPEL 2 171. 'GRATVS': ITA 41 HIS 14 BEG 15;2 NAR 55;1 DAL 5 PAN 13 NOR 5 DAC 6, valamint ALFÖLDY 1969, 278. A pannoniai Gratusok vagy Graták általában őslakosok, lásd BARKÓCZI 1964, 313. Honoratusnak hívhatták, a felirat a névnél sajnos sérült.

A feliratállító Iulius Martialis császárgentiliciumot viselt, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje teoforikus név, vö. KAJANTO 1982, 212. SOLIN – SALOMIES 1988, 359. Észak-Itáliában és a nyugati tartományokban, kelták lakta területeken gyakori. Előfordulásához: OPEL 3 60. 'MARTIALIS': ITA 31 HIS 37;1 BEG 27 NAR 22 DAL 13;2 PAN 15;3 NOR 10 MIN 9. Lásd még BARKÓCZI 1964, 317, aki MÓCSY 1959, 180-ra hivatkozik: Észak-Itáliában és nyugaton gyakori a név. Vö. még ALFÖLDY 1969, 239: Különösen nyugaton és Itáliában gyakori.

A beneficiarius valószínűleg az eraviscus elithez tartozott, s így, Nervától kapta valamely felmenője a polgárjogát. Iulius Martialis császárnemene és teoforikus cognomenje ugyancsak utalhat kelta eredetre.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

48. Sírstélé, mészkő. Magasság: 120 cm, szélesség: 125 cm, vastagság: 20 cm. Szentendre, az ókori *Ulcisia Castra*. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.146.

RIU 886; Fotó és ábra. – *TitAq* 1591. – *CIL* III, 14354, 1. – HD038485 (u.a.: 2017.04.05.: Feraudi)

D(is) M(anibus) / P(ublius) Ael(ius) Provin(cialis) ann(or)um LXXX / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) ex / signif(ero) sibi et P(ompeiae) Vale(antinae) quo(nda)m uxori / viv(u)s fecit

Provincialis Hadrianus praenomenjét és gentiliciumát viseli. A felirat datálása alapján talán közvetlenül édesapja nyerhette el a császártól a római polgárjogot. Gentiliciumához lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5. Lásd még MÓCSY 1959, 150: Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje latin, provinciális eredetre utal, vö. KAJANTO 1982, 198 és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. A név Pannoniában a leggyakoribb, itt kimondottan Aquincum környékén található meg, de mindenütt ismert néhány előfordulása, lásd OPEL 3 169. 'PROVINCIALIS': ITA 3 HIS 1 BEG 4 DAL 2 PAN 9 NOR 3 DAC 3 AQV 1 BRI 1 MIN 1 MSV 1 RAE 2;1, illetve MÓCSY 1959, 186.

A felesége italikus gentiliciumot visel, vö. SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 146. E név Itáliában gyakori, de még ettől is sokkal népszerűbb Hispaniában, valamint kelta területeken, lásd OPEL 3 150. 'POMPEIVS': ITA 44 HIS 111;3 BEG 9;4 NAR 193;2 DAL 16;1 PAN 12;6 NOR 13 AQV 21 LVG 11;6. Pompeius Magnus és a fiai kiterjedt clientelával rendelkeztek a hispaniai lakosság körében. A pannoniai Pompeii italikusok vagy kelta eredetűek voltak, lásd MÓCSY 1959, 158. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 247 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. A dunai provinciákban is gyakori név. Pannoniában keletiek vagy bennszülöttek viselik, vö. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18. E nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt keletiek és bennszülöttek viselik, vö. BARKÓCZI 1964, 326.

A signifer provinciális volt, lehetett akár helyi bennszülöttek leszármazottja is. Felesége mindkét néveleme leginkább kelta területeken jellemző, bár gentiliciuma italikus eredetű. Elképzelhető ugyan, hogy provinciális eredetű volt, de nem pannoniai bennszülött felmenők leszármazottja.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 200.

49. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 230 cm, szélesség: 88 cm, vastagság: 23 cm. Szentendre, az ókori *Ulcisia Castra*. Őrzési hely: Ferenczi Károly Múzeum: 58.24.1.

RIU 913; Fotó és ábra. – *TitAq* 1621. – MARÓTI É.: *Steindenkmäler*, 20, Nr. 14; Fotó. – Mander, J.: *Portraits of children on Roman funerary monuments*, Cambridge, 2013, 319, Nr. 758. – VÍSY Zs.: *Die Wagendarstellungen der pannonischen Grabsteine*, Pécs, 1996, 18, Nr. 17. – HD038535 (u.a.: 2017.05.10.: Feraudi).

Mira Crescen/tis f(ilia) an(norum) XXX t(itulum) p(osuit) / M(arcus) At(t)ius Rufus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) sibi / et con(iugi) b(ene) m(erenti) pos(uit)

A veterán italikus gentiliciumot visel, lásd SCHULZE 1933, 68 423, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 26. E romanizált nemzetségnév talán a kelta *At(t)*-től származhat, lásd MEID 2005, 253-254. Ő lehet talán azalus is, lásd 10. felirat. A név regionális előfordulásai is a kelta eredetet támasztják alá, bár ALFÖLDY – KOVÁCS szerint nem azonos az *Attius* gentiliciummal, lásd OPEL 1 212. 'ATTIVS': ITA 66 HIS 34;1 BEG 17;3 NAR 109 DAL 18 PAN 12;3 NOR 15, lásd még MÓCSY 1959, 151. Cognomenje latin, hajszerűre utal, vö. KAJANTO 1982, 229 és SOLIN – SALOMIES 1988, 394. A név Itáliában és Hispaniában a leggyakoribb, a pannoniai városi lakosság körében ritka, lásd OPEL 4 35. 'RVFVS': ITA 137 HIS 153;8 NAR 37;2 DAL 49;9 PAN 30;12, illetve MÓCSY 1959, 188, ugyanígy ALFÖLDY 1969 283-284.

Felesége cognomenje, a *Mira* szintén latin, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 364. E név egyedül csak Pannoniában fordul elő, vö. OPEL 3 83. 'MIRA': PAN 1. A katona és felesége is keltának tűnnek, ezt erősíti meg ALFÖLDY – KOVÁCS is, de *Mira* és az apja, *Crescens* egytagú peregrinus nevet viseltek. Az asszony ennek megfelelően nem volt római polgár, így nem lehetett a veterán törvényes felesége.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 200.

50. Sírtábla, márvány. Magasság: 67 cm, szélesség: 205 cm. Hausmannstätten, az ókori *Flavia Solva* közelében. Őrzési hely: Universalmuseum Joanneum: 162.

CIL III 5430. – *ILLPRON* 1165. – MIRSCH, I.: *Schild von Steier* 18, 2005, 95-96. 100-103; Abb. 3; Abb. 4. – HOLZNER, M. - WEBER, E.: *Tyche* 23, 2008, Nr. 46. – *AE* 2006, 988. – WEBER, E.: *RIS*, 118-119, Nr. 61; Fotó. – WEDENIG, R.: *Epigraphische Quellen zur städtischen Administration in Noricum*, Klagenfurt, 1997, 215-216, Nr. S 16. – HD038624 (u.a.: 2013.12.27.: Feraudi).

C(aius) Firminius Primus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) et Covnerta / [A?]dabi f(ilia) con(iux) optima / C(aius)(?) Firminius Castricius aed(ilis) / Sol(vae) v(ivus) f(ecit) sibi et Seiae Urbici fil(iae) / Litugenae uxori opt(imae) an(norum) XX[-]

A feliraton szereplő veterán nomen gentiléje italikus, vö. SCHULZE 1933, 167 és SOLIN – SALOMIES 1988, 79. Ugyanakkor a név elég ritka, lásd OPEL 2 142. 'FIRMINIVS': BEG 4 NOR 2 DAC 1 AQV 1 MIN 1. A Firminus cognomen viszont, amiből közvetlenül származik, Itália (45 eset) után Pannoniában a leggyakoribb (25), és Noricumból is ismert tucatnyi előfordulása, vö. OPEL u.o. Cognomenje személynévként használt sorszámnev, lásd KAJANTO 1982, 295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 149. Igencsak gyakori, területi előfordulásainak számadatai aligha segítenek a származás meghatározásában, lásd OPEL 3 161. 'PRIMVS': ITA 231 HIS 58;1 BEG 68;2 NAR 80;1 DAL 66;4 PAN 27;6 NOR 30. Észak-Itália közelében, italikusok körében igazán népszerű, vö. MÓCSY 1959, 185.

A feleség, Covnerta egy bizonyos [A?]dabus lánya volt. Cognomenje bár romanizált alak, kelta eredetű lehet. Noricumban fordul elő a leggyakrabban, vö. OPEL 81. 'COVNERTVS': ITA 1 NOR 14. Egy töredékes neviódunumi sírkövön a *Conerta* név található meg. Pannoniában ismert *Cobnertos* és *Comerta* is. Ezek a *kom-* és a *nerto-* 'erő' jelentésű szavakból állnak, lásd MEID 2005, 169-170. Covnerta egytagú nevet visel, nem volt római polgár.

Castricius Primus fia lehetett (a feliraton a reláció nincs megnevezve, de erre utalhat, hogy Primus legiós veterán, Castricius pedig egy olyan latin cognoment viselt, mely a *castra* derivátiuma. Konkrétan ebben a formában csak Pannoniában fordul elő, ezen a feliraton, lásd OPEL 2 42. 'CASTRICIVS': PAN 1. Más derivátumait lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 310-311. Castricius tria nominát visel, ez alapján római polgárnak tűnik. Lehetséges, hogy Covnerta, aki egytagú, barbár neve alapján ítélve nem volt római polgár, nem peregrinus jogállású, hanem egy latin jogú közösség tagja volt. Ezt a feltevést erősíti meg Castricius felesége, Seia Urbici filia Litugena neve is, aki a városi előljáró Castriciusnak törvényes felesége, uxor volt. Seia Litugena italikus gentiliciumot viselt, lásd SCHULZE, 1933, 93 és SOLIN – SALOMIES 1988, 166. OPEL 4 62. 'SEIVS': ITA 20 HIS 4 BEG 5 NAR 4 DAL 7 PAN 3 NOR 2 LVG 2 MSV 2. Cognomenje ugyan romanizált alak, mégsem latin, a kelta *lith-* 'ünnep' tö van benne, lásd MEID 2005 124-125. Jellemzően kelta tartományokban fordul elő, vö. OPEL 3 29. 'LITVGENVS': BEG 3 NAR 2 PAN 3 NOR 5 LVG 3. Női alakban is ismert, lásd uo. 'LITVGENA': NOR 1. Édesapja egy bizonyos

Urbicus volt. Neki ugyan latin a cognomenje, de nem viselt tria nominát, különben Litugena apai nevében praenomen állna. Neve előfordulásához vö. KAJANTO 1982, 311 és SOLIN – SALOMIES 1988, 416. A név inkább a kelták lakta területeken fordult elő, lásd OPEL 4 185. 'VRBICVS': ITA 8;1 HIS 9 BEG 8;1 NAR 4 DAL 5 PAN 2;1 NOR 5;1 DAC 1 AQV 3;1 BRI 0;3 LVG 2.

Úgy tűnik, a család férfi ágon italikus. A Firminiusok polgárjoggal rendelkezve érkezhettek a tartományba, ahol provinciális, talán őslakos, kelta származású, polgárjoggal még nem rendelkező feleségeket választottak. Amennyiben Castricius Primusnak a fia, és nem a testvére, úgy azt láthatjuk, hogy ő már katonai pálya helyett a veszélytelenebb polgári karriert választotta.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 150.

51. Sírtábla, márvány. Magasság: 42 cm, szélesség: 105 cm. Geistthal, az ókori Flavia Solva közelében. Őrzési hely: Szent Jákob plébánia, befalazva.

HAINZMANN, M. in: LASNIK, E. (Szerk.), *Die Zeit der Kelten*. Graz, 1998, 70. – AE 2000, 1146. – WEBER, E.: *RIS*, 352-353, Nr. 295; Fotó. – BETZ, A. *JCEAI* (Melléklet) 29, 1935, 292, Nr. 14. – *CIL* III 5417. – *ILLPRON* 1192. – HD038888 (u.a.: 2014.05.19.: Gräf).

Boius Boniati et Maximae / Dievionis f(iliae) con(iugi) op(timae) an(norum) LX / et Comato Boi f(ilio) an(norum) XL / et Rustiae Tertull(a)e con(iugi) et / Kalendinus Celati f(ilius) m(iles) l(egionis) II ad(iutricis) an(norum) XVI

A feliraton három generáció jelenik meg, apa és fia, illetve a feleségeik. Kalendinus valószínűleg Boius unokája volt. Mindannyian barbár filiatióval nevezik meg magukat, bár Kalendinus már a Legio II Adiutrix katonája volt, így – hacsak nem tettek kivételt a sorozásnál – polgárjoggal kellett rendelkeznie, amit azonban névalakja kétségbe von.

Az apa, Boius egy bizonyos Boniatus fia. Neve a Pannoniában is megtalálható boius törzs latin elnevezésének feleltethető meg, lásd KAJANTO 1982, 195 és SOLIN – SALOMIES 1988, 302, valamint MEID 2005, 222-223. Pannoniában ez az egy előfordulása ismert, vö. OPEL 1 308. 'BOIVS': ITA 2 PAN 1 NOR 1, Emona környékén azonban Buius, Buio formában találkozunk vele. Apja, Boniatus ugyancsak kelta. Nevében a *bon-* tö található meg. A *bona* padlót, talajt jelent, vö. MEID 2005, 258.

Felesége, Maxima latin nevet viselt, lásd KAJANTO 1982, 275, aki szerint körülményekre, külsőségekre utaló cognomen, és SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Előfordulásaihoz: OPEL 3 70. 'MAXIMVS': ITA 252;1 HIS 105;6 NAR 76;2 DAL 174;2

PAN 90;8 NOR 50;4 DAC 48;3, hasonlóan MÓCSY 1959, 181. Dalmatiai előfordulásairól ALFÖLDY 1969, 242-243. A birodalom leggyakoribb cognomenje. Dalmatiában nagyon gyakori a városi lakosságnál. Apja ugyanakkor szintén kelta nevet visel, ti. Dievio, lásd MEID 2005, 229-230.

Fiuk, Comatus latinos alakú, de kelta cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 222 és SOLIN – SALOMIES 1988, 316, valamint MEID 2005, 168. A névben a *com-* tő fedezhető fel. A név viszonylag ritka, Pannonia mellett Hispaniában és Noricumban ismert, vö. OPEL 2 70. 'COMATVS': HIS 1 PAN 1 NOR 3, hasonlóan MÓCSY 1959, 170.

Felesége, Rustia Tertulla polgárjoggal rendelkezett, és italikus gentiliciumot viselt, lásd SCHULZE 1933, 147, 222 és SOLIN – SALOMIES 1988, 158. A névnek mindössze néhány előfordulása ismert, Észak-Itáliából, az egykori Gallia Cisalpina területéről, és ez is azt mutatja, hogy innen terjedt el a közeli tartományokba, lásd OPEL 4 37. 'RVSTIVS': ITA 6 BEG 2 DAL 0;1 PAN 2 NOR 2 DAC 1 BRI 1;1 MSV 1, ugyanígy MÓCSY 1959, 158. Cognomenje latin, a *tertius* kicsinyítő képzős alakja, lásd KAJANTO 1982, 292 és SOLIN – SALOMIES 1988, 411. Ugyanakkor e név is igencsak gyakori Itália mellett a kelta területeken is, lásd OPEL 4 116. 'ITA 59 HIS 22 BEG 2;1 NAR 37 DAL 33;1 PAN 5;3 NOR 17 AQV 3 BRI 1;1 MIN 2;2, hasonlóan MÓCSY 1959, 193.

Kalendinus, Celatus fia neve latin, lásd KAJANTO 1982, 219 és SOLIN – SALOMIES 1988, 347. Ez a név ugyan 1-1 alkalommal Itáliában és Dalmatiában is előfordul, azon kívül viszont számos előfordulása csak Pannoniából és Noricumból, tehát kelta területekről ismert, vö. OPEL 2 22. 'CALENDINVS': ITA 1 DAL 1 PAN 5 NOR 17, ugyanúgy MÓCSY 1959, 167. Apja, Celatus latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 350 és SOLIN – SALOMIES 1988, 312. E név Észak-Itália mellett csak kelta tartományokban ismert, lásd OPEL 2 42. 'CELATVS': ITA 1 NAR 2 DAL 1 NOR 2 AQV 1 BRI 1 RAE 1.

Boius, Boniatus, Dievo és Comatus egyértelműen kelta neveket viselnek. Rustia Tertulla inkább italikusnak tűnik, de lehet romanizált kelta, és Kalendinus, Celatus fia hasonlóképp, mivel mind az ő, mind az apja névalakjai gyakoriak kelta tartományokban.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 130.

52. Urna, homokkő. Magasság: 50 cm, szélesség: 60 cm, vastagság: 30 cm. Dörgicse, az ókori Mogetiana közelében. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.

RIU 343; Fotó és ábra. – HD039031 (u.a.: 2017.03.30.: Osnabrügge)

[---]sino / [---] C(aius) Iul(ius) / [---]inianus / [---] leg(ionis) II adi(utricis) p(iae) f(idelis) / [---]a pare(n)te)s f(ilio)(?) p(osuerunt)

A katona cognomenje ismeretlen, mert a felirat azon a ponton sérült. A *Iulius* nomen viselők polgárjoga Iulius Caesartól és Augustustól (kis számban Caligulától), Észak-Itália mellett a nyugati tartományokban és Dalmatiában gyakoriak, vö. SALOMIES 1987, 155., 186-187; C. Iulii: vö. OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Pannoniában a viszonylag számos előfordulásuk ellenére bevándorlók, illetve ezek leszármazottai, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 98, illetve BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36.

A feliratot a szülei állították C. Iulius [---]inianusnak, de csak az apa nevének egy részletét ismerjük, ti. [---]sinus.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 200.

53. Szarkofág, mészkő. Magasság: 102 cm, szélesség: 210 cm, vastagság: 26 cm. Komárom, (Szöny), az ókori Brigetio. Őrzési hely: Kunsthistorisches Museum, Bécs: III. 105.

CIL III 4311. – RIU 514; Fotó és ábra. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. – WITTKOPF, E.: RWO 1, 267-268, Nr. 325; Fotó. – HD039407 (2015.09.10.: Gräf).

D(is) M(anibus) / et memoriae L(uci) Antisti / Belliciani / vet(erani) leg(ionis) I adiu(t)ricis et Iuliae Proculae eius / Luci(i) Antisti(i) Bellicus / mil(es) leg(ionis) II adiut(ricis) b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / et Bellicianus mil(es) leg(ionis) / s(upra) s(criptae) exactus off(icii) pr(a)esi/dis parentibus karissim(is) f(aciendum) cc(uraverunt)

A család az Antistius és a Iulius gentiliciumokat viseli. Az Antistius nomen gentile italikus, vö. SCHULZE 1933, 123-124 és SOLIN – SALOMIES 1988, 17. Lásd még SALOMIES 1987, 186: ezzel a praenomennel nem adatolt az Antistius név. A nyugat-európai tartományokban, különösen Itáliában és Hispaniában tűnik gyakorinak, lásd OPEL 1 129. 'ANTISTIVS': ITA 44 HIS 38 BEG 17;4 NAR 10 PAN 6 AQV 11 NOR 5;1 DAC 3 Dal 4. BARKÓCZI 1964, 300 szerint noricum-i eredetű lehet. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 59. – A név Antestiusként is előfordul, ám Antistius formában sokkal gyakoribb. A Bellicus

cognomen tipikus katonanév. Nem meglepő ez egy katonacsaládban: Bellicus apja a legio I Adiutrix veteranusa volt, fivére, a helytartói hivatal actarius, nem egyértelmű, de valószínűleg ugyancsak a legio I Adiutrix katonája, és mindketten ugyanennek a névnek a derivátumát viselik. A Bellicushoz és derivátumához lásd KAJANTO 1982, 258, aki harcias cognomenként azonosítja és SOLIN – SALOMIES 1988, 301. Noricum szarmazásukra kell gondolnunk. A név elterjedéséhez: OPEL 1 285. 'BELLICVS': ITA 3 HIS 2 BEG 8 NAR 9;1 DAL 1;1 PAN 4 NOR 7 DAC 3;1 LVG 7, valamint i.m. 283. 'BELLICIANVS': PAN 3 NOR 4 BRI 2. Lásd még BARKÓCZI 1964, 307: szerinte kelta cognomen, Pannoniában noricumiak viselik. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 164: A „Bellica” alak kelta tartományokban fordul elő.

Az id. Bellicianus felesége, Iulia Procula a Iulius császárgentiliciumot viseli, lásd OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Pannoniában a viszonylag számos előfordulásuk ellenére bevándorlók, illetve ezek leszármazottai, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 98, BARKÓCZI 1964, 298, ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje praenomenből képzett, vö. KAJANTO 1982, 177 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Mindenütt gyakori, Pannonia keleti felében pedig általában szírek viselik, lásd OPEL 3 166. 'PROCVLVS': ITA 91;1 HIS 102;5 BEG 16;7 NAR 14 DAL 91 PAN 41;11, továbbá, illetve BARKÓCZI 1964, 321, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 274. Mivel a *procul* 'messzi, távoli' határozószóból származik, és ezt a nevet előszeretettel adták a hazájuktól távol szakadtak a gyermekeiknek. Így egyáltalán nem vehető biztosra Procula szír származása.

A névelemzés alapján biztosnak tűnik, hogy a család idősebb férfi tagja noricum szarmazású volt. Felesége lehetett észak itáliai vagy nyugati eredetű romanizált kelta, ám keleti származása sem zárható ki. Tőle született két gyermeke, Bellicus és Bellicianus, akik mindketten követték apjukat a katonai pályán: előbbi a II Adiutrix, utóbbi a I Adiutrix katonája volt.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

54. Oltár (?). Magasság: 158 cm, szélesség: 54 cm, vastagság: 56 cm. Iglița-Turcoaia, az ókori Troesmis.

IScM 5, 179; Fotó. – *CIL* III 6186. – HD043205 (u. a.: 2016.10.05.: Gräf).

D(is) M(anibus) / Tib(erius) Claudius / Tib(eri) f(ilius) Quirina / Ulpianus dom(o) / Laod(icea) Syriae / |(centurio) leg(ionis) X gem(inae) et / IIII Fl(aviae) et XII fulm(inatae)

/ et III Cyr(enaicae) et X fret(ensis) / et II adiut(ricis) et V Ma(cedonicae) / vixit annis LVI / h(eres) s(epulcrum) f(aciendum) c(uravit)

Gentiliciumából ítélve polgárjogát Claudiustól vagy Nerótól kapta valamelyik felmenője. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 56 továbbá OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4. Lásd még MÓCSY 1959, 149, valamint ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje az Ulpius derivátuma. Szabadokra jellemző, vö. KAJANTO 1982, 159 és SOLIN – SALOMIES 1988, 415. A név mindenütt ritka, Lásd OPEL 4, 179. 'VLPIANVS' – BEG 1 DAL 3 PAN 1 MIN 3;1 MSV 3- BEG 1 DAL 3 PAN 1 MIN 3;1 MSV 3. Origója szerint a szíriai Laodiceából eredt.

Feliratát örököse állíttatta, de neve nincs feltüntetve, csupán e jogi státusza.

Datálás: Kr. u. 107 – Kr. u. 167

55. Szobortalapzat, sírfelirat. Magasság: 134 cm, szélesség: 60 cm, vastagság: 22 cm. Thessaloníki, az ókori Thessalonica.

PANCIERA, S.: *Epigraphica* 22, 231-242. – AE 2003, 1593. – HD045157 (u. a.: 2012.05.21.: Cowey)

D(is) M(anibus) // P(ublio) Aelio Ma/rco equiti / Romano qui / {vi}vixit an/nis XVI diebus / XIII P(ublius) Aelius / Romanus c(enturio) leg(ionis) / II adiutricis / filio posuit

A centurio császárgentiliciumot visel. Praenomenje alapján polgárjogát Hadrianustól kaphatta, lásd MÓCSY 1959, 149.: ti. P. Aelii, vö. SALOMIES 1987, 186-187.: a köztársaság idején nem adatolhatók P. Aelii. Lásd még OPEL 1, 33. 'AELIVS': ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5. A pannoniai P. Aeliusok a tartomány keleti feléből, gyakran Aquincumból származtak, vö. MÓCSY 1959, 150. Cognomenje büszkén hirdeti a rómaiságát, ám őslakost rejt, lásd OPEL 4, 31. 'ROMANVS' – ITA 12 HIS 14 BEG 16;1 NAR 3 DAL 8;1 PAN 15;3 NOR 9 BRI 6, ugyanígy MÓCSY 1959, 187. Másképpen BARKÓCZI 1964, 322.: Marcus Aurelius után gyakori az őslakosok körében, de számos orientális is található a név viselői között. Így tehát az, hogy a cognomen etnikumra utal, vö. KAJANTO 1982, 182, jelen esetben nem feltétlenül igaz.

A fiú, Marcus, aki már lovag volt, egy praenoment viselt cognomenjeként, vö. KAJANTO 1982, 173 és SOLIN – SALOMIES 1988, 358. E név cognomenként is viszonylag elterjedt, a nyugati tartományokban volt a legnépszerűbb, lásd OPEL 3 57. 'ITA 9;1 HIS 24 BEG 15 NAR 11;1 DAL 8 PAN 13 DAC 7;2 LVG 6 MIN 19 MSV 6;2. Marcus Aurelius

uralma után az orientálisok körében gyakori, vö. MÓCSY 1959, 180, másképpen ALFÖLDY 1969, 238.: a kelta területeken rekurrens.

A család tagjainak névelemzésekor egyaránt felmerül a kelta és orientális eredet lehetősége is, míg a felirat lelőhelye Thessalonica. Eredetüket tehát nem lehet biztosan eldönteni. Az bizonyos, hogy provinciálisok, és hogy az apa még centurio volt, míg fia már lovagként szerepel a feliraton.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 235

56. Szobortalapzat, megtisztelő felirat. Magasság: 148 cm, szélesség: 68 cm. Bejrút, az ókori Berytus.

AE 1998, 1435. – AE 2004, 1578. – HD049184 (u. a.: 2010. ápr. 15.: Platz).

Cn(aeo) Iulio L(uci) f(ilio) / [Fa]b(ia) Rufo |(centurioni) leg(ionis) II adiut(ricis) |(centurioni) leg(ionis) V Mac(edonicae) / [(centurioni) l]eg(ionis) XIII gem(inae) |(centurioni) leg(ionis) XI Cl(audiae) p(iae) f(idelis) |(centurioni) leg(ionis) VI / [Fer]r(ata) p(rimo) p(ilo) leg(ionis) I Italic(ae) donis donato / [ab I]mp(eratore) bello Germanico et Sarma/[t]ico torquibus armillis phaleris / [c]orona vallari item donato ab Imp(eratore) / [Ca]esare Traiano Aug(usto) Dacico Parthico / [bel]lo Parthi(co) torquibus armillis phal[er]is corona vallari et albata dec[u]r/sione / [- I]ulius Candidus |(centurio) leg(ionis) V M[ac(edonicae)] pio patruo [et soc]ero

Praenomenje (mely itáliai eredetű vö. SALOMIES 1987, 159., 187.) miatt gentiliciuma nem lehet császári, lásd OPEL 2, 201. 'IVLIVS' – ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 MIN 183;22. Pannoniában a korai időkben a Iulii zöme észak-itáliai származású volt, vö. MÓCSY 1959, 148. A hozzá tartozó cognomen Itáliában és Hispaniában a leggyakoribb, de ez egy szembeszökő hajszínt jelentő beszélő latin név, bárhol előfordulhat, vö. OPEL 4, 35. 'RVFVS' – ITA 137 HIS 153;8 NAR 37;2 DAL 49;9 PAN 30;12, továbbá KAJANTO 1982, 19, 26, 27, 30, 64, 65, 229.: az egyik leggyakoribb, ősi eredetű cognomen, amely hajszínre utal. Jellemző volt rabszolgák és felszabadítottak között is, ti. a nobilitásról hagyományozódott át rájuk. Észak-Itáliában gyakori, a pannoniai őslakosság körében még a 2-3. században is ritka, lásd MÓCSY 1959, 188.

A feliratot egy Iulius Candidus állíttatta, akinek Rufus egyszerre volt nagybátyja és apósa. Gentiliciumuk megegyezett. Cognomenje latin, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 308. leginkább Pannoniában és a nyugati provinciákban gyakori, vö. OPEL 2 30.

'CANDIDVS': ITA 16 HIS 12;1 BEG 28 NAR 2 DAL 11 PAN 20;1 NOR 23 DAC 7;1 AQV 4 BRI 11;1 LVG 2 MSV 6 RAE 1. MÓCSY 1959, 168.: Pannoniában és Észak-Itáliában gyakori. ALFÖLDY 1969, 170: A nyugati és a dunai provinciákban a leggyakoribb.

Rufus *Fabia* tribusa arra mutat, hogy a síremlékének lelőhelye, Berytus egyúttal a származási helye is volt. Colonia Iulia Felix Berytus Augustus coloniája volt, vö. Vittinghoff: *Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus* 150, melyet a *leg. V Macedonica* és az *VIII Augusta* veteránjainak *deductiójával* alapítottak, Kornemann, RE IV 552, n. 115. Ami még megjegyzendő, hogy mindketten centuriók, tehát a család rendelkezhetett egy nagyobb anyagi vagy társadalmi tőkével.

Datálás: Kr. u. 113 – Kr. u. 150

57. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 60 cm, szélesség: 84 cm, vastagság: 15 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 85.9.12.

AE 2010, 1278. – *TitAq* 505; Fotók. – HD049201 (u.a.: 2017.05.05. – Feraudi).

-----] / *Dasius RA+ [---] / eq(ues) leg(ionis) II a[d(iutricis) p(iae) f(idelis)] / an(norum) XLIII stip(endiorum) X[---] / h(ic) s(itus) e(st) / P(ublius) Ael(ius) Dasimiu[s vet(eranus)?] / leg(ionis) eiusd(em) fra[tri] / pientis(simo) feci[t]*

A lovas felirata sérült, de praenomenje – lásd SALOMIES 1987, 155. (P. Aelii) és 186-187. – és gentiliciuma testvére nevéből kikövetkeztethető: P. Aelius, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, lásd MÓCSY 1959, 150, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. A felirat datálása alapján valószínűleg édesapjuk lehetett az, aki polgárjogot szerzett. Cognomenje illyr, vö. OPEL 2 93. 'DASIVS': ITA 6 BEG 3;3 DAL 16 PAN 12;2 DAC 5;1 MSV 11 vö. KAJANTO 1982, 145., 164. – Dél-itália, illetve MÓCSY 1959, 171. – Dassesként gyakori. Pannoniában Sirmium környékén, és az azalus lakosság romanizált névalakjaiban fordul elő. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 321-322.: Dasianus, Dasio, Dassianus alakok. Továbbá ALFÖLDY 1969, 185, aki szerint illyr név, főként rabszolgák, felszabadítottak és flottakatonák viselik, akiket zömmel Illyricumból soroztak. Elképzelhető, hogy apjuk auxiliáris vagy flottakatoná volt.

A testvére, aki talán a II Adiutrix veteránja lehetett, bár a felirat sérült, ugyanezen illyr töből képzett cognoment viselt, lásd fentebb. Ez a derivált alak azonban mindössze egyszer, itt fordul elő, vö. OPEL 2 93. 'DASIMIVS': PAN 1.

A család tehát illyr. Hasonló megállapításokat tesz NÉMETH is. Egyikük lovasként, másikuk talán egyszerű közkatonaként szolgált a II Adiutrixben. ALFÖLDY alapján lehetséges, hogy apjuk flottakatoná volt.

Datálás: Kr. u. 130 – Kr. u. 150.

58. Sírtábla. Magasság: 26,5 cm, szélesség: 27 cm, vastagság: 2,5 cm. Cherchell, az ókori Caesarea.

AE 1993, 1783. – PIR 2 C 1240. – PIR 2 P 651. – HD053088 (u.a.: 2009.03.12.: Gräf).

D(is) M(anibus) s(acrum) / [---] Firmo Tub(usuctu) ex vet(eran---) leg(ionis) II / [ad]iu(tricis) vix(it) ann(os) LXXX def(uncto) [---] Mart(iis?) Caes(area) Sossio Prisco / [et A]pollinare co(n)s(ulibus) pr(ovincia) CXXX / [et Fi]rm(a)e fil(iae) virg(ini) v(ixit) a(nnos) X def(unctae) / [---] isd(em) co(n)s(ulibus) ead(em) pr(ovincia) Per/[---]sca coni(ugi) b(ene) m(erenti)

A felirat sajnos a legfontosabb helyeken sérült. Nem ismerjük a család gentiliciumát. Firmus cognomenje latin, tipikus katonanév, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 79. Itáliát követően Dalmatiában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 142. 'FIRMVS': ITA 101 HIS 33;1 BEG 20;7 NAR 19 DAL 42;4 PAN 39;1 MIN 12;2 MSV 10. Lásd még BARKÓCZI 1964, 312, továbbá ALFÖLDY 1969, 20: Dalmatiában kimondottan gyakori név, a városi lakosság körében is. Lánya ugyanezen név női alakját viseli. Feleségének a neve sajnos szintén sérült a feliraton, ezért az nem ismert. Firmus ugyanakkor nem Dalmatiából és nem is Pannoniából, hanem a mai El Ksaer területéről, az africai Tubusuctuból származott origója szerint. *Colonia Iulia Augusta Legionis VII immunis Tubusuctu* (CIL VIII 8837) Augustus veteráncolóniája volt.

Datálás: Kr. u. 169.

59. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 198 cm, szélesség: 105 cm, vastagság: 22 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 81.7.8.

AE 1992, 1459. – TitAq 533; Fotó. – HD053821 (u.a.: 2015.01.27. – Feraudi).

C(aius) Attius Quadratus / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) / an(norum) XXXXV stip(endiorum) XXV / h(ic) s(itus) e(st) / Capitonius Gesatus / sig(nifer) leg(ionis) eiiusdem(!) / heres Conduni / Saturnini ex / t(estamento) f(aciendum) c(uravit)

C. Attius Quadratus gentiliciuma italikus, vö. lásd SCHULZE 1933, 68 423, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 26. E romanizált nemzetségnév talán a kelta *At(t)*-től

származhat, lásd MEID 2005, 253-254. Ő lehet talán azalus is, lásd 10. felirat. A név regionális előfordulásai is a kelta eredetet támasztják alá, bár ALFÖLDY – KOVÁCS szerint nem azonos az *Attius* gentiliciummal, lásd OPEL 1 212. 'ATTIVS': ITA 66 HIS 34;1 BEG 17;3 NAR 109 DAL 18 PAN 12;3 NOR 15, lásd még MÓCSY 1959, 151. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 232 és SOLIN – SALOMIES 1988, 388. Neve Észak-Itáliában és a Hispaniában gyakoribb, lásd OPEL 4 15. 'QVADRATVS': ITA 23 HIS 10;4 NAR 9 DAL 1;1 PAN 5 NOR 4 DAC 1;1 AQV 2 MIN 4;2 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 321.

A signifer gentiliciuma italikus, lásd SCHULZE 1933, 315 és SOLIN – SALOMIES 1988, 46. Kelta tartományokban a leggyakoribb, vö. OPEL 2 33. 'CAPITONIVS': ITA 2 HIS 2 BEG 11 NAR 3 NOR 4 BRI 0;1 LVG 0;3 RAE 4. Cognomenje rendkívül ritka, mindössze egy belgicai előfordulása ismert ezen kívül. Lásd OPEL 2 166. 'GESATVS': BEG 1 vö. KAJANTO 1982, 352. – participiumból képzett cognomen. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 339. A *Γαισάται* (Polyb. 2,28,8 – 2,29,8)/ *Gaesati* kelta törzs volt e Rhodanus mentén. A császárkorban segédcsapatuk is létezett, Raetiából sorozták a *vexillatio Retorum Gaesa(torum)*-ot, állomáshelye *Habitancum* volt (Britannia, ma Risingham) egy másik segédcsapat Mauretania Caesariensisben *Saldae*-nál. A *cohors I Aelia Gesatorum milliariát* Hadrianus állította fel, és egy katonai diploma tanúsága szerint először Pannonia superiorban állomásozott, majd még 133 előtt Dacia Porolissensisbe helyezték, ahol állomáshelye *Bologa/Sevesváralja* volt. Innen Antoninus Pius uralkodásának utolsó éveiben egy rövid időre visszavezényelték Pannonia superiorba, majd 161-ben a csapat visszatért korábbi daciai állomáshelyére, vö. LŐRINCZ 2001, 34, Nr. 20, Kat. 40. *Capitonus* cognomenje tehát valószínűleg a származására utal.

Condunius Saturninus gentiliciuma nagyon egyedi, valószínűleg egy cognomen derivátuma, lásd OPEL 2 72. 'CONDVNVS': DAC 1. Cognomenje *Saturninus*, mely *Saturnus* isten nevéből képzett név volt, vö. KAJANTO 1982, 213 és SOLIN – SALOMIES 1988, 398. Ez a teoforikus neveket kedvelő afrikai, romanizált pun-berber lakosság körében feltűnően gyakori volt (a sémi Baálok és a római *Saturnus* azonosítása folytán). Regionálisan Hispaniában a legnépszerűbb, azután pedig Itáliában és a gall tartományokban, vö. OPEL 4 51. 'SATVRNINVS': ITA 55;2 HIS 91;6 BEG 64;1 NAR 52;1 DAL 48;5 PAN 33;3 NOR 30;3 DAC 28;4 LVG 13;1 MIN 20;4. A név BARKÓCZI 1964, 323 szerint egyaránt utalhat kelta vagy észak-afrikai eredetre is.

Úgy tűnik, a feliratokon szereplő személyek kelták, de nem valószínű, hogy őslakosok. NÉMETH *Attius Quadratus* inkább italikus eredetűnek látja. *Capitonus Gesatus* szerinte vagy Galliában vagy Germaniában sorozhatták be. *Gesatus Quadratus* örököséként

tünteteti fel magát, erre pedig a közös legióban való szolgálat adhat magyarázatot. A harmadik személy előbbi kettőhöz fűződő viszonya, akinek végrendelete alapján a feliratot Gesatus állíttatta, ismeretlen. NÉMETH úgy véli, ő lehetett az első örökös, míg Gesatus a második.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 130.

60. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 131 cm, szélesség: 79 cm, vastagság: 17 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 81.7.29.

TitAq 718; Fotó. – TOPÁL J.: Roman cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery (Bécsi Road) 2. Budapest, 2003, 18; pl. 98. – *AE* 2005, 1256. – HD054738 (u.a.: 2015.01.19.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / M(arco) Ulp(io) Ianuario / vet(erano) leg(ionis) II adiut(ricis) et / Fl(aviae) Valentinae / eius et Saburtil/ae vernacul(ae) / M(arcus) Aurel(ius) Vitalis / h(eres) f(aciendum) c(uravit)

A veterán polgárjoga Traianus császártól ered, ezt mutatja praenomenje és gentiliciuma. Ezekhez lásd SALOMIES 1987, 155, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 194, valamint OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5. Lásd még Barkóczi 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 218 és SOLIN – SALOMIES 1988, 344. Itália mellett Hispaniában és a kelta területeken gyakori, de viselői között az őslakosok mellett észak-afrikaiakat is találunk, vö. OPEL 2 188. 'IANVARIVS': ITA 64 HIS 32;2 BEG 48;1 NAR 21 DAL 52 PAN 34;3 NOR 27 DAC 17;1, illetve BARKÓCZI 1964, 314.

Felesége a Flavius gentiliciumot viseli, vö. OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41, aki szerint a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében. Cognomenjéhez pedig lásd KAJANTO 1982, 247 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. A dunai provinciákban gyakori. Pannoniában orientálisok vagy bennszülöttek viselik, vö. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18. BARKÓCZI 1964, 326: e nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt orientálisok és bennszülöttek viselik. Lásd még ALFÖLDY 1969, 320.

Az ő vernaculája, vagyis háznál született rabszolgája, Saburtilla cognomenje rendkívül ritka, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 395. Az eredetmeghatározás kapcsán NÉMETHnek sincs hozzáfűznivalója, de ez a név még Róma keresztény feliratai között fordul elő (ICUR 7789, 8559, 14613, 19300). Elképzelhető tehát, hogy a rabszolga keresztény volt.

Végül a feliratállító, Ianuarius örököse Marcus Aurelius praenomenjét és gentiliciumát viselte, polgárjoga tehát tőle vagy Caracallától származhat, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje latin, körülményekre utaló név, vö. KAJANTO 1982, 274. Pannoniában a leggyakoribb, elterjedtségéhez lásd OPEL 4 176. 'VITALIS': ITA 37 HIS 23 BEG 42;2 NAR 33 DAL 23;2 PAN 43;6 NOR 18 BRI 12 MIN 19 MSV 16; SOLIN – SALOMIES 1988, 424. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 330: Itáliában, kelta és thrák területeken fordul elő, példáulul felszabadítottak körében.

Úgy tűnik, valamennyien provinciálisok. A család vernaculája talán keresztény lehet.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 200.

61. Sírstélé, mészkő. Magasság: 111 cm, szélesség: 85 cm, vastagság: 20 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum. Leltári szám: 81.7.28.

TitAq 518; Fotó. – TOPÁL J.: *Roman cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery (Bécsi Road) 2*. Budapest, 2003, 19; pl. 99; pl. 17 (Ábra). – AE 2005, 1257. – MANDER, J.: *Portraits*, 303, Nr. 683. – HD054741 (u.a.: 2016.08.17.: Feraudi)

Aeliae Aeternae / vix(it) ann(os) III et Aeliae / Domnulae et Ael(io?) / [---]vio Ael(ius) Tatia/[nus --- leg(ionis)?] II ad(iutricis) [--] / [-----]

A család minden tagja az Aelius gentiliciumot viseli, lásd OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 7, de praenomenjét nem ismerjük. A névhez lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299., továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46.

Aeterna cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 274 és SOLIN – SALOMIES 1988, 289. Mindazonáltal meglehetősen ritka, vö. OPEL 1 47. 'AETERNVS': BEG 3;1 PAM 2 AQV 2 LVG 1. BARKÓCZI 1964, 304 szerint orientális eredetű.

Domnula cognomenje tűnhetne úgy, hogy a dunai lovasistennő, Domna/Domina nevéből képzett, teoforikus cognomen, ám valószínűleg egy egyszerű kicsinyítő képző a *dominus* szóhoz kapcsolva, vö. KAJANTO 1982, 363 és SOLIN – SALOMIES 1988, 325. Ezen kívül egy hispaniai és egy belgicai előfordulása ismert.

A Legio II Adiutrix katonája, Tatianus latin, etnikumra utaló cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 156 és SOLIN – SALOMIES 1988, 410. A görög Τατιανός név latinos megfelelője lehet. OPEL 4 109. 'TATIANVS': ITA 1 HIS 1 NAR 2 DAL 1. Nem összetévesztendő a *Tatt*-többől képzett Tattianusszal, amely valószínűleg kelta eredetű, lásd MEID 2005, 291-292.

Úgy tűnik, a család orientális eredetű, annak ellenére, hogy a Domnula és a Tatianus is utalhatna kelta származásra.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 400.

62. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 246 cm, szélesség: 94 cm, vastagság: 32 cm. Vinkovci, az ókori Cibalae. Őrzési hely: Arheoloski Muzej, Zagreb: 369.

CIL III 13360. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 106, Nr. 232; Abb. 119. – CAMBI, N.: *VjesAMuzZagreb* 22, 1989, 59-76; t. 1. – MOSSER, M.: *Die Steindenkmäler der legio XV Apollinaris*. Bécs, 2003, 227, Nr. 120; Taf. 21, 120. – PILIPOVIĆ, S.: *Starinar* 56, 2006, 344-345; sl. 9. – FITZ J.: *Verwaltung*, 1993, 331-332, Nr. 237. – Dautova-Ruševljan, V.: *Rimska plastika*, 22, Nr. 115; Tab. 2, 7. – UBL, H.: *Waffen und Uniform*, XXXII-XXXIII, Nr. 39; Taf. 15, 58. – ISKRA-JANOŠIĆ, I. in: ŠAŠEL KOS, M. – SCHERRER, P. (Szerk.), *Autonomous towns*, 170; Abb. 1 – HD057034 (u. a.: 2017.03.10.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / M(arco) Herennio / Tromentina Valenti / Salona evocato / leg(ionis) XI Cl(audiae) |(centurioni) leg(ionis) eiusd(em) / |(centurioni) leg(ionis) I adi(utricis) |(centurioni) leg(ionis) II adi(utricis) / |(centurioni) leg(ionis) XV Apol(linaris) |(centurioni) leg(ionis) iteru(m) / I adi(utricis) |(centurioni) leg(ionis) IIII Fl(aviae) coh(ortis) V / [ha]st(ato) post(eriori) stip(endiorum) LV / vixit annis LXXV / M(arcus) Herennius Helius / libertus et heres / patrono b(ene) m(erenti) f(aciundum) c(uravit) / h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)

A Herennius név ősi etruszk-latin név, vö. SCHULZE 1933, 82. Italiában és Hispaniában gyakori nomen gentile, lásd OPEL 2, 178. 'HERENNIVS' – ITA 49 HIS 45 DAL 13;1 PAN 8;2 hasonlóan MÓCSY 1959, 155. A praenomenhez lásd SALOMIES 1987, 73-74. A felirat origója szerint salonai. Cognomenje kétségtelenül latin eredetű, fizikai

jellemzőkre utaló cognomen, lásd KAJANTO 1982, 18, 46, 66, 247. Európában a dunai provinciákban a leggyakoribb, ám másutt sem ritka, vö. OPEL 4, 139. 'VALENS' – ITA 44;1 HIS 23;2 BEG 19;4 DAL 40;1 PAN 39;6 MIN 68;5 MSV 69;4, hasonlóan MÓCSY 1959, 194. Dalmatiába települt italikusok leszármazottja lehet.

A libertus és örökös, Helius igencsak ritka nevet viselt, vö. OPEL 2 176. 'HELIVS': ITA 8 HIS 1 BEG 1 NAR 2 DAL 4 PAN 1 BRI 0;1 LVG 1 MIN 1;1, lásd még MÓCSY 1959, 176. Orientális név, vö. WUTHNOW 1930, 51 és ALFÖLDY 1969, 214.

M. Herennius Valens italikusok leszármazottja, de már Salonából, míg libertusa, Helius valószínűleg orientális eredettel bírhat.

Datálás: Kr. u. 120 – Kr. u. 130

63. Sírsztélé, márvány. Magasság: 247 cm, szélesség: 118 cm, vastagság: 31 cm. Sremska Mitrovica, az ókori Sirmium. Őrzési hely: Bécs – Kunsthistorisches Museum: III 82.

SCHOBER, A.: *RGNP*, 128-129, 280; 147. ábra. – *CIL* III 3241. – *CLE* 1208. – DAUTOVA-RUŠEVLJAN, V.: *Rimska plastika*, 13, 5; Tab. 3, 2. – VISY Zs.: *Die Wagendarstellungen der pannonischen Grabsteine*. Pécs, 1996, 55, 69. – UBL, H.: *Waffen und Uniform*, XXVII, 19; Taf. 8, 30 és 31. – MIRKOVIĆ, M. in: POPOVIĆ V. (Szerk.), *Archaeological investigations*, 70-71, 34; pl. 6, 1. – MIRKOVIĆ, M. in: ŠAŠEL KOS M. - SCHERRER P. (Szerk.): *Autonomous towns*, 149. – *CIL* III 3241 add. p. 1040. – KUNTIĆ-MAKVIĆ, B.: *Latina et graeca* 7, 1976, 37-39, 1; Ábra. – HD057035 (u.a.: 2017.06.07. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // -----] XXXVII Salvio ann(or)um XXXIII frum(entario) leg(ionis) II adi(utricis) / Iul(ius) Asclepiades caris suis hunc titul(um) / posui miserabile munus non satis / ut meruistis quattuor amissis te quin/tum Salvi flere necesse est adsidu{a}e / dum mea fata resistant te nunc amis/so domus inclinata recumbit depon(am) / luctus cum te sequar care per umbr(as) / dulce(m) meum Salvium liceat mihi dicer(e) / semper optaver(am) tumul(um) tu mihi ut facer(es) / tot bona tum carui merit(o) te care requiro

A frumentarius felirata sérült, így a katona gentiliciuma innen nem ismert. Fennmaradt harmadik névtagja latin, cognomenként használt praenomen, vö. KAJANTO 1982, 177. SOLIN – SALOMIES 1988, 396. Messze Itáliában a leggyakoribb, előfordulásához vö. OPEL 4 45. 'SALVIVS': ITA 34 HIS 7(;1) BEG 4 NAR 9 DAL 6;1 PAN 6;1 DAC 1 AQV 2 BRI 1 LVG 6 MSV 2. Lásd még BARKÓCZI 1964, 323, ahol MÓCSY 1959, 189-re hivatkozik: Észak-Itáliában vagy Galliában gyakori. Lásd még ALFÖLDY 1969, 287: cognomenként Itáliában és nyugaton ismert. Ez alapján italikusnak tűnik, de gentiliciuma

nélkül, mely a névnek az öröklődő eleme, nem lehet eldönteni nyelvészeti módszerekkel a származását.

Iulius Asclepiades, aki nagyon bennsőséges, érzelmes sírverssel búcsúzik szeretett Salviusától, császárgentiliciumot visel, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje teoforikus név, a görög Ασκληπιός isten nevéből. E név viszonylag ritka, szinte minden európai tartományban ismert néhány előfordulása, vö. OPEL 1 182. 'ASCLEPIADES': ITA 3 HIS 2 BEG 2;2 NAR 2 DAL 2 PAN 3 NOR 2 DAC 3 MIN 4 MSV 2. Viselői általában felszabadítottak vagy rabszolgák, lásd MÓCSY 1959, 164 és BARKÓCZI 1964, 306.

Iulius Asclepiades talán felszabadított lehetett, de orvosok is viselték ezt a cognoment. Asclepiades névével szemantikailag összefügg a *salvus* melléknév, melyből a Salvius nemzetségnév származik. Salvius a fia volt.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 230.

64. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 172 cm, szélesség: 83 cm, vastagság: 24 cm. Osijek, az ókori Mursa. Őrzési hely: Arheoloski Muzej Zagreb: 362.

CIL III 3283. – *CIL* III 3283 add. o. 1676. – N. Cambi, *VjesAMuzZagreb* 22, 1989, 59-76; t. 2. – Dautova-Ruševljan, V.: *Rimska plastika*, 24, Nr. 136; Tab. 2, 2. – HD057374 (u.a.: 2017.02.23.: Feraudi).

T(itus) Aur(elius) Avitus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) / ann(orum) LXXVI vivos(!) / sibi et Ulpiae / Appianae con/iugi pientissimae / vivi sibi posue/ru[nt]

A veterán az Aurelius gentiliciumot viseli, de a hozzá tartozó praenomen, és a felirat datálása alapján nem császárnévről van szó, az Aurelius gentilicium eredetileg csak a Caius, Lucius és Marcus praenomenekkel ismert, vö. Salomies 1987, 191. E nomen gentile előfordulásához lásd: OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 134, 304, és SOLIN – SALOMIES 1988, 299. OPEL 1 231. 'AVITVS': Ita 5 HIS 162 BEG 26;2 NAR 41;1 DAL 4 PAN 36;1 NOR 39 DAC 5 AQV 6 Bri 1;1 LVG 4 MSV 2 RAE 3;1, hasonlóan MÓCSY 1959, 165. A veterán nevét megvizsgálva elképzelhető, hogy felmenői között felszabadítottakat találunk, akik a Titus Aurelius nevet talán épp Antoninus Pius császár apjától vagy nagyapjától kapták.

Felesége Traianus császár gentiliiumát viselte, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 194. OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. Cognomenje latin, az Appius praenomen derivátuma, vö. KAJANTO 1982, 172 és SOLIN – SALOMIES 1988, 294. OPEL 1 148. 'APPIANVS': ITA 2 NAR 1 DAL 1 PAN 3 Nor 1 DAC 0;1 LVG 1 MIN 1. MÓCSY 1959, 164 szerint egy helybéli név latinos formája lehet, mely Aquincum környékén fordul elő.

Elképzelhető tehát, hogy a férj valamely nyugati provinciából származik, míg felesége provinciális, talán őslakos eredetű lehet, de már romanizálódott.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 160.

65. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 224 cm, szélesség: 75 cm, vastagság: 20 cm. Környe, az ókori Brigetio közelében. Őrzési hely: Kuny Domokos Megyei Múzeum, Tata: 91.11.1.

KOVÁCS P. - LŐRINCZ B., ZPE 174, 2010, 285-286, Nr. 10; Abb. 12 & 13. – AE 2010, 1259. – HD067777 (u.a.: 2014.06.4.: Gräf).

G(aius) Valerius Fus/cus veteranus / leg(ionis) II ad(iutricis) an(norum) XLV / et Romania[e] / Prososti fil(iae) / an(n)o(rum) XX nepotis(!) M(arcus) / P(---) Germanus fi(lius) an(norum) / Marius libertus / hic sep(ultus) est

A Valerius a császárnevek után a legnépszerűbb italikus név, vö. SCHULZE 1933, passim, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italikusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Cognomenje latin, sötétet vagy feketést jelent, vö. KAJANTO 1982, 228 és SOLIN – SALOMIES 1988, 336. A név Észak-Itáliában és Hispaniában különösen sokszor fordul elő, lásd OPEL 2 156. 'FVSCVS': ITA 33 HIS 72;2 BEG 12;2 NAR 17 DAL 10;2 PAN 11;1 NOR 9 DAC 2;1 AQV 4 BRI 0;2 MIN 2 MSV 3. Gyakori rabszolgáknál és felszabadítottaknál, vö. MÓCSY 1959, 175, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 208.

A feliraton szereplő nő nem rendelkezett római polgárjoggal, mivel egytagú neve van barbár patronymikonnal. A reláció közte és Fuscus között nehezen határozható meg, de elképzelhető, hogy a veterán konkubinája volt. A nő neve igencsak ritka, de latinos alak, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 392. E név cognomenként, és még gyakrabban gentiliciumként is ismert, vö. OPEL 4 31. 'ROMANIVS': BEG 3 NOR 1, utóbbihoz pedig uo. 'ROMANIVS': ITA 17 HIS 1 BEG 7;1 NAR 12 DAL 5 PAN 1 NOR 3 DAC 2 LVG 3. LŐRINCZ tehát a nő nevét utóbbiként, nomen gentile formában értelmezi. KOVÁCS – ALFÖLDY szerint bennszülött. Apja, Prosostus neve csak Pannoniában ismert, lásd OPEL 3 168. 'PROSOSTVS': PAN 2. KOVÁCS – ALFÖLDY szerint e név eredetileg illyr. A szerzőpáros szerint Germanus és Marius Fuscus unokái lehettek, de Marius egy rabszolgától születhetett, s őt később felszabadították. A másik unoka, Germanus cognomenjéhez lásd: KAJANTO 1982, 201 és SOLIN – SALOMIES 1988, 339. Nem csak germánokat rejthet e név: lehet thrák is, vagy Dalmatiában a „Germ” tő fedezhető fel benne, vö. OPEL 2 166. 'GERMANVS': ITA 15;1 HIS 16;1 BEG 13;1 DAL 8 PAN 7 NOR 4 DAC 7 AQV 2 BRI 2 LVG 0;1 MIN 6 MSV 4, illetve MÓCSY 1959, 175, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 211. Úgy vélik továbbá, hogy e Fuscus megegyezik a *CIL* III 10525 = *TitAq* 983 felirattal, melyen egy bizonyos Valerius Fuscus mint egy Valerius Proculus testvére szerepel. Utóbbi origójaként Savariát adja meg.

Elképzelhető, hogy Fuscus italikus eredetű, de már Pannoniában született, talán épp Savariában, míg Romania, aki talán a kedvese lehet, bennszülött származású. Marius Fuscus unokája lehet, de nem szabad státuszú anyától, míg Germanus tria nominával szerepel a feliraton.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 200.

66. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 221 cm, szélesség: 93 cm, vastagság: 20 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 81.7.7.

AE 2010, 1282. – *TitAq* 523; Fotók. – HD067804 (u.a.: 2017.04.13.).

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aemilius / Ter(etina) Campanus domo / Viminaci(o) mil(es) / [l]eg(ionis) II ad(iutricis) adiutor / princi(pis) praetori / stip(endiorum) XVI ann(orum) XXXVI / h(ic) s(itus) e(st) Marcia soror / [f]ratri pientis(s)imo / posuit

A katona praenomenje latin név, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7., az *Aemilius* gentiliciummal gyakori, lásd SALOMIES 1987, 155., 186. Előfordulásához: OPEL 1 40. 'AEMILIVS': ITA 76 HIS 224;3 NAR 92;3 DAL 46;2 PAN 22;4 LVG 25;1. MÓCSY 1959,

150. ALFÖLDY 1969, 55: leginkább Pannoniában és keleten gyakori. Dalmatiában italikusok, Liburniában bennszülöttek viselik a nevet, míg a késő császárkárban Salona környékén dunai provinciai katonákat, illetve keletieket rejt. Cognomenje nem túl gyakori, etnikumra, illetve régióra utaló latin név, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 307. KAJANTO 1982, 190. Nagyrészt kelta tartományokban fordul elő, lásd OPEL 2 29. 'CAMPANVS': ITA 12 HIS 18 BEG 2;2 NAR 17 DAL 6 PAN 7 NOR 2 AQV 5;1 LVG 4 MIN 1, továbbá ALFÖLDY 1969, 170. A feliratot testvére, Marcia állította, akinek a cognomene a Marcus gentiliciumból származik, lásd SCHULZE 1933, 188, 466 és SOLIN – SALOMIES 1988, 412. Itália és Hispania mellett a kelták lakta területeken igazán gyakori, vö. OPEL 3 56. 'MARCIVS': ITA 38;1 HIS 74 BEG 9;2 NAR 26;1 DAL 25;2 PAN 40;5 NOR 3 DAC 5;3 AQV 2 BRI 4;1 LVG 9 MIN 4;4 MSV 4, cognomenként i. m. 55. 'MARCIVS', illetve MÓCSY 1959, 56. ALFÖLDY 1969, 97. szerint mindenütt gyakori, ám eltérő időkben.

Mindkettejük névelemzése gyanút ad valamiféle kelta származásra. Az bizonyos, hogy Campanus a Duna menti Viminaciumból, Moesia superior helytartói székhelyéről származott origója szerint.

Datálás: Kr. u. 140 – Kr. u. 160.

67. Kripta, mészkő. Magasság: 75 cm, szélesség: 113 cm, vastagság: 30 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.11.

ERTEL, C. - NÉMETH M., *Bestandteile*, 67-68, Nr. 56; Taf. 15, 2. – *TitAq* 499. Fotó. – HD068393 (u. a.: 2016.10.24.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Ael(io) Silvano |(centurioni) leg(ionis) II adi(utricis) / domo Syria Palaestina / colon(ia) Ael(ia) Capitolina / stip(endiorum) LXI qu(u)xi vixit / an(nos) LXXXVI Ael(ia) Silvana / filia et heres patri / ca(r)issi(mo) per Ael(ium) Filoquiri(um) / [monumentum?] f(aciendum) c(uravit)

A centurio császárgentiliciumot visel, lásd OPEL 1, 33. 'AELIVS' – ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. MÓCSY 1959, 150.: a pannoniai P. Aeliusok a tartomány keleti feléből, gyakran Aquincumból származtak. Cognomenje latin, teoforikus név, vö. KAJANTO 1982, 216 és SOLIN – SALOMIES 1988, 403. Marcus után nagyon gyakori Pannoniában a keletieknél (főleg Intercisában), vö. OPEL 4, 82. 'SILVANVS' – ITA 7 HIS 44;3 BEG 14 NAR 20;1 PAN 23;3 AQV 15, ugyanígy MÓCSY 1959, 190. Hasonlóképpen BARKÓCZI 1964, 324.: Pannoniában számos keleti ismert ezzel a névvel, de gyakori a dunai provinciákban is. A leggyakoribb Észak-Afrikában. Felirata

alapján a Szíriához tartozó Aelia Capitolinából, azaz Jeruzsálemből származott, itt kaphatta polgárjogát a coloniát alapító Hadrianustól. Lánya ugyanezen cognomen női változatát viselte. Filoquirius, úgy tűnhetne, egyben a fia is (így KUZSINSZKY *Ausgrabungen* 176, 285), KOVÁCS – NÉMETH azonban a görögös cognomen miatt felszabadítottjának vélik A névhez, ti. Φιλοκύριος, vö. MÓCSY 1959, 174 és BARKÓCZI 1964, 312. A család tehát orientális. A katona feleségéről a felirat alapján nincs tudomásunk.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 200.

68. Sírstélél, mészkő. Magasság: 195 cm, szélesség: 96 cm, vastagság: 16 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.23.

TitAq 501; Fotó. – HD068395 (u.a.: 2016.01.29.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) Victorino / b(ene)f(iciario) pr(a)ef(ecti) q(uon)d(am) leg(ionis) / II adi(utricis) vix(it) an(nos) XVIII / m(enses) VIII d(ies) XIII et / Aurel(iae) Noric(a)e / coniugi eius / vixit an(nos) XVIII / P(ublius) Ael(ius) Dubitatio/nus consobrin(o) / et bruti / f(aciendum) c(uravit)

A beneficiarius polgárjoga Hadrianustól ered, vö. OPEL 1, 33. 'AELIVS' – ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, lásd még MÓCSY 1959, 150, és BARKÓCZI 1964, 275-283, 299.: az Aelii között orientálisok is ismertek. Cognomenje tipikus katonanév, győzedelmest jelent, vö. vö. KAJANTO 1982, 278 és SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 168. 'VICTORINVS': ITA 16 HIS 20;1 BEG 55;4 NAR 21 DAL 41;1 PAN 51;1 DAC 21;1. Pannoniai előfordulásához: BARKÓCZI 1964, 328: M. Aurelius után igen gyakori; viselői között nagyobb számban orientálisokat, kisebb számban bennszülötteket találunk. Továbbá ALFÖLDY 1969, 327, aki szerint mindenütt gyakori, különösen Africában, Galliában és Pannoniában. Dalmatiában a késő császárkorban népszerű, kiváltképp a keresztényeknél.

Felesége az Aurelius gentiliciumot viseli, lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje etnikumra utal, lásd MEID 2005, 278-279, valamint KAJANTO 1982, 204 és SOLIN – SALOMIES 1988, 369. Ritka név, de egyedül Pannoniában fordul elő kétszer, és itt csupán női alakban, míg másutt kizárólag férfi cognomenként, vö. OPEL 3 104. 'NORICVS': ITA 1 NAR 1 PAN 2 NOR 1 BRI 1, lásd még BARKÓCZI 1964, 319.

Victorinus anyai unokatestvére ugyanúgy egy Aelius. Cognomenje latin, a Dubitatus derivátuma, de igencsak ritka, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 325, valamint OPEL 2 110. 'DVBITATIAVS': PAN 1. Mindössze ez az egy előfordulása ismert. Lásd még BARKÓCZI 1964, 311.

A gentiliciumok provinciális eredetre, a cognomenek kelta származásra utalnak. Ezt erősíti meg a *brutis* szó használata, mely NÉMETH szerint (aki FEHÉR 2007 429, 437-re hivatkozik) kelták által használt germán eredetű szó.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 220.

69. Szarkofág, mészkő. Magasság: 135 cm, szélesség: 229 cm, vastagság: 113 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.140.

CIL III 14347, 3. – *TitAq* 502; Fotó. – HD068396 (u.a.: 2016.2.01.: Feraudi).

D(is) // M(anibus) // P(ublio) Ael(io) Valerio q(uondam) / speculatori leg(ionis) / II adi(utricis) et P(ublio) Ael(io) / Valerino Aeli/a Alexan/dria patro/no et filio / f(aciendum) c(uravit)

A család Hadrianustól nyerte polgárjogát, vö. OPEL 1, 33. 'AELIVS' – ITA 101;2 DAL 263;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, lásd még MÓCSY 1959, 150, és BARKÓCZI 1964, 275-283, 299.: az Aelii között orientálisok is ismertek. A speculator cognomenje latin, a *valere* 'egészséges, jól van' igéből. Egy híres római nemzetség neve. A császárkorban cognomenként is előfordul. A névhez és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 417. Észak-Itáliában, Galliában, Dalmatiában, Pannoniában és Daciában gyakori, lásd OPEL 4 142. 'VALERIVS': ITA 48 HIS 17 NAR 48 DAL 28 PAN 22;1 DAC 19;1, illetve BARKÓCZI 1964, 327: M. Aurelius után gyakori, előtte nem igazán. Előfordulása Észak-Itáliához és Dalmatiához köthető, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 321.

Fia e cognomen derivátumát viseli, lásd KAJANTO 1982, 163 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. E név Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 142. 'VALERINVS': ITA 5 HIS 2 NAR 5 DAL 1 PAN 8 NOR 2 DAC 1 LVG 1, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 327. A név a keresztényeknél is gyakori, lásd ALFÖLDY 1969, 321.

NÉMETH szerint az anya, aki a feliratot állíttatta, Valerius libertája volt eredetileg. Neve görögös, orientális eredetre utal, és jellemzően nem császárgentiliciumokkal fordul elő, vö. BARKÓCZI 1964, 304. Európában leggyakrabban Pannoniában található meg feliratokon, lásd OPEL 1 76. 'ALEXANDRIA': ITA 3 HIS 1 BEG 1 NAR 3 DAL 3 PAN 5 NOR 1 DAC 1 LVG 3 MSV 1.

Alexandria orientális eredete alapján elképzelhető, hogy Valerius is valahonnan keletről származott.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

70. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 36,5 cm, szélesség: 84 cm, vastagság: 18 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 8.1876.2.

CIL III 10500. – *TitAq* 509; Fotó. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 77, Nr. 166. – NIGDELIS, P.M.: *Epigraphika Thessalonikeia. Symboli stin politiki kai koinoniki historia tis archaias Thessalonikis*. Thessaloniki, 2006, 452, Nr. 31. – IG 10, 2 1, 1023. – NAGY M.: *Guide*, 52, Nr. 43. – HD068401 (u.a.: 2016.09.05.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // P(ublius) Ael(ius) Cl(audia) Lucus / (domo) Thessa(lonica) vet(eranus) leg(ionis) / II ad(iutricis) et P(ublius) Ael(ius) / Lycus vet(eranus) leg(ionis) / eiusd(em) <h>eres/ amico / bene merenti / fecit

Mindketten Hadrianus praenomenjét és gentiliiumát viselik, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5. Lásd még MÓCSY 1959, 150: Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Ugyancsak mindketten a Legio II Adiutrix veteránjai. Lucus origójaként Thessalonicát nevezi meg, tribusa pedig a Claudia. Cognomenje rendkívül egyedi, e formában mindössze ezen az egy feliraton fordul elő. MRÁV szerint ugyanakkor a görög Y betű gyakran V a latin betűs sírfeliratokon, így talán a két katona ugyanazt a görög cognoment viselhette. A Lycus név csupán Pannoniában és Moesiában fordul elő, vö. OPEL 3 41. 'LYCVS': PAN 0;2 MSV 1. Ismert egy P. Aelius Lusimacus is, aki szintén Thessalonicából származik (*CIL* III 3528 = *TitAq* 507). Úgy néz ki, thrák származásúak lehetnek, s MRÁV úgy véli, a Bar-Kochba elleni felkelés leverése okán sorozták be őket.

Datálás: Kr. u. 157 – Kr. u. 170.

71. Szarkofág, mészkő. Magasság: 65 cm, szélesség: 206,5 cm, vastagság: 83 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.138.

CIL III 10501. – *TitAq* 519; Fotók. – CLE 489. – Méa, C.: *ZPE* 181, 2012, 5. – KUNTIĆ-MAKVIĆ, B.: *Latina et graeca* 7, 1976, 54-55, 12; Ábra. – HD068458 (u.a.: 2017. jún. 7. – Feraudi).

Clausa iacet lapidi coniunx pia cara Sabina / artibus edocta superabat sola maritu/m vox ei grata fuit pulsabat pollice cordas / set(!) <c>ito rapta silet ter denos duxerat annos he/u male quinque minus set(!) plus tres me(n)ses habebat / bis semptemque dies vixit h(a)ec ipsa superstes spectata in po/pulo hydraula grata regebat sis felix quicumque leges te / numina servant et pia voce cane Aelia Sabina vale T(itus) Ael(ius) Iustus // hydraularius salariarius leg(ionis) II ad(iutricis) coniugi faciendum curavit

Iustus császárgentiliciumot visel. Valamely felmenője Hadrianustól kapta polgárjogát. A gentiliciumához és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5. Lásd még MÓCSY 1959, 150: Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje latin, belső jellemző alapján adott individuális név, vö. KAJANTO 1982, 252 és SOLIN – SALOMIES 1988, 347. Előfordulásához: OPEL 2 210. 'IVSTVS': ITA 60 HIS 18;3 BEG 39;2 NAR 18 DAL 11;1 PAN 39;1 NOR 19 DAC 8;1 AQV 6 BRI 7;1 LVG 1;2 MIN 4;3 MSV 6;3 RAE 4. BARKÓCZI 1964, 315: viselői bennszülöttek. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 225: Mindenütt gyakori, különösen Itáliában. – Romanizálódott provinciális, BARKÓCZI és FEHÉR szerint lehet bennszülött is.

Felesége, Sabina cognomenje etnikumra utaló név, vö. KAJANTO 1982, 186. Itáliában a leggyakoribb, esetleges szabin felmenőkre is utalhat. Előfordulásához: OPEL 4 40. 'SABINVS': ITA 111;1 HIS 59;1 BEG 34;4 NAR 46 (5) DAL 32;2 PAN 53;6 NOR 33;2 AQV 30;1 továbbá BARKÓCZI 1964, 323, aki szerint italikus. Lásd még ALFÖLDY 1969, 285. Valószínűbb azonban, hogy Iustus felszabadítottja volt.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 225.

72. Szarkofág, mészkő. Magasság: 82 cm, szélesség: 221 cm, vastagság: 102 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 2000.14.7.

AE 2010, 1284. – TitAq 530; Fotó. – HD068470 (u.a.: 2015.01.07.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Arriae Sever(a)e q(uae) vix(it) ann(os) / LX Aelia Martina filia / et heres et Ael(ius) Crescentianus / immunis leg(ionis) II ad(iutricis) f(aciendum) c(uraverunt)

NÉMETH szerint Aelia Martina Arria Severa fia, Aelius Crescentianus pedig az ő unokája. A nagymama gentiliciuma italikus, vö. SCHULZE 1933, 423 és SOLIN – SALOMIES 1988, 22. E név Itálián kívül ritkán fordul elő, lásd OPEL 1 174. 'ARRIVS': ITA 59 HIS 12 BEG 3 NAR 6 DAL 17;1 PAN 2 NOR 2 DAC 5;3 BRI 3 LVG 2 MIN 7 MSV 1,

ugyanígy BARKÓCZI 1964, 300. Cognomenje latin, férfi formájában tipikus katonanév, lásd KAJANTO 1982, 11, 20, 22, 30, 68-69, 256.: jellemvonásra utaló cognomen. A 2. században gyakori a Duna-vidéken, de Italiában és Hispaniában szinte legalább kétszerese az előfordulása más európai provinciák vonatkozó adataihoz képest, vö. OPEL 4, 76. 'SEVERVS' – ITA 205;1 HIS 186 BEG 72;8 NAR 110;1 DAL 54;4 PAN 55;7 vö. SOC 67-68. valamint MÓCSY 1959, 190.: gyakori Észak-Itáliában, de még inkább nyugaton, Pannoniában pedig Emonában az őslakosoknál.

Martina és Crescentianus is Hadrianus gentiliciumát viselik, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150 (Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban), ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá Alföldy 1969, 43-46. Martina cognomenje istennévből képzett latin név, vö. KAJANTO 1982, 162, 212; SALOMIES 1988, 359. A birodalom több provinciájában, de elsősorban kelták lakta területeken fordul elő, Gallia Narbonensisben és Pannoniában a leggyakoribb. Valószínű tehát, hogy az aquilifer provinciális eredetű, vö. OPEL 3 61. 'MARTINVS': ITA 3 BEG 10;3 NAR 22 PAN 17 BRI 9 LVG 8;2 MIN 8. Lásd még MÓCSY 1959, 180: nyugaton gyakori, Pannoniában Mursában többször is előfordul. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 240.

Crescentianus cognomenje latin, a Crescens derivátuma, vö. KAJANTO 1982, 234 és SOLIN – SALOMIES 1988, 319. A név ezen alakja inkább Itáliában volt gyakori, lásd OPEL 2 84. 'CRESCENTIANVS': ITA 6 HIS 1 BEG 0;1 NAR 1 DAL 1 DAC 0;1. Észak-Itáliai előfordulásait erősíti meg BARKÓCZI 1964, 310. Itáliában nagyrészt keresztényeknél ismert, vö. ALFÖLDY 1969, 182.

Arria Severa italikus felmenőkkel bírhatott, míg Aelia Martina és fia, Crescentianus apai ill. nagyapai ágon provinciálisoknak tűnnek. A Martina cognomen egyébként is rendkívül gyakori a kelták latin névválasztásában. Elképzelhető, hogy Severa egy provinciális, talán bennszülött férfihoz ment feleségül.

Datálás: Kr. u. 190 – Kr. u. 210.

73. Szarkofág, mészkő. Magasság: 98 cm, szélesség: 211 cm, vastagság: 106 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 72.7.2.

AE 2010, 1287. – *TitAq* 536; Fotók. – HD068476 (u.a.: 2015.01.05.: Feraudi).

Aurel(ius) Mucatral(is) / candi(datus) leg(ionis) II adi(utricis) / et Obsenia Opes / coniuges pientis/simi sibi vivi / fecerunt

A candidatus, vagyis leendő centurio császárgentiliciumot visel, de praenomenjét nem ismerjük. Polgárjogát vagy Marcus Aureliustól vagy a Constitutio Antoniniana révén nyerte el valamely felmenője. A névhez és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje ritka, tipikus thrák név, vö. OPEL 3 89. 'MVCATRAL(!)': BEG 3 DAC 2 MIN 5;1 MSV 1, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 249 (ti. *Mucatra*).

Felesége gentiliciuma sehol máshol nem ismert. Cognomenjére ugyanez igaz. Az utóbbi az ops főnév variánsa, 'hatalom, erő, vagyon, gazdagság, stb' jelentéssel és összefügg Ops termékenységistennő nevével, akit a görög Rheiával azonosítottak. A feleség személyéről NÉMETHnek sincs megjegyzése. Elképzelhető, hogy bennszülött származású, és valami, eddig ismeretlen, kelta név romanizált formáját viseli, esetleg az is, hogy férjével együtt ő is thrák, de ezekre semmi nyelvészeti bizonyíték nincs.

Datálás: Kr. u. 240 – Kr. u. 260.

74. Szarkofág, mészkő. Magasság: 82 cm, szélesség: 221 cm, vastagság: 108 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 132.1868.1.

CIL III 3538. – *CIL* III 10385. – *TitAq* 539; Fotó. – HD068478 (u.a.: 2016.02.06. – Feraudi)
Memoriae q(uondam) M(arci) Aureli / Melliti librari(i) leg(ati) leg(ionis) / II adi(utricis) vix(it) ann(os) XVIII stip(endiorum) / IIII M(arcus) Aur(elius) Martialis vet(eranus) / ex signif(ero) leg(ionis) s(upra) s(criptae) filio dulciss/imo f(aciendum) c(uravit)

A librarius praenomenje és gentiliciuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kaphatta polgárjogát, lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje Észak-Afrikában gyakori vö. BARKÓCZI 1964, 318., de ALFÖLDY 1969, 245 szerint illyr eredetű. Lásd még OPEL 3 73. 'MELLITVS': PAN 1 NOR 1 vö. KAJANTO 1982, 284. – belső jellemző alapján adott cognomen. Továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 361.

Édesapja, Martialis cognomenje teoforikus név, vö. KAJANTO 1982, 212. SOLIN – SALOMIES 1988, 359. Észak-Itáliában és a nyugati tartományokban, kelták lakta területeken gyakori. Előfordulásához: OPEL 3 60. 'MARTIALIS': ITA 31 HIS 37;1 BEG 27 NAR 22 DAL 13;2 PAN 15;3 NOR 10 MIN 9. Lásd még BARKÓCZI 1964, 317, aki

MÓCSY 1959, 180-ra hivatkozik: Észak-Itáliában és nyugaton gyakori a név, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 239: Különösen nyugaton és Itáliában gyakori.

Provinciálisok lehetnek. A fiú követte apját a katonai pályán, és akárcsak Martialis, ő is magasabbra jutott a ranglétrán: a legatus legionis librarius volt.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 250.

75. Szarkofág, mészkő. Magasság: 41 cm, szélesség: 232 cm, vastagság: 111 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: RD 150.

CIL III 3534. – *TitAq* 541; Fotó. – HD068486 (u.a.: 2015.07.16. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Antonino sig(nifero) leg(ionis) II ad(iutricis) / sti[p(endiorum)] XVIII q(ui) vix(it) an(nos) XLV Septimia / Lupa coniux et Aurelia Antonia / filia curante Aur(elium) A[ris?]to/menetem libertum eorum / f(aciendum) c(uravit)

A signifer császárgentiliciuma Marcus Aureliustól vagy Caracallától származik, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300 Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje gentiliiumból képzett, vö. KAJANTO 1982, 161 és SOLIN – SALOMIES 1988, 293. Kiemelten gyakori az orientálisoknál, Pannoniában pedig nagyrészt ők viselték. Minden bizonnyal orientális, lásd OPEL 1 131. 'ANTONINVS': ITA 3 HIS 2 BEG 4 NAR 2 DAL 2 PAN 6;2 DAC 5;3 BRI 0;1 LVG 3;1 MIN 5;1 MSV 1 RAE 2, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 305, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 151.

Felesége a Septimius császárgentiliciumot viselte, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 168. OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299 és ALFÖLDY 1969, 53. Cognomenje nőstényfarkast jelent, de átvitt értelemben a prostituáltak megnevezése is ez volt, lásd KAJANTO 1982, 327. A név rendkívül gyakori Hispaniában, de pannoniái viselői között őslakosokat lehet sejteni, vö. OPEL 3 39. 'LVPVS': ITA 8 HIS 46 BEG 5 NAR 6;1 DAL 27 PAN 16;1 NOR 6;1 DAC 3;1 AQV 4 BRI 2;3 LVG 5;1 MIN 1 MSV 3;1, illetve BARKÓCZI 1964, 316, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 234.

Lánya cognomenje eredetileg gentiliium, vö. OPEL 1 131. 'ANTONIVS': ITA 60;1 HIS 139;3 NAR 49 DAL 41;5 PAN 57;9 DAC 51;3 MIN 40;3. BARKÓCZI 1964, 300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 59: Dalmatiában viselői a kora császárkorban zömmel italikusok, a késő császárkorban inkább orientálisok. Cognomenként viszonylag ritka, és úgy tűnik, inkább a dunai tartományokban jellemző, lásd OPEL 1 131. 'ANTONIVS': ITA 6 HIS 6

NAR 3 DAL 5 PAN 9;2 NOR 8 DAC 3;3 AQV 3 BRI 0;1 LVG 1 MIN 10 MSV 2 RAE 1.
A név viselői nagyrészt orientálisok, vö. BARKÓCZI 1964, 305 és ALFÖLDY 1969, 151-152.

Antoninus orientális eredetűnek tűnik, míg Septimia Lupa őslakosnak. A görögös nevet viselő libertust talán Aristomenusnak hívhatták, vö. OPEL 1 170. 'ARISTOMENVVS': BEG 0;1, de a név bizonytalan. Valószínűleg ő is orientális lehet.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 235.

76. Sírstélé, mészkő. Magasság: 250 cm, szélesség: 98 cm, vastagság: 16 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.7.

CIL III 15159. – *TitAq* 545; Fotó. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 73-74, 158; 77. ábra – MANDER, J.: *Portraits*, 302, 678. – UBL, H.: *Waffen und Uniform*, XXVIII-XXIX, 25; Taf. 10, 37 és 38. – HD068491 (u.a.: 2017.01.26. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Bito corn(icini) leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum) XVIII bello desi(derato) vixsit (!) / ann(os) XXXVIII m(enses) III et Vital(i) filio / vix(it) ann(os) IIII m(enses) XI d(ies) XVIII et Bitill(a)e / fili(ae) et Dalmatio filio et Quintili(liano) pilio(!=filio) posu(it) Aurelia Qu(i)n(t)ilila coniu(gi) et filibus suis me/moriam

A cornicen császárgentiliciumot visel, de praenomenjét nem ismerjük. A névhez: OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 28, és BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje thrák, vö. OPEL 1 299. 'BITVS': BEG 4;2 NAR 1 PAN 4 DAC 2;1 LVG 0;1 MIN 18;2 MSV 6;1, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 307, továbbá HOLDER 1896, 442.

Több gyermekének is emléket állít a felirat. Vitalis cognomenje latin, körülményekre utaló név, vö. KAJANTO 1982, 274. Pannoniában a leggyakoribb, elterjedtségéhez lásd OPEL 4 176. 'VITALIS': ITA 37 HIS 23 BEG 42;2 NAR 33 DAL 23;2 PAN 43;6 NOR 18 BRI 12 MIN 19 MSV 16, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 424. Lásd még ALFÖLDY 1969, 330: Itáliában, kelta és thrák területeken fordul elő, például felszabadítottak körében. Bitilla neve apjáénak a derivátuma egy kicsinyítő képzővel ellátva. E név azonban a feliraton kívül nem fordul elő másutt. Dalmatius cognomenje eredetileg etnikumra utal, vö. KAJANTO 1982, 203 és SOLIN – SALOMIES 1988, 321. Quintililianus neve a Quintusból derivált Quintilianus kicsinyítő képzős változata, vö. KAJANTO 1982, 174 és SOLIN – SALOMIES 1988, 383. Anyja, Quintilila után kapta.

Aurelius Bitus római polgárjoga Marcus Aureliustól származik, amit vagy apja, vagy ő nyert el. Olyan tartományból eredhet, amelynek thrák lakossága volt: Moesia inferior, Macedonia, Pontus-Bithynia. A felesége provinciálisnak tűnik. Gyermekük nagyon egyedi cognomeneket viseltek. A síremléket megrendelő Aurelia Quintilila vagy a kőfaragó a szövegben helyesírási hibát is vétett (ti. pilio a filio helyet).

Datálás: Kr. u. 190 – Kr. u. 210.

77. Szarkofág, mészkő. Magasság: 72 cm, szélesség: 135 cm, vastagság: 69 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.31.

CIL III 15160. – *TitAq* 546; Fotó. – UBL, H.: *Waffen und Uniform*, XXIX, 26; Taf. 10, 39. – HD068492 (u.a.: 2017.01. 26. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // Aur(elius) Bitus cornis(!) leg(ionis) II ad(iutricis) / filio carissimo Aur(elio) Vitalini(!) / qui vixsit(!) annos IIII / mens{ s }es XI dies XVIII / pietatem filio suo / fecit

A felirat állítója azonos az előző, családi sírsztélén (=77.) megnevezett elhunyt cornicennel. Az elhunyt gyermek neve is szerepel a fenti közös síremléken. NÉMETH minimum 4-5 évvel a *TitAq* 545 előttre keltezi (=77.), ám a felirat datálásánál sajtóhiba lehet a *TitAq* katalógusában, mert ott a 3. század vége szerepel.

Datálás: Kr. u. 185 – 205.

78. Szarkofág, mészkő. Magasság: 134 cm, szélesség: 240 cm, vastagság: 124 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.

CIL III 10505. – *TitAq* 547; Fotók. – HD068493 (u.a.: 2016.02.09. – Feraudi).

D(is) M(anibus) / M(arco) Aur(elio) Flavo m[il(iti) leg(ionis) II? ad(iutricis) du]pl(ario) / [e]t interpetri(!) Ge[rmanoru]m / off(icii) co(n)s(ularis) et M(arco) [Aur(elio) --- an(norum)] XIII / filio communi Aurelia Q[u]eta marito et filio dulcissim(is) scribi in memoriam iussit

Praenomenje és gentilicuma alapján Marcus Aureliustól vagy Caracallától kaphatta polgárjogát. A névhez és elterjedéséhez vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299-300 és ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje hajszerűre utaló név, vö. KAJANTO 1982, 227, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 333. Továbbá OPEL 2 147. 'FLAVVS': ITA 2 HIS 71 BEG 5;1 NAR 8 DAL 2;2 PAN 7;1 DAC

1;1 BRI 1 LVG 2. MÓCSY 1959, 174 szerint batavus, germán „tolmács” volt. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 205: nagyon gyakori Hispaniában és a gall-germán provinciákban. – és beosztása figyelembevételével (ti. germán tolmács) biztosnak látszik batavus származása. Fiának neve a felirat töredékessége miatt nem ismert.

Felesége neve eredetileg Quieta, lásd KAJANTO 1982, 262 és SOLIN – SALOMIES 1988, 388. A cognomen leginkább a nyugati tartományokban jellemző, de Pannoniában is ismert néhány előfordulása, ugyanakkor Észak-Afrikában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 17. 'QVIETVS': ITA 8 HIS 26 BEG 14 NAR 14 DAL 8 PAN 4;1 NOR 9 DAC 2 AQV 3 BRI 0;1 LVG 4;1 RAE 2, illetve BARKÓCZI 1964, 322. Az ő származása bizonytalanabb. Gentiliciuma miatt mindenesetre provinciális.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

79. Szarkofág, mészkő. Magasság: 79 cm, szélesség: 157 cm, vastagság: 22 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Aquincumi Múzeum: 63.10.37.

CIL III 3533. – *CIL* III 13367. – *TitAq* 559; Fotó. – HD068504 (u.a.: 2016.02.10.: Feraudi).

Memoriae q(uondam) M(arci) Aureli [---] / Aug(ustalis) col(oniae) Aq(uinci) vix(it) ann(os) XLI MM(arci) / Aureli Augendus et Amandus / liberti et heredes ex voluntate / testamenti curantibus Decim(io) / Dionisio Aug(ustale) col(oniae) s(upra) s(criptae) et / Aur(elio) Papia vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) f(aciendum) c(uraverunt)

A család polgárjoga – az augustalis praenomenje és gentilicuma alapján – Marcus Aureliustól vagy Caracallától származik, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Az ő cognomenjét azonban nem ismerjük, csupán libertusaiét. NÉMETH szerint az Augendus és az Amandus szokványos rabszolganevek. Az Amandus eredetileg latin név, lásd KAJANTO 1982, 360 és SOLIN – SALOMIES 1988, 291. E cognomen Itáliában és kelta területeken népszerű, és általában felszabadítottak viselik, vö. OPEL 1 87. 'AMANDVS': ITA 23 HIS 8 BEG 21;1 NAR 6;1 DAL 2;1 PAN 5;1 NOR 5 DAC 2 AQV 7 BRI 3 LVG 6 MIN 5 MSV 1 RAE 4, valamint MÓCSY 1959, 163. A Kelta *Amma* névhez hasonlítható, amely anyát jelent, lásd MEID 2005, 215, 252. A névhez lásd még BARKÓCZI 1964, 305. vö. Az Augendusban, akárcsak az Auginusban, az *Auge-* tö lehet, amely kelta, lásd

BARKÓCZI 1964, 305, valamint OPEL 1 225. 'AVGENDVS': HIS 2 PAN 2 BRI 0;1 LVG 0;1.

Decimius Dionisius NÉMETH véleménye szerint veterán lehetett, így a TitAq 732-n szereplő családhoz lehet köze (=104). Gentiliciuma italikus, vö. SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 67. A név különösen Észak-Itáliában és Galliában gyakori, lásd OPEL 2 95. 'DECIMIVS': ITA 4 HIS 3 BEG 2 NAR 2 DAL 1 NOR 1 BRI 1 LVG 11 MIN 3, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 301, továbbá ALFÖLDY 1969, 81. Cognomenje katonáknál gyakori, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Pannoniában a leggyakoribb, főleg Marcus Aurelius után, lásd OPEL 2 73. 'CONSTANS': ITA 11 HIS 2 BEG 6;1 NAR 1 DAL 4;1 PAN 9;1 NOR 5 DAC 4;3 AQV 1 LVG 2 MIN 1;1 MSV 1 RAE 1, ugyanígy MÓCSY 1959, 170, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 180. Származása meghatározásához nincs elég információnk. Talán italikus felmenői lehetnek.

A Legio II Adiutrix veteránja egy Pannoniában csak Aquincumban előforduló cognoment viselt, mely eredetileg gentilicium volt, és Dalmatiában volt a leggyakoribb, lásd OPEL 3 124. 'PAPIVS': ITA 2 HIS 4 BEG 1 NAR 1 DAL 7 PAN 1 NOR 2. Ez egy orientális név, vö. PAPE 1807-1854, 1129 és BARKÓCZI 1964, 320.

Egyrészt a családon belüli relációkat is nehéz megállapítani: az augustalis és Papia, a veterán bizonyosan rokonok, de nem tudni, hogy apa és fia, vagy két testvér szerepel a feliraton, netán más rokoni szálak fűzik őket össze. Ha NÉMETH feltételezése igaz, akkor Decimius Constans (=104) Papia veterántársa lehetett. Ami a származásukat illeti: Constans talán italikus felmenőkkal bírhatott, de az is lehet, hogy felmenői között provinciális eredetű libertusokat találunk. Az Aureliusok valószínűleg orientálisok, libertusaik pedig óslakosoknak tűnnek.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 220.

80. Szarkofág, mészkő. Magasság: 60 cm, szélesség: 113 cm, vastagság: 15 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.99.

CIL III 3540. – *CIL* III 3540 add. o. 2183. – *TitAq* 564; Fotó. – HD068508 (u.a.: 2016.02.11.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // memoriae q(uondam) Aureliae / Martiae dom(o) Aq(uinco) vix(it) ann(os) / XLI d(ies) IIII M(arcus) Ulp(ius) Dasianus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) coniug(i) karissim(a)e / f(aciendum) c(uravit)

Az elhunyt feleség császárgentiliciumot viselt, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28, továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje eredetileg gentilicium, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 113. A nyugati területeken gyakori, lásd OPEL 3 61. 'MARTIVS': ITA 5 HIS 1 BEG 11 NAR 3 PAN 1 NOR 1 DAC 1 BRI 1 LVG 4 MIN 1;2, hasonlóan MÓCSY 1959, 156.

Férje polgárjoga Traianus császártól ered, vö. SALOMIES 1987, 155, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5., valamint BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. NÉMETH szerint e név egy hapax, a Dasses vagy Das(s)ius derivátuma lehet, MÓCSY 1959, 171 szerint Dasses formában gyakoribb. ALFÖLDY 1969, 185. szerint a Das(s)ius név illyr eredetre utal. NÉMETH szerint ezen kívül még Sirmium területén, és az azalus lakosságnál gyakori, vagyis az illyrekkel rokon pannon törzsek területein.

A feleség domusaként Aquincumot adja meg, tehát provinciális, talán őslakos lehet. Elképzelhető, hogy épp eraviscus származású. Férje, Dasianus Illyricum területén használatos nevet visel, NÉMETH szerint akár azalus is lehet.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

81. Sztélé, sírfelirat. Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3541. – *TitAq* 568. – HD068518 (u.a.: 2016.02.11.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / A(u)re(lia) Valentina q(u)a(e) vixit ann(os) X / mens(es) V die(s) V G(?)(-
--) / Lucidus leg(ionis) II / adi(utricis) MIVA VAR SEX / A vivus coniu/gi benignissimae

Az elhunyt lánygyermek császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje a dunai provinciákban gyakori. Pannoniában többnyire orientálisok vagy bennszülöttek viselik, vö. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18. és BARKÓCZI 1964, 326.

A katona nomen gentiléje lekopott, talán az is Aurelius lehetett, és akkor Valentina az ő lánya. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 288. és SOLIN – SALOMIES 1988, 353. Nem túl gyakori név, de az Észak-Itáliához közeli térségben jellemző, vö. OPEL 3 34.

'LVCIDVS': Ita 3 NAR 1 DAL 8 PAN 6 MSV 2, lásd még BARKÓCZI 1964, 316 és MÓCSY 1959, 179, valamint ALFÖLDY 1969, 232.

NÉMETH szerint Lucidus illyr eredettel bírhatott. Feliratát még életében állíttatta a feleségének, ám a felirat ránk hagyományozódott olvasata nem teljes. Talán a *MIVA VAR SEX* rész a feleségének nevét rejtené.

Datálás: Kr. u. 222 – Kr. u. 235.

82. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 285 cm, szélesség: 89 cm, vastagság: 28 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Örzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 6.1869.1.

CIL III 10507. – SCHÖBER, A.: *RGNP*, 114, Nr. 254. – *TitAq* 571; Fotók. – *PIR* 2 C 1359. – MANDER, J.: *Portraits*, 300, Nr. 670. – HD068521 (u.a.: 2016.12.08 Feraudi).

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aur(elius) Titus qui vix(it) / an(nos) LXX et coniug(i) eius / Aur(eliae) Mate[rn](a)e qu(a)e vix(it) / an(nos) L item filiorum / eorum M(arco) Aur(elio) / Titiano qui milit(avit) / in coh(orte) I Ast<u>r(um) qui vix(it) / an(nos) XXX item Aur(elio) Sur(a)e qui / vix(it) an(nos) XX item Aur(elio) Valenti / qui vix(it) an(nos) XII pos(uit) tit(u)l(um) / parent(ibus) suis M(arcus) Aur(elius) Clem(ens) |(centurio) leg(ionis) VI Ferrat[ae] / qui est prob(at)us in leg(ione) II a[d(i)utrice]] / a Cornel(io) Plotiano leg(ato)

Az apa, Titus polgárjogát Marcus Aureliustól kapta, vö. vö. OPEL 1, 238. 'AVRELIVS' – ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MIN 145;8 MSV 254;10 vö. Mócsy 1959, 151.: a Marcus előtti Aureliusok Észak-Itáliából és Dél-Galliából származtak. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300.: Pannonia északkeleti részében volt igazán gyakori gentilicium. Ld. még SALOMIES 1987, 186.: Marcus Aurelius előtt ez a praenomen nem fordult elő az Aurelius nemzetségben, a császári polgárjog-adományozás folytán azonban az újpolgár a császár praenomenjét is megkapta. Cognomenje eredetileg praenomen, lásd SALOMIES 1987, 165, valamint KAJANTO 1982, 20, 175 és SOLIN – SALOMIES 1988, 413. A név nyugaton gyakoribb, Pannoniában őslakosok, orientálisok és italikus eredetűek egyaránt viselik, vö. OPEL 4, 125. 'TITVS' – ITA 6 HIS 7 BEG 16;2 NAR 15 DAL 15;1 PAN 8;1, továbbá BARKÓCZI 1964, 326.

Titus felesége, Materna a *mater* szó derivátumát viseli cognomenként, vö. KAJANTO 1982, 303 és SOLIN – SALOMIES 1988, 360. E név Itálián kívül inkább a korábban romanizálódott, nyugaton fekvő provinciákban gyakori, míg Pannoniában, és a dunai provinciákban kifejezetten ritka, lásd OPEL 3 65. 'MATERNVS': ITA 13 HIS 83;2 BEG

47 NAR 62 DAL 4;1 PAN 6 NOR 7 LVG 7, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 317-318, valamint ALFÖLDY 1969, 240.

Gyermekeik közül legidősebb fiuk apja nevének derivátumát viselte, ti. Titianus. Ehhez lásd KAJANTO 1982, 157 és vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 412, mely Aquileiában, Dél-Pannoniában, Dalmatiában fordul elő a legtöbbször. Elképzelhető, hogy felmenői Itáliából vagy az említett térségekből származtak, vö. OPEL 4 123. 'TITIANVS': ITA 5;2 HIS 0;1 BEG 4;2 NAR 8 DAL 13 PAN 13;2 NOR 2;1 DAC 3 AQV 1 BRI 0;2 LVG 1;1 MIN 3 MSV 2. Lásd még BARKÓCZI 1964, 326: nagy számban csak Dalmatiában fordul elő. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 311. Ő római polgárjoga ellenére egy segédcsoportban szolgált, amely nem Pannoniában állomásozott. A lánya, Sura cognomenje vitatott eredetű, vö. OPEL 4 102. 'SVRVS': ITA 26 HIS 6 BEG 2;1 NAR 7 DAL 22;1 PAN 25;2 NOR 23 DAC 12;1 AQV 1 LVG 1 MIN 3;1 MSV 8 RAE 2 vö. Dalmatiában Surio vagy Surus ismert, vö. ALFÖLDY 1969, 303. Előbbi kelta területen, különösen Noricumban fordul elő. Utóbbi sémi eredetű is lehet. Valens cognomenje kétségtelenül latin, fizikai jellemzőkre utaló cognomen, lásd KAJANTO 1982, 18, 46, 66, 247. Európában a dunai provinciákban a leggyakoribb, ám másutt sem ritka, vö. OPEL 4, 139. 'VALENS' – ITA 44;1 HIS 23;2 BEG 19;4 DAL 40;1 PAN 39;6 MIN 68;5 MSV 69;4, hasonlóan MÓCSY 1959, 194.

Végül a centurio, Clemens cognomenje belső tulajdonságra utal, lásd KAJANTO 1982, 68-69. Itáliában a leggyakoribb, de Pannoniában is ismertek előfordulásai, vö. OPEL 2, 63. 'CLEMENS' – ITA 56; HIS 35;1 DAL 24;2 PAN 8;3, hasonlóan MÓCSY 1959, 169. BARKÓCZI 1964. 309 szerint őslakos.

A család őslakos eredetűnek tűnik. Clemens a Legio VI Ferrata, majd Legio II Adiutrix centuriója volt. MRÁV – NÉMETH – TÓTH úgy vélik, hogy Septimius Severus parthus hadjárata idején helyezhették át az aquincumi egységbe. 30 évesen elhunyt bátyja, Titianus a *cohors I Asturumban* szolgált.

Datálás: Kr. u. 183 – Kr. u. 185

83. Szarkofág, mészkő. Magasság: 106 cm, szélesség: 219 cm, vastagság: 114 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.139.

CIL III 14349. – *TitAq* 586; Fotó. – HD068563 (u.a.: 2016.02.15.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // M(arco) Calpurnio Decciano / natione Italo mil(iti) leg(ionis) II adi(utricis) / qui vixit ann(os) XXIII m(enses) V di(es) XVII(?) / Calpurnius Eutropus / fratri pientissimo

A testvérpár gentiliciuma italikus, vö. SCHULZE 1933, 138 és SOLIN – SALOMIES 1988, 43. A katona neve mellett szerepel is a *natione Italo* formula, amely ezt megerősíti. E név sokkalta gyakoribb Itáliában, és főleg Hispaniában, mint más tartományokban, lásd OPEL 2 25. 'CALPVRNIVS': ITA 50 HIS 85;3 BEG 1;2 NAR 12 DAL 21;1 PAN 7;5 NOR 2 DAC 5;2 BRI 3;3 LVG 3 MIN 5;1 MSV 2;1, továbbá BARKÓCZI 1964, 301. Deccianus cognomenje egyedi, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 322. Ebben a formában csak Pannoniában fordul elő, vö. OPEL 2 94. 'DECCIANVS': PAN 2;1, a Decianus azonban másutt is ismert, lásd uo. 'DECIANVS': HIS 1 NOR 1 DAC 4 MIN 1. Eutropus cognomenje ugyanakkor görög, vö. NÉMETH (lásd még PAPE 1807-1854, 427), aki így aztán úgy látja, hogy a család egy manumissio során kapta a Calpurnius gentiliciumot.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

84. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 198 cm, szélesség: 93 cm, vastagság: 27 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 81.7.6.

TitAq 590; Fotó. – MANDER, J.: *Portraits*, 298, Nr. 658. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. – WITTKOPF, E.: *RWO* 1, 315-316, 390; – HD068565 (u.a.: 2016.07.07. – Feraudi).

D(is) M(anibus) / Cla(udius) Secund(us) miles leg(ionis) II ad(iutricis) / b(ene)f(iciarius) tribuni laticlav(ii) / ann(or)um XXXX stip(endiorum) XX(I?) / et Secundinus f(ilius) a(nnorum?) / h(ic) s(iti) sunt Aelia / Catta coniugi p[ie])ntissimo et filio / et sibi vi(v)a / p(osuit)

A katona nomen gentiléje alapján a római polgárjogot Claudiusától vagy Nerótól kapta valamelyik felmenője. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 56 továbbá OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4. Lásd még MÓCSY 1959, 149 és ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje sorszámnévből képzett, születési sorrendet jelölő név, vö. KAJANTO 1982, 292 és SOLIN – SALOMIES 1988, 399. Ez a névadási szokás birodalomszerte megfigyelhető, így a név nem jelent támpontot viselője eredetének meghatározásához, vö. OPEL 4 59. 'SECVNDVS': ITA 362 HIS 89;1 BEG 72;13 NAR 130;1 DAL 96;4 PAN 57;11 NOR 78;2 AQV 23. Lásd még MÓCSY 1959, 189-190: mindenütt gyakori, Észak-Itáliában kiemelkedően. ALFÖLDY 1969, 291: Mindenhol népszerű, így Dalmatiában is, de a városi lakosság körében kevésbé.

Mivel Pannonia területéről Augustus óta soroztak auxiliáris katonákat, és Claudius nevűek kimutathatók a helyi bennszülöttek körében is, lehetséges, hogy Claudius Secundus is pannoniai bennszülött volt. Fia az ő cognomenjének derivátumát viselte, vö. KAJANTO 1982, 292 és SOLIN – SALOMIES 1988, 399. Területi előfordulásához vö. OPEL 4 59. 'SECVNDVS': ITA 362 HIS 89;1 BEG 72;13 NAR 130;1 DAL 96;4 PAN 57;11 NOR 78;2 AQV 23, illetve OPEL 4 58. 'SECVNDINVS': ITA 90 HIS 13 BEG 39;1 NAR 77 DAL 54 PAN 36;2 LVG 16;1. A név *-inus* szuffixummal ellátott alakja Itália mellett inkább a dunai provinciákban, és a kelta tartományokban gyakori. MÓCSY 1959, 189-190 szerint mindenütt népszerű, Észak-Itáliában kiemelkedően. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 291: mindenhol megtalálható, így Dalmatiában is, de a városi lakosság körében kevésbé. Feleségének hadrianusi eredetű polgárjoga volt. Cognomenje – Cattus /Catta és derivátumaik a kelták lakta tartományokban fordulnak elő, vö. MEID 2005, 183, 190 és OPEL II 44 – is azt erősíti, hogy itt egy romanizálódott bennszülött családról van szó. Datálás: Kr. u. 120 – Kr. u. 140.

85. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 90,5 cm, szélesség: 83 cm, vastagság: 24 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 40.1881.1.

TitAq 595; Fotó. – *CIL* 3, 10510. – HD068570 (u.a.: 2016.02.16.: Feraudi).

D(is) [M(anibus)] // Ti(berio) Cl(audio) Consta[nti] / mil(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) [et Cl(audio)] / Firmino et Cl(audiae) Fi[r]/mae Cl(audius) Tacitus / posuit patro/no matri fra/tri pie[n]tissi/mis et sibi viv(u)s

A katona gentilicuma alapján római polgárjoga Claudius-tól vagy Nerótól származik. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 56, továbbá OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4. Lásd még MÓCSY 1959, 149. ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje a Constans volt, mely belső jellemzők alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 258. és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Itáliában és Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 2 73. 'CONSTANS': ITA 11 HIS 2 BEG 6;1 NAR 1 DAL 4;1 PAN 9;1 NOR 5 DAC 4;3 AQV 1 LVG 2 MIN 1;1 MSV 1 RAE 1, ugyanígy MÓCSY 1959, 170, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 180. Az asszony a Firma cognoment viselte. Ez itáliai eredetű, belső jellemző alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 79. Itáliát követően Dalmatiában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 142. 'FIRMVS': ITA 101 HIS 33;1 BEG 20;7 NAR 19 DAL 42;4 PAN 39;1 MIN 12;2 MSV 10. Lásd még BARKÓCZI 1964, 312, továbbá ALFÖLDY

1969, 20, aki szerint Dalmatiában kimondottan gyakori név, a városi lakosság körében is. Egyik fia neve ennek derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. M. Aurelius után igazán gyakori, és főleg a dunai tartományokban, vö. OPEL 2 142. 'FIRMINVS': ITA 45 HIS 10 BEG 9 NAR 20 DAL 23 PAN 25 NOR 13 DAC 9 Bri 2 LVG 3 MIN 4 MSV 4, illetve BARKÓCZI 1964, 312. A feliratállító másik fiú Tacitus cognomenje a *tacere* ige supinuma, ugyanezt a nevet viselte a híres történetíró is, vö. KAJANTO 1982, 263 és SOLIN – SALOMIES 1988, 410. E név igazán csak a Duna felső szakaszán található meg, lásd OPEL 4 105. 'TACITVS': ITA 3 HIS 1 BEG 9 NAR 3 DAL 2 PAN 5 NOR 6 DAC 1 BRI 1 RAE 3, illetve BARKÓCZI 1964, 325. A család provinciálisnak tűnik.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

86. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 191 cm, szélesség: 121 cm, vastagság: 18 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 78.1882.?

CIL III 10511; Ábra. – *TitAq* 596; Fotók. – HD068571 (u.a.: 2017.03.28.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / Ti(berius) Claudius Dasius vet(eranus) le[g(ionis) II] / ad(iutricis) h(ic) s(itus) e(st) vixit an(nos) [---] / Cl(audia) Irene liber[t]a no/mine colleg(ii) Cereris / patrono pientissimo / et sibi f(aciendum) c(uravit)

A katona polgárjoga – gentiliciuma alapján – Claudiusból vagy Nerótól származik. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 56 továbbá OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4. Lásd még MÓCSY 1959, 149. ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 164 és SOLIN – SALOMIES 1988, 321. A Dasius név a dunai tartományokban népszerű, lásd OPEL 2 93. 'DASIVS': ITA 6 BEG 3;3 DAL 16 PAN 12;2 DAC 5;1 MSV 11, illetve BARKÓCZI 1964, 310. MÓCSY 1959, 171 szerint Dasses formában gyakoribb. ALFÖLDY 1969, 185 szerint a Das(s)ius név illyr eredetre utal.

A liberta neve görög (ti. Ειρήνη), lásd PAPE 1807-1856, 336. Irena alakban is ismert, vö. OPEL 2 196. 'IRENE': ITA 9 HIS 6 NAR 1 DAL 4 PAN 1 DAC 1 BRI 1 LVG 1 MIN 1 MSV 1, hasonlóan MÓCSY 1959, 177. A liberta Ceres collegiumának tagja volt.

Datálás: Kr.u. 170 – Kr. u. 230.

87. Sírztélél, mészkő. Magasság: 72 cm, szélesség: 62 cm, vastagság: 15 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 86.10.10.

AE 2010, 1300. – *TitAq* 633; Fotó. – HD068606 (u.a.: 2015.01.15.: Feraudi).

[--- *He*]raclidae / [--- *mil(iti)? le*]g(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / [--- *de*]functus est / [in ---]habuit stip(endia) / [--- *vixit an*]n(os) XXXVIII Aelia / [--- *c*]oniux ma/[rito opti?]mo sibi et / [---]iae nepti / [vivis? *fac*]iendum / [cur]avit

A felirat eléggé töredékes. Heraclida, a katona NÉMETH szerint egy tartományon kívül eső expeditióban vesztette az életét, mégpedig esélyes, hogy Caracalla parthus hadjáratában. Ami bizonyos, hogy felesége polgárjoga Hadrianus császártól származott, ám a nő cognomenje ismeretlen. A síremlék feliratán szerepelt egy unoka nevének töredéke is, [---]ia, aki valószínűleg élt az emlékmű felállításakor. Heraclida cognomenje görög (ti. Ἡρακλείδης), lásd PAPE 1807-1856, 464, illetve BARKÓCZI 1964, 314. valamint OPEL 2 177. 'HERACLIDES': ITA 1 HIS 3 NAR 1 PAN 1 DAC 1. A Heraclida alak is ismert ugyanakkor, lásd uo. 'HERACLIDA' ITA 2 HIS 1 BEG 1 NAR 1 PAN 1 LVG 1.

A katona talán görög nyelvű területéről származik, de ennél pontosabban nem lehet meghatározni.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

88. Sírztélél. Magasság: 60 cm, szélesség: 75 cm. Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3553. – *TitAq* 641; Rajz. – HD068613 (u.a.: 2016. febr. 19. – Feraudi).

D(is) [M(anibus)] // Iul(io) Tatuloni mil(iti) / leg(ionis) II ad(iutricis) b(ene)f(iciario)(?) tribuni fuit / in expedit(itione) bello desider(atus) e(t?) / qui vix(it) ann(os) XLV / Septi<mi>a Quintilla / con(i)ux pientissima / cum Probilla HERV / et Quintilliano fili(o) eor(um) / ob memoria[m ---]IS et OM / IMP II

Iulius Tatulo császárgentiliciumot viselt, de nem tudjuk, felmenői melyik Iulius császártól kaphatták polgárjogukat. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje rendkívül ritka, vö. OPEL 4 109. 'TATVLO': PAN 2 NOR 1 vö. BARKÓCZI 1964, 325, aki szerint illyr. Lásd még MEID 2005, 292: egy bölcskei veteránnál

is előfordul (Tatulus). Talán a kelta „*tad*” (apa) tő fedezhető fel benne. lásd továbbá HOLDER 1904, 1754.

Felesége neve Septimia, ami Septimius Severustól elnyert római polgárjogára utal, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 168. Lásd még OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2, illetve BARKÓCZI 1964, 299, valamint ALFÖLDY 1969, 53. Cognomenje latin, a Quintus praenomenből derivált név, vö. KAJANTO 1982, 169=174 és SOLIN – SALOMIES 1988, 389. Inkább nyugaton volt divatos, de a pannoniai viselői őslakosok, lásd OPEL 4 19. 'QVINTILLVS': ITA 2 HIS 16 NAR 12 DAL 1 PAN 3;1 NOR 4 DAC 1 MSV 1, valamint BARKÓCZI 1964, 322.

Ami a gyerekeket illeti, Probilla neve a Probusból képzett cognomen, vö. KAJANTO 1982, 253 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384. E képzős alakja kimondottan női cognomen, lásd OPEL 3 164. 'PROBILLA': ITA 1 DAL 2 PAN 2 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 321. FEHÉR szerint joggal feltételezhető, hogy Aquincum környékéről származott. Quintillianus az anyja nevének derivátumát viselte, vö. KAJANTO 1982, 169=174 és SOLIN – SALOMIES 1988, 389. Tatulo neve arra mutat, hogy romanizált kelta, talán őslakos lehetett, családjával együtt Aquincum környékéről való volt.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 250.

89. Szarkofág, mészkő. Magasság: 106 cm, szélesség: 145 cm, vastagság: 36 cm. Budapest, Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 2003.30.2.

TitAq 643; Fotók. – CHIOFFI, L. in: SILVESTRINI, M. (Szerk.): *Atti della XVIe Rencontre sur l'Épigraphie*, Bari 2009. Bari, 2010, 451-455; Fotó. – *AE* 2010, 1276. – Láng O.: *Aquincum* 2003, 102-105; 8. Fotó. – *AE* 2004, 1141. – MRÁV Zs. – LÁNG O. in: KOVÁCS P. - SZABÓ Á. (Szerk.), *SEP* 2, 2010, 165-186; 3.- 8. fotó.; 1. és 2. fotó. (Rajzok). – *AE* 2009, 1168. – HD068615 (u.a.: 2017. máj. 11 – Feraudi).

D(is) M(anibus) // C(aio) Iul(io) Sabino civi Campa/no domo Capua q(uondam) / mil(iti) leg(ionis) II Adi(utricis) adiut(ori) off(icii) rat(ionum) / mil(itum ?) qui vixit ann(os) XXVIII men/s(em) I dies XVIII Aurelia Caria/nae (!) c[o]niugi (!) piissimo // o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

Praenomenje és gentiliciuma együtt arra utal, hogy felmenői Caesartól, Augustustól vagy Caligulától kapták polgárjogukat. Ő maga campaniai polgár, origója Capua volt, ahol a második pun háborút követő hosszú jogfosztottság után (Kr. e. 211-től) Iulius Caesar alapított coloniát Kr. e. 59-ben (Caes. *bell. civ.* 1, 14, Suet. *Caes.* 1.), melyet Caesar halála

után Antonius, majd Augustus és Nero is újabb telepésekkel, illetve veterándeductióval erősített meg, vö. E. KORNEMANN, Colonia in: *RE* IV 537. Sabinus felmenői talán ezen alkalmak valamelyike során kerülhettek Capuába, nem zárható ki azonban az sem, hogy később. A Iulius nomen Észak-Itália mellett a nyugati tartományokban és Dalmatiában gyakori, vö. SALOMIES 1987, 155., 186-187; C. Iulii: vö. OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Pannoniában a viszonylag számos előfordulásuk ellenére bevándorlók, illetve ezek leszármazottai, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 98, illetve BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje etnikumra utaló név, vö. KAJANTO 1982, 186 és SOLIN – SALOMIES 1988, 307. Itáliában a leggyakoribb, esetleges szabin felmenőkre is utalhat. Előfordulásához: OPEL 4 40. 'SABINVS': ITA 111;1 HIS 59;1 BEG 34;4 NAR 46 (5) DAL 32;2 PAN 53;6 NOR 33;2 AQV 30;1, továbbá BARKÓCZI 1964, 323, aki szerint italicus. Lásd még ALFÖLDY 1969, 285.

Felesége is császárgentiliciumot viselt, lásd OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 143 és SOLIN – SALOMIES 1988, 309. A név ugyanakkor nagyon ritka, lásd OPEL 2 36. 'CARIANVS': HIS 1 BEG 1 MIN 1;1.

Sabinus tehát italicus, Capuából származik. Felesége, Cariana eredete bizonytalan. Cognomenje rendkívül ritka, elképzelhető, hogy provinciális.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 235.

90. Sírfelirat, mészkő. Magasság: 67 cm, szélesség: 203 cm, vastagság: 25 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 70.10.10.

AE 2010, 1303. – *TitAq* 645; Fotó. – ERTEL, C. - NÉMETH M: *Bestandteile*, 66, 52; Taf. 14, 4. – HD068616 (u.a.: 2016. okt. 24. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // C(aio) Iul(io) Valerio vet(erano) ex im(muni) leg(ionis) II adi(utricis) vixit / ann(os) XXXX Aelia Ingenua uxor / et Iuliae Valeria et Valentina filiae cura/n[tibus] Iul(io) Valer(io) [s]pecul(atore) nepote et Flav(io)(?) Antioc(h)iano b(ene)ff(iciario) co(n)s(ularis) ge(nero) // f(aciendum) c(uraverunt)

Praenomenje és gentiliciuma együtt arra utal, hogy felmenői Caesartól, Augustustól vagy Caligulától kapták polgárjogukat. A névhez és előfordulásához lásd SALOMIES 1987,

155., 186-187, C. Iulii. SOLIN – SALOMIES 1988, 98. OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7, Lásd továbbá BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Valerius cognomenje latin, a *valere* 'egészséges, jól van' igéből. Egy híres római nemzetség neve. A császárkorban cognomenként is előfordul. A névhez és előfordulásához vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 417. (Valerio). Észak-Itáliában, Galliában, Dalmatiában, Pannoniában és Daciában gyakori, lásd OPEL 4 142. 'VALERIVS': ITA 48 HIS 17 NAR 48 DAL 28 PAN 22;1 DAC 19;1, illetve BARKÓCZI 1964, 327: M. Aurelius után gyakori, előtte nem igazán. Előfordulása Észak-Itáliához és Dalmatiához köthető. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 321.

Valerius felesége az Aelia császárgentiliciumot viseli, lásd OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150. (Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban), ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje alapján feltételezhető, hogy apja vagy anyja felszabadított volt. A névhez lásd KAJANTO 1982, 314 és SOLIN – SALOMIES 1988, 345. A cognomen Itália mellett a dunai tartományokban igazán gyakori, vö. OPEL 2 194. 'INGENVVS': ITA 39 HIS 6;1 BEG 25 NAR 25 DAL 22 PAN 44;1 NOR 56;1 DAC 19;1 AQV 15 BRI 6 LVG 7 MIN 15 MSV 17 RAE 1, illetve BARKÓCZI 1964, 314.

Egyik lánygyermek, valamint unokája is Valerius cognomenjét kapta születésekor. A másik leány, Valentina cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 247 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. A dunai provinciákban gyakori. Pannoniában orientálisok vagy bennszülöttek viselik, lásd OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18, illetve BARKÓCZI 1964, 326: e nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt orientálisok és bennszülöttek viselik. Lásd még ALFÖLDY 1969, 320.

A veterán vejének gentiliciuma talán Flavius lehetett, a felirat ezen a ponton sérült. A név előfordulásához: OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 80. MÓCSY 1959, 149 szerint Carnuntumban a leggyakoribb. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299., illetve ALFÖLDY 1969, 38-41. Cognomenje orientális eredetre utal, melyet a feliratának datálása is megerősíthet. A név előfordulásához: OPEL 1 126. 'ANTIOCHIANVS': ITA 1 BEG 0;1 PAN 3 DAC 1 MIN 1. ALFÖLDY 1969, 151, aki egy salonai előfordulását adatozza. Ritkán Itáliában is előfordul. BARKÓCZI 1964, 305 orientálisnak tartja.

C. Iulius Valerius észak-itáliai, nyugati, esetleg dalmatiai eredetű, romanizálódott provinciális lehet, felesége ugyancsak, ám az ő felmenői között rabszolgákat sejthetünk. A családba bekerülő Antiochianus orientális. Ami még lényeges, hogy a család viszonylag nagy társadalmi-gazdasági tőkével rendelkezhetett, hiszen a veterán és az unoka Valerius is előléptetésben részesült: előbbi immunisként a sáncmunkák alól mentesült, utóbbi speculatori tisztsége töltött be. Ennek megfelelően a kiházásításnál is szempont lehetett, hogy valami magasabb rangú katona legyen a kérő: Antiochianus a Legio II Adiutrix beneficiarius volt.

Datálás: Kr. u. 230 – Kr. u. 300.

91. Sírfelirat. Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3611. – *TitAq* 661; Ábra. – HD068629 (u.a.: 2017.02.28.: Feraudi)

C(aio) Luc(ilio?) Marciano q(uon)d(am) / cornic(u)<l>(ario)(?) leg(ionis) II adi(utricis)
C(aius) [L]uc(ilius?) M(arcianus) iunior MAI / COLEN V F EXS IN RVERES / PANN
INFE[---] / C[---]II[---] / [-----]?

A feliratot már töredékes állapotában írták le, és nem is maradt ránk, csupán egy róla készült rajz. A katona FEHÉR feloldása szerint cornicularius lehetett, gentiliciumát pedig talán Luciliusra egészíthetjük ki, de ez bizonytalan. Mindketten – apa és fia – ugyanazt a praenomenből vett cognoment viselték, vö. KAJANTO 1982, 150 és SOLIN – SALOMIES 1988, 358. A név gyakoribb Észak-Itáliában és a nyugati provinciákban, de mindenütt viszonylag sok előfordulása ismert, vö. OPEL 3 55. 'MARCIVS': ITA 29 HIS 33 BEG 15;2 NAR 42 DAL 11;3 PAN 18;2 NOR 14 DAC 15 AQV 4;1 BRI 2;2 LVG 12;1 MIN 7;2 MSV 12;1 RAE 1. Pannoniában Marcus Aurelius után gyakoribb, lásd BARKÓCZI 1964, 317. A keresztényeknél is rekurrens, vö. ALFÖLDY 1969, 238.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

92. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 110 cm, szélesség: 93,5 cm, vastagság: 20 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.170.

CIL III 3552. – *CIL* III 10512. – *TitAq* 667, 1; Fotó. – HD068636 (u.a.: 2016.02.24.: Feraudi).

C(aio) Iul(io) C(ai)? f(ilio?) Ommen/tiaeo mil(iti) leg(ionis) / I ad(iutricis) stip(endiorum)
XXII / et Fla(viae) Gemell(a)e / coniugi eius Iul(ius) / Ampliatus lib(ertus) pa(tronis) bene
me/rentibus et Iul(ius) / Maximus mil(es) leg(ionis) II adi(utricis)

FEHÉR szerint a Legio I Adiutrix katonájának cognomenje erősen bizonytalan. Ami egyértelmű, az az OMMEN. Családja polgárjoga valamely Iuliusztól származik, vö. SALOMIES 1987, 155., 186-187; C. Iulii, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Pannoniában a viszonylagosan nagy számú előfordulásuk ellenére bevándorlók, illetve ezek leszármazottai, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 98, valamint BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. FEHÉR úgy véli, cognomenje talán a barbár (esetleg venét) Ommontus név derivátuma, vö. OPEL III 112. 'OMMONTVS': ITA 1.

Felesége ugyancsak császárgentilíciummal bírt, lásd OPEL 2 145. 'FLAVIVS': ITA 118;1 HIS 134;4 BEG 95;18 DAL 208;4 PAN 228;21 MIN 84;16, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 80, továbbá MÓCSY 1959, 149, és ALFÖLDY 1969, 38-41: a pannoniai bennszülöttek körében a Borostyánút mentén és a Dráva-Száva völgyében számolhatunk polgárjogadományozással a Flaviusok idejében. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 338. Inkább a nyugati tartományokban gyakori név, lásd OPEL 2 163. 'GEMELLVS': ITA 18 HIS 16 BEG 11;2 NAR 15;1 DAL 14 PAN 5 NOR 4 DAC 1;1 AQV 3 BRI 4;1 LVG 1 MIN 4 MSV 2 RAE 3, illetve BARKÓCZI 1964, 313.

A katona libertusa az Ampliatus cognoment viselte, amely az *amplus*, tulajdonnévként is használt melléknév derivátuma, vö. KAJANTO 1982, 274 és SOLIN – SALOMIES 1988, 292. Európában inkább Itáliában gyakori, azon kívül pedig Észak-Afrikában, lásd OPEL 1 103. 'AMPLIATVS': ITA 12 HIS 2 BEG 1 NAR 1 DAL 5 PAN 1 NOR 1 DAC 1 LVG 1 MSV 1, illetve BARKÓCZI 1964, 305. A datálásra, és egykori rabszolga státuszára tekintettel valószínűbb, hogy észak-afrikai. Fia a Maximus cognoment kapta, mely tipikus katonanév, lásd OPEL 3 70. 'MAXIMVS': ITA 252;1 HIS 105;6 NAR 76;2 DAL 174;2 PAN 90;8 NOR 50;4 DAC 48;3, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Továbbá KAJANTO 1982, 275, aki szerint körülményekre, külsőségekre utaló cognomen. Lásd még MÓCSY 1959, 181. Dalmatiai előfordulásairól ALFÖLDY 1969, 242-243. A birodalom leggyakoribb cognomenje. Dalmatiában nagyon gyakori a városi lakosságnál.

Elképzelhető, hogy Ommontiaeus venét származású, míg felesége provinciális. A katona afrikai származású rabszolgáját felszabadította. Iulius Maximust aztán be is sorozták a Legio II Adiutrixbe.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

93. Sírsztélé. Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3558. – *TitAq* 678; Ábra. – HD068649 (u.a.: 2016.03.01.: Feraudi).

*D(is) M(anibus) / Pacato Mucaris / mil(iti) leg(ionis) II adi(utricis) / stup(endiorum)(!) X
vixit annis / XXXV / Bato Neritani co(m(m)ilitoni obse/quentissimo et fra(tri ex testamen/to
fieri curavit / ex HS n(ummum) DCCC*

A két katona egyike sem tria nominát visel. Pacatus cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 261 és SOLIN – SALOMIES 1988, 373. E név a kelta tartományokban jellemző, vö. OPEL 3 119. 'PACATVS': ITA 3 HIS 8 BEG 19 NAR 11 DAL 0;1 PAN 6;1 NOR 1 AQV 2 BRI 2;1 LVG 2;1 MIN 1 MSV 1;1, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 257. Egy brigetiói feliraton (*CIL* XVI 49) egy azalus férfi viseli e nevet, vö. MÓCSY 1959, 184. Apja neve nem latin. Mindössze ez az egy előfordulása ismert, vö. OPEL 3 88. 'MVCAR': PAN 1. A *muc-* tő alapján FEHÉR trhrák eredetűnek véli.

Katonatárása, Bato állította a feliratot. Hiába szerepel a 'fratri' a feliraton, nem valódi vérrokonságról lehet szó FEHÉR szerint. Az ő neve illyr-pannon eredetű lehet, akárcsak a pannon-dalmata felkelés vezetőié, lásd *CIL* III 3325, Dalmatiában a leggyakoribb, valamint Pannonia mellett több előfordulása ismert Daciában is, vö. OPEL 1 278. 'BATO': ITA 1 BEG 0;3 DAL 11 PAN 6 DAC 6. Apja, Neritanus neve egyedi, de Fehér szerint az illyr Neritus névhez hasonló, vö. OPEL 3 98. 'NERITVS': ITA 2 DAL 1. Lásd még *Nertus Dumnotali f(ilius)t* Aquincumból, aki kelta volt, *CIL* III 10514,

FEHÉR felveti azt a kérdést, hogy vajon miért voltak legionáriusok, ha nevük alapján nem rendelkeztek polgárjoggal. Bizonyára valami rendkívüli helyzetre tekintettel sorozták be őket (~51). Úgy véli, 86-ban, Domitianus dunai háborúi idején került a két katona a legióhoz Moesiában, és Pacatus tíz évnyi szolgálat után hunyt el, mindenképp azelőtt, hogy a Legio II Adiutrix helyére a X Geminát vezényelték volna ideiglenesen Aquincumba.

Datálás: Kr. u. 120 – Kr. u. 140.

94. Sírsztélé (?). Budapest, az ókori Aquincum.

CIL III 3559. – *TitAq* 680. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREÜß, G. - WITTKOPF, E.: *RWO* 1, 314, 388. – HD068651 (u.a.: 2016.09.07. – Feraudi).

*D(is) M(anibus) / C(aius) Petil(ius) Firmus ve(teranus) / ex b(ene)f(iciario) praef(ecti)
leg(ionis) II / ad(iutricis) p(iae) f(idelis) A(---) G(aius) Petil(ius) <Fi>rmi/nianus et Petilia
/ [-----*

A veterán gentilicuma itáliai eredetű, vö. SCHULZE 1933, 208. SOLIN – SALOMIES 1988, 142. Észak-, és Közép-Itáliában Hispaniában, és Dalmatiában, valamint

Pannoniában ismert néhány előfordulása, lásd OPEL 3 134. 'PETILIVS': ITA 7 HIS 5 BEG 0;1 DAL 5;1 PAN 4 NOR 1 DAC 1 MSV 3, illetve MÓCSY 1959, 157. ugyanígy ALFÖLDY 1969, 108. Dalmatiában italikusok, Liburniában bennszülöttek is viselik. Cognomenje itáliai eredetű, belső jellemző alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 79. Itáliát követően Dalmatiában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 142. 'FIRMVS': ITA 101 HIS 33;1 BEG 20;7 NAR 19 DAL 42;4 PAN 39;1 MIN 12;2 MSV 10. Lásd még BARKÓCZI 1964, 312, továbbá ALFÖLDY 1969, 20: Dalmatiában kimondottan gyakori név, a városi lakosság körében is. A felirat végén feltehetően gyermekei szerepelnek – így véli FEHÉR is. Ha ezt elfogadjuk, fia az ő nevének derivátumát viselte, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 332. A név előfordulásához lásd még OPEL 2 142. „FIRMINIANVS”: DAL 3 PAN 5 NOR 1, valamint BARKÓCZI 1964, 312, aki szerint e név Aquincumon és környékén kívül nem ismert. A család italikus eredetű.

Datálás: Kr. u. 211 – Kr. u. 222 / Kr. u. 270 – Kr. u. 275.

95. Szarkofág, mészkő. Magasság: 64 cm, szélesség: 234 cm, vastagság: 118 cm. Budapest, Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.37.

CIL III 3560. – *TitAq* 683; Fotó. – HD068653 (2016.03.01. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // G(aio) Pollio G(ai) f(ilio) domo col(onia) Ael(ia) / Mursa Martiano vet(erano) leg(ionis) II ad(iutricis) / ex c(ustode) a(rmorum) qui vix(it) an(nos) LX CC(aii) Pollii Marin/ianus et Marcellina et Martina / fili(i) et heredes patri piissimo f(aciendum) c(uraverunt) / o(ptamus) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

A veterán gentiliciuma italikus, lásd SCHULZE 1933, 424 és SOLIN – SALOMIES 1988, 146. Előfordulásához: OPEL 3 148. 'POLLIVS': ITA 9 NAR 6 DAL 1 PAN 5 NOR 1 vö. BARKÓCZI 1964, 302: Aquincumban ez a mursai család, illetve egy carnuntumi személy viseli ezt a nevet. ALFÖLDY 1969, 110 szerint Itáliában és Dél-Galliában a leggyakoribb. Cognomenje hónapnévből képzett individuális latin név, vö. KAJANTO 1982, 150 és SOLIN – SALOMIES 1988, 359. Nyugaton gyakoribb, vö. OPEL 3 61. 'MARTIANVS': ITA 1 HIS 3 NAR 1 DAL 3 PAN 3 DAC 1 AQV 2 LVG 3 MIN 1. Hasonlóan BARKÓCZI 1964, 317 és ALFÖLDY 1969, 239.

Gyermekei cognomenjei az apáéhoz hasonló alakok. Mindegyik latin. Marinianus nevéhez lásd KAJANTO 1982, 308 és SOLIN – SALOMIES 1988, 358. E névalak ritka, de Pannoniában ismert a legtöbbször, vö. OPEL 3 58. 'MARINIANVS': ITA 3 HIS 2 BEG 3

DAL 2 PAN 5 NOR 3 DAC 1;1 LVG 1 MSV 0;1. Akik császárgentilíciummal bírva viselik e cognoment, általában orientálisok, lásd BARKÓCZI 1964, 317. Marcellina cognomenje egy kicsinyítő képzővel, praenomenből képzett névalak, lásd KAJANTO 1982, 173 és SOLIN – SALOMIES 1988, 357. Pannoniában, különösen a Borostyánút mentén gyakori, vö. OPEL 3 53. 'MARCELLINVS': ITA 52 HIS 15 BEG 20 NAR 38 DAL 36 PAN 33;5 NOR 16 DAC 16;1 LVG 8;1 MSV 10;1, illetve BARKÓCZI 1964, 317. Lásd még ALFÖLDY 1969, 236. Martina cognomenje istennévből képzett latin név, vö. KAJANTO 1982, 162, 212 és SALOMIES 1988, 359. A birodalom több provinciájában, de elsősorban kelták lakta területeken fordul elő, Gallia Narbonensisben és Pannoniában a leggyakoribb. Valószínű tehát, hogy az aquilifer provinciális eredetű, vö. OPEL 3 61. 'MARTINVS': ITA 3 BEG 10;3 NAR 22 PAN 17 BRI 9 LVG 8;2 MIN 8. Lásd még MÓCSY 1959, 180: nyugaton gyakori, Pannoniában Mursában többször is előfordul. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 240.

A veterán felmenői valamelyik nyugati provinciából kerültek Pannoniába. Ő azonban bizonyosan Mursából érkezett az aquincumi legióhoz. Mursa Hadrianus veterándeductiós coloniája volt.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

96. Szarkofág. Budapest, az ókori Aquincum.

TitAq 686. – *CIL* III. 3561. – HD068655 (u. a.: 2016.03.01.: Feraudi)

Pompulenio Adaucto / Pomp(ulenus) Iunius [(centurio)] leg(ionis) II ad(iutricis) / libertomer(entissimo) posuit

A nomen gentile italikus, vö. SCHULZE 1933, 183 és SOLIN – SALOMIES 1988, 146. Pannoniában egy feliraton két előfordulása ismert, lásd OPEL 3, 152. 'POMPVLENIVS' – PAN 2, továbbá BARKÓCZI 1964, 302. A centurio cognomenje születési hónapot jelöl, lásd KAJANTO 1982, 61, amely Hispaniában és Belgicában a leggyakoribb, de ismert pannoniai előfordulása is, vö. OPEL 2, 208. 'IVNIVS' – ITA 4 HIS 13 BEG 12 PAN 3 NOR 17, másképpen BARKÓCZI 1964, 315, aki szerint itáliai eredetű.

Libertusa, akinek a centurio a feliratot állíttatta, latin nevet viselt, mely viszonylag gyakori volt felszabadítottaknál, vö. KAJANTO 1982, 349 és SOLIN – SALOMIES 1988, 288. Cognomenje ritka, de Itáliában és Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 1 19. 'ADAVCTVS': ITA 3 DAL 1 PAN 3 DAC 1, illetve BARKÓCZI 1964, 304.

A centurio italikus eredetű lehet, bár e formában FEHÉR szerint egyedi a név, míg felszabadítottja – tekintettel a név előfordulási mutatóira – provinciális, talán őslakos származású.

Datálás: Kr. u. 270 – Kr. u. 275.

97. Szarkofág, mészkő. Magasság: 231,7 cm szélesség: 117 cm, vastagság: 91,5 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.154.

CIL III 10515. – *TitAq* 704; Fotók. – HD068670 (u.a.: 2016.03.02.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / P(ublio) Sittio P(ublii) f(ilio) Papiria Teve/ste ex Africa Mustiolo / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) qui vixit an(nos) LXXXX / P(ublius) Sitt(ius) Donatus Mustiolus et / Faustina her(edes) per Sit(t)i(um) / Doretus (!) patrem fecerunt

A nomen gentile italikus, vö. SCHULZE 1933, 232, 425 és SOLIN – SALOMIES 1988, 173. Európában viszonylag ritka, lásd OPEL 4 85. 'SITTIVS': HIS 1 BEG 1 PAN 0;1 BRI 0;1 LVG 1. Inkább Észak-Afrikában gyakori, vö. BARKÓCZI 1964, 303. A veterán, és egyik unokája cognomenje egyaránt Mustiolus. MRÁV szerint e név szintén Észak-Afrikában népszerű, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 319. Donatus cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 298, 351 és SOLIN – SALOMIES 1988, 325. E név inkább a nyugati tartományokra jellemző, valamint Afrikában tipikus, lásd OPEL 2 107. 'DONATVS': ITA 27 HIS 12 BEG 13 NAR 6;1 DAL 9 PAN 8;1 NOR 4 DAC 6;1 BRI 3;1 LVG 3, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 311. Faustina cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 272 és SOLIN – SALOMIES 1988, 329. E név Európában a nyugati tartományokban gyakori, de szinte mindenütt ismert, vö. OPEL 2 136. 'FAVSTINVS': ITA 14 HIS 18 BEG 8 NAR 7;1 DAL 5(;1) PAN 8;1 NOR 6 DAC 3 AQV 5 BRI 2 LVG 2 MIN 1;1 MSV 4 RAE 0;1. A legtöbb előfordulása mégis észak-afrikai, lásd Barkóczi 1964, 312. A Doretus név Európában nagyon ritka, mindössze két előfordulása ismert, vö. OPEL 2 108. 'DORETVS': DAL 1 PAN 1. Ez a név is Észak-Afrikában jellemző, lásd BARKÓCZI 1964, 311.

A névelemzés csak alátámasztja azt, ami a feliratról amúgy is kiderül: Mustiolus Thevestéből származó észak-afrikai katona. Családtagjai ugyancsak e térségben divatos neveket viseltek. MRÁV szerint a veteránt akkor helyezhették át a Legio II Adiutrixbe, mikor az eredetileg Afrikában, Thevestében állomásozó III Augusta Pannoniába érkezett Marcus Aurelius markomann-kvád-szarmata háborúinak második szakaszában. A felirat alapján leszármazottai nem követték Mustiolust a katonai pályán.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 220.

98. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 127 cm, szélesség: 47,5 cm, vastagság: 26 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.128.

CIL III 3566. – *CIL* III 10516. – *TitAq* 709; Fotó. – HD068672 (u.a.: 2016.03.04.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / T(ito) Tori(o) Gem(elliano) quon/dam [--]oc(?) fabr(um) / leg(ionis) II a(diutricis) et Tori/ae Gemin(a)e ma/tri eiu[s] Aurel(ia) / Seren[a c]oni(unx) et / Toria [Ge]mellina fil(ia) here[des] vivi fec(er)unt) T(it-) Au[---]

A feliraton két gentilicium szerepel. A Torius italicus, vö. SCHULZE 1933, 98 és SOLIN – SALOMIES 1988, 189. Leginkább Észak-Itáliában és Pannoniában fordul elő, lásd OPEL 4 127. 'TORIVS': ITA 3 HIS 0;1 BEG 0;1 DAL 1 PAN 5, ugyanígy MÓCSY 1959, 160. Gemellianus, aki egykor a Legio II Adiutrix valamilyen mesterembere lehetett, latin cognomen viselt, vö. KAJANTO 1982, 147=295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 338. A cognomen unikális, lásd OPEL 2 163. 'GEMELLIANVS': PAN 1. Italicus eredetű, vö. BARKÓCZI 1964, 313. Nevét anyja, Gemina cognomenje alapján adták, lásd KAJANTO 1982, 295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 338. Inkább a nyugati tartományokban gyakori név, lásd OPEL 2 163. 'GEMELLVS': ITA 18 HIS 16 BEG 11;2 NAR 15;1 DAL 14 PAN 5 NOR 4 DAC 1;1 AQV 3 BRI 4;1 LVG 1 MIN 4 MSV 2 RAE 3, illetve BARKÓCZI 1964, 313. Gemellina, a katona lánya és örököse ugyancsak Gemina nevéből eredeztethető, lásd KAJANTO 1982, 147=295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 338. E név Észak-Itáliában és vonzáskörzetében népszerű, vö. OPEL 2 163. 'GEMELLINVS': ITA 6 HIS 1 BEG 3 DAL 9 PAN 4 NOR 2 DAC 6;1 LVG 3 MSV 0;1 RAE 2.

Gemellianus felesége császárgentiliciummal rendelkezett, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve Solin – Salomies 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 261 és SOLIN – SALOMIES 1988, 401, valamint OPEL 4 71. 'SERENVS': ITA 15 HIS 13 BEG 6;1 NAR 7;1 DAL 5 PAN 12 NOR 4 DAC 3;1 AQV 4 BRI 1 LVG 2 MIN 1 MSV 1 RAE 3. A név viselői az intercisaiak kivételével bennszülöttek vö. BARKÓCZI 1964, 324.

Úgy tűnik, hogy a Toriusok italicus eredetűek, míg a katonafeleség, Aurelia Serena provinciális, valószínűleg őslakos lehet. Hasonló megállapításokat tesz MRÁV is.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 235.

99. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 153 cm, szélesség: 53 cm, vastagság: 25 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 2009.14.9.

AE 2010, 1311. – *TitAq* 716; Fotók. – HD068677 (u.a.: 2015.01.15. – Feraudi).

[D(is)] M(anibus) / M(arco) Ulp(io) ---]tero dupl/ar(io) leg(ionis) [II] ad(iutricis) ann(or)um L do(mo) / Aq(uinco?) [--- M(arco) Ulp(io) Vibiano / av[unculo?] eius M(arcus) Ulp(ius) / M(arci) fil(ius) V[---]nilis Poe/t<o>vi(one) V[---] / con[iugi ---] / VO[---] / [-----] // [-----] / [---]ENTI H[---] / [---] curav[---]

Praenomenje és gentiliciuma arra mutat, hogy polgárjogát Traianustól kapta felmenője. A névhez és előfordulásához lásd SALOMIES 1987, 155 és SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5, vö. BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. Cognomenje a feliraton túlzottan sérült a név rekonstruálásához. – A család romanizált provinciális. A síremlék töredékeinek lelőhelye Óbuda (Aquincum), és nincs okunk feltételezni, hogy nem ott állították. Aquincum nevének szokásos rövidítése a helyben állított feliratokon AQ vagy AQV, ezért a duplarius lehetett akár Aquincumi is, míg a család másik része Poetoviói. Mivel azonban a Q betű után álló rész letört, elvileg más város neve is állhatott a feliraton. pl. egy sor Aq[uae---] nevű, Aq[uileia], Aqu[inum] stb.

FEHÉR – NÉMETH – SZABÓ úgy vélik, hogy a család polgárjogát Poetovióban szerezte, de a duplariust, akinek talán [Dex]ter lehet a neve, már Aquincumban sorozták be.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 220.

100. Szarkofág, mészkő. Magasság: 58 cm, szélesség: 108 cm, vastagság: 60 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.29.

CIL III 15165. – *TitAq* 717; Fotó. – HD068678 (u.a.: 2016.03.04.: Feraudi)

D(is) M(anibus) // Ulpiae Optatae M(arcus) Ulp(ius) Opta/tus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) et Ulpia / Marcia et Nasidia Severa / parentes filiae pientissimae / q(uae) vixit anno I m(ensibus) VII d(iebus) XXII

A katona, így lánya, és liberta felesége is az Ulpus császárgentiliciumot viselték, vö. SALOMIES 1987, 155. OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1 BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299, továbbá ALFÖLDY 1969, 42-43. A veterán és lánya is

az Optatus cognoment kapták, lásd KAJANTO 1982, 296. E név birodalomszerte divatos volt, de inkább a nyugati tartományokban volt használatban, vö. OPEL 3 115. 'OPTATVS': ITA 87 HIS 66 BEG 10;6 NAR 64;1 DAL 8;1 PAN 24;1 NOR 27. A nevet leginkább bennszülöttek viselték, lásd BARKÓCZI 1964, 319. A feleség és liberta cognomenje a Marcus gentiliából származik, lásd SCHULZE 1933, 188, 466 és SOLIN – SALOMIES 1988, 412. Itália és Hispania mellett a kelták lakta területeken igazán gyakori, vö. OPEL 3 56. 'MARCIVS': ITA 38;1 HIS 74 BEG 9;2 NAR 26;1 DAL 25;2 PAN 40;5 NOR 3 DAC 5;3 AQV 2 BRI 4;1 LVG 9 MIN 4;4 MSV 4, cognomenként i. m. 55. 'MARCIVS', illetve MÓCSY 1959, 56. Alföldy 1969, 97 szerint mindenütt gyakori, ám eltérő időkben.

Nasidia Severa gentiliciuma italikus, vö. SCHULZE 1933, 275 és SOLIN – SALOMIES 1988, 125. Mindössze néhány észak-itáliai előfordulása ismert, lásd OPEL 3 95. 'NASIDIVS': ITA 1 NAR 2 DAL 2 PAN 1. Ugyanakkor Észak-Afrikában a leggyakoribb, vö. BARKÓCZI 1964, 302. Bizonyosan nem illyr, vö. ALFÖLDY 1969, 102. Cognomenje latin, belső jellemző alapján adott névelem, vö. KAJANTO 1982, 256 és SOLIN – SALOMIES 1988, 402. Bár gyakori a nyugati tartományokban, keleten is népszerű. Lásd: OPEL 4 76. 'SEVERVS': ITA 205;1 HIS 186 BEG 72;8 NAR 110;1 DAL 54;4 PAN 55;7 NOR 21 DAC 15;3 AQV 22;1 LVG 23, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 324 és ALFÖLDY 1969, 295.

NÉMETH szerint az apa azonos lehet CIL III 14341 decuriójával, akiről mint középbirtokos arisztokratáról lásd ALFÖLDY 1959, 212. Ő provinciális eredetűnek tűnik. Marcia eredete bizonytalanabb, mivel liberta volt, ám választott neve a kelták lakta területeken igazán gyakori. Elképzelhető, hogy ő is provinciális, talán őslakos. Nasidia Severa családban betöltött szerepe tisztázatlan, talán Optatus ágyasa lehetett. Az ő esetében észak-afrikai származásra gyanakodhatunk.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 200.

101. Szarkofág, mészkő. Magasság: 69 cm, szélesség: 182 cm, vastagság: 15 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.102.

CIL III 14350. – *TitAq* 719; Fotó. – HD068679 (u.a.: 2016.03.04.: Feraudi)

D(is) M(anibus) / M(arcus) Ul[p(ius) --- v]ete(ranus) leg(ionis) / II adi(utricis) p(iae) [f(idelis) qui v]ixit ann(os) LX[--- si]bi et Aur(eliae) / Iul(iae) AD[--- coni]ugi eius / f(aciendum) c(uravit)

A veterán cognomenje lekopott, polgárjoga azonban bizonyosan Traianustól származik, vö. SALOMIES 1987, 155, valamint OPEL 4 179. 'VLPIVS': ITA 32 HIS 29;1

BEG 30 NAR 5;1 DAL 60 PAN 219;7 NOR 47;2 DAC 102;4 MIN 57;2 MSV 81;5. Továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 194. Lásd még BARKÓCZI 1964, 299 és ALFÖLDY 1969, 42-43.

Felesége császárgentiliciumot viselt, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje eredetileg nomen gentile volt, lásd OPEL 2 200. 'IVLIVS': ITA 6 HIS 19;1 BEG 16 NAR 17 DAL 15;1 PAN 13 NOR 8;1 DAC 12 BRI 2;1 LVG 4 MSV 12;1 MIN 15 RAE 8. Pannoniában e cognomen általában az Aurelius nomen gentilével fordul elő, intercisai viselői pedig szírek, vö. BARKÓCZI 1964, 315.

A nevek alapján nincs elegendő támpontunk az eredetük meghatározásához.

Datálás: Kr. u. 240 – Kr. u. 300.

102. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 119 cm, szélesség: 58 cm, vastagság: 24 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 2003.30.3.

AE 2010, 1312. – *TitAq* 723; Fotó. – HD068694 (u.a.: 2015.01.15. – Feraudi).

M(arcus) / Valer(ius) / Fronto / st(rator) co(n)s(ularis) leg(ionis) / II ad(iutricis) Val(eria) / Eutychie lib(erta) / pi(entissimo) f(ecit)

A strator praenomenje és gentiliciuma együtt gyakori az itáliai patríciuscsaládoknál, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131., aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italikusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Cognomenje illyr eredetű is lehet, vö. ALFÖLDY 1969, 207. de a katona származását nehéz meghatározni, vö. KAJANTO 1982, 236 (hajra utaló cognomen) és SOLIN – SALOMIES 1988, 334. Italiában, Hispaniában, Galliában és Dalmatiában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 153. 'FRONTO': ITA 48 HIS 63 BEG 15;1 NAR 38 DAL 15 PAN 16;2, hasonlóképp MÓCSY 1959, 175.

Libertája, Eutychie, görögös nevet viselt, vö. PAPE 1807-1854, 428., valamint WUTHNOW 1930, 47. E név leginkább Észak-Itáliában, és a nyugati tartományokban gyakori, lásd OPEL 2 129. 'EVTYCHIVS': ITA 19 HIS 13 BEG 2 NAR 16 DAL 15 PAN 1 NOR 2 DAC 2 LVG 4 MIN 2 MSV 2. Az *Eutyches* nevet leginkább rabszolgák és felszabadítottak viselik, vö. MÓCSY 1969, 173., ugyanígy BARKÓCZI 1964, 313.

Datálás: Kr. u. 170 – Kr. u. 200.

103. Sírstélé (?). Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3567. – *TitAq* 727; Rajz. – HD068698 (u.a.: 2016.03.04.: Feraudi)

(Dis) M(anibus) / L(ucius) Valerius L(uci) / Ani(ensi) Crescens / Verc(ellis) mil(es) leg(ionis) II / ad(iutricis) p(iae) f(idelis) |(centuria) Comini / Paulini an(norum) XXXX / stipendiorum / XVIII t(estamento) f(ieri) i(ussit) h(eres) f(aciendum) c(uravit) / h(ic) s(itus) e(st)

A miles gentiliciuma gyakori az itáliai patríuscsaládoknál, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italicusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Cognomenje latin, a *crescere* participiuma, vö. KAJANTO 1982, 234 és SOLIN – SALOMIES 1988, 319. Gyakori Észak-Itáliában, annak vonzáskörzetében, illetve a nyugati tartományokban. Pannoniában felszabadítottak is

ioűviselik, vö. OPEL 2 83. 'CRESCENS': ITA 51 HIS 44 BEG 24;3 NAR 10 DAL 28 PAN 22;4 NOR 8 DAC 8;2 MIN 10;1 MSV 16, hasonlóan MÓCSY 1959, 170-171 és ALFÖLDY 1969, 181.

Az Aniensis tribusba sorolták, és az észak-itáliai Vercellae-ből származott (egy másik katona is innen érkezett az alakulatba: *TitAq* 730 = *CIL* III 14349⁹). A katona etnikai hovatartozása homályos, elképzelhető, hogy egy Valerius szabadította fel valamelyik őst, és polgárjogot nyerve a katonai pályát választotta. Családjáról nincs tudomásunk, hivatalos örököse biztosan volt, hiszen Crescens végrendelete alapján ő készítette a síremléket.

Datálás: Kr. u. 90 – Kr. u. 110.

104. Szarkofág, mészkő. Magasság: 73 cm, szélesség: 212 cm, vastagság: 111 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.54.

AE 2010, 1313. – *TitAq* 732; Fotó. – HD068702 (u.a.: 2015.01.14. – Feraudi)

D(is) M(anibus) // L(ucius) Valerius L(uci) fil(ius) Natalis ve(teranus) ex sig(nifero) / leg(ionis) II adi(utricis) vix(it) an(nos) XLVII h(ic) s(itus) e(st) L(ucius) Val(erius) Cris(pinus) frat(er) et P(ublius) Decimius Consta(n)s / vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) ex tub(icine) heredes et / Iul(ia) qu(a)e et Decimi(a) Constantis coniux / et Iulia Maxima socrus / pientissimo posuerunt / libert(i)q(ue) man(umissi) Val(eria) Prim(a) et Val(erius) Primitiu(s)

A signifer gentiliciuma gyakori az itáliai patríciuscsaládoknál, vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': : ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italikusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóképp MÓCSY 1959, 160.: a név a dunai provinciákban a leggyakoribb. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Lásd végül BARKÓCZI 1964, 303. Cognomenje latin, születési körülményekhez kötődik, vö. KAJANTO 1982, 290 és SOLIN – SALOMIES 1988, 367. Ugyanakkor leginkább kelta területeken fordul elő, vö. OPEL 3 96. 'NATALIS': ITA 4 HIS 9 BEG 19 NAR 11 DAL 1 PAN 3;1 NOR 2 AQV 2 BRI 5 MIN 0;1, illetve BARKÓCZI 1964, 319, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 250. Romanizált kelta lehet, valószínűleg Észak-Itáliából.

Testvére, Crispinus a Crispus latin cognomen derivátumát viselte, vö. KAJANTO 1982, 223 és SOLIN – SALOMIES 1988, 320. A név az Észak-Itáliához közeli tartományokban gyakori, vö. OPEL 2 85. 'CRISPINVS': ITA 17 HIS 13 NAR 7 DAL 7 PAN 12;1 NOR 14, ugyanígy MÓCSY 1959, 171, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 183.

A másik veteránnak, aki tubicenként szolgált, italikus a gentiliciuma, vö. SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 67. Leginkább Észak-Itáliában gyakori, valamint a nyugati tartományokban, lásd OPEL 2 95. 'DECIMIVS': ITA 4 HIS 3 BEG 2 NAR 2 DAL 1 NOR 1 BRI 1 LVG 11 MIN 3, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 81. Ismert egy *eques singularis* viselője is, lásd MÓCSY 1959, 154. Cognomenje katonáknál gyakori, vö.

KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Pannoniában a leggyakoribb, főleg Marcus Aurelius után, lásd OPEL 2 73. 'CONSTANS': ITA 11 HIS 2 BEG 6;1 NAR 1 DAL 4;1 PAN 9;1 NOR 5 DAC 4;3 AQV 1 LVG 2 MIN 1;1 MSV 1 RAE 1, ugyanígy Mócsy 1959, 170, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 180.

Constans felesége A Iulia császárgentiliciumot viselte, ., vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7, valamint BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36 Cognomene helyett a *signum*át, ragadványnevét adják meg a feliraton. Iulia anyja Constans anyósa Ugyancsak a Iulia gentiliicumot viselte. Cognomenje mindenütt nagyon népszerű volt, így a származás meghatározásában nem nyújt segítséget, vö. OPEL 3 70. 'MAXIMVS': ITA 252;1 HIS 105;6 NAR 76;2 DAL 174;2 PAN 90;8 NOR 50;4 DAC 48;3, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Továbbá KAJANTO 1982, 275., aki szerint körülményekre, külsőségekre utaló cognomen. Lásd még MÓCSY 1959, 181. Dalmatiai előfordulásairól ALFÖLDY 1969, 242-243. A birodalom leggyakoribb cognomenje. Dalmatiában nagyon gyakori a városi lakosságnál.

A két felszabadított tipikus rabszolganeveket viselt NÉMETH szerint. A Primához, mely személynévként használt sorszámnev, lásd KAJANTO 1982, 295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 149. Igencsak gyakori, területi előfordulásainak számadatai aligha segítenek a származás meghatározásában, lásd OPEL 3 161. 'PRIMVS': ITA 231 HIS 58;1 BEG 68;2 NAR 80;1 DAL 66;4 PAN 27;6 NOR 30. Észak-Itália közelében, italikusok körében igazán népszerű, vö. MÓCSY 1959, 185. A Primitivus ennek derivátuma, rendkívül gyakori, és születési sorrendet jelöl, vö. KAJANTO 1982, 290 és SOLIN – SALOMIES 1988, 383. Feliratos előfordulásai ennek megfelelően mindenütt nagyobb számban jelentkeznek, lásd OPEL 3 159. 'PRIMITIVS': ITA 40 HIS 26 BEG 19 NAR 21 DAL 40 PAN 14;2 NOR 12 DAC 7 LVG 9, valamint MÓCSY 1959, 185, aki az észak-italiai és dalmatiai előfordulásait hangsúlyozza.

Meglehet, hogy mindkét katona italikus eredetű. Iulia Maxima és lánya szintén lehetett észak-italiai, de provinciális is. A két felszabadított ugyancsak lehetett provinciális eredetű, de akár a családokkal érkező észak-italiai rabszolgák is lehettek. Nem lehet meghatározni az eredetüket a nevük segítségével.

Datálás: Kr. u. 140 – Kr. u.160.

105.Sírsztélé,. Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III. 3571. – PIR 2 A 168. – TitAq 741; Rajz. – HD068708 (u. a.: 2016. márc. 7.: Feraudi)

Q(uinto) Vatinio Adiutori / quondam centurioni / leg(ionis) II adi(utricis) h(onesta) m(issione) <m>(isso) / Aeli(us) Diodotus / c(larissimus) v(ir) heres <e>ius fecit

A centurio nomen gentiléje itáliai, vö. SCHULZE 1933, 249-250 és SOLIN – SALOMIES 1988, 198. Észak-Itáliában, a nyugaton és Észak-Afrikában fordul elő, lásd OPEL 4 149. 'VATINIVS' – ITA 1 NAR 7 PAN 1 vö. BARKÓCZI, 1964, 303. Cognomenje jellemző katonanév, vö. KAJANTO 1988, 360 és SOLIN – SALOMIES 1988, 288. Itáliában és a kelta tartományokban gyakori, lásd OPEL 1, 23. 'ADIVTOR' – ITA 19;1 BEG 16;1 DAL 7 PAN 6 NOR 29, illetve BARKÓCZI 1964, 304.: Marcus uralkodása után gyakrabban fordul elő. Mindent egybevetve Pannoniába települt romanizált kelta család leszármazottja lehet, FEHÉR szerint Gallia Narbonensisből származhatott.

Örököse *clarissimus vir*, azaz senatori rendű volt. Aelius gentiliciumához, FEHÉR szerint Aelius Diodotus azonos a Septimius Severus és Caracalla idején praetor tutelaris tisztségét betöltő személlyel. Származása – görögös cognomenje alapján – orientális lehet. Az szerinte – és a felirat alapján – tisztázatlan, honnan ismerhették egymást Adiuttorral.

Datálás: Kr. u. 193 – Kr. u. 217.

106.Szarkofág, mészkő. Magasság: 109 cm, szélesség: 269 cm, vastagság: 146 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.132; 19.1868.1.

CIL III. 3572. – CLE 0558. – CLEPann 037. – NAGY M.: *Guide*, 78-79, Nr. 79; Fotó. – KUNTIĆ-MAKVIĆ, B.: *Latina et graeca* 7, 1976, 49, Nr. 7; Ábra. – TitAq 745. Fotók. – HD068712 (u.a.: 2017.06.07.: Feraudi).

Hic sita sum matrona genus nomen/que Veturia Fortunati coniux de patre Vetu/rio nata ter novenos misera et nupta bis octo / per annos unicuba uniuiga quae post / sex partus uno superstite obit / T(itus) Iulius Fortunatus (centurio) leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / coniugi in comparabili et insigni in se pietate

A centurio császárgentiliciumot viselt, vö. OPEL 2, 201. 'IVLIVS' – ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 MIN 183;22, valamint MÓCSY 1959. 148.: Pannoniában a korai időkben a Iulii zöme észak-itáliai származású volt. Másképpen BARKÓCZI 1964, 275-283, 298.: Aquincumban kiemelkedően gyakori név. Az itteniek között előfordulnak nyugatiak, keletiek, illetve afrikaiak is. A Iulii legtöbbje férfi, és katona, a többiek jellemzően ezek hozzátartozói. Továbbá SALOMIES

1987, 187.: a köztársaság korában nem ismertek T. Iuliusok, és a Iulius-dinasztiának sem volt ilyen praenomennel rendelkező császára. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 72, 93, 273.: körülményeket jelölő, participiumból kölcsönzött cognomen, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 334. A név birodalomszerte kedvelt volt, de Északkelet-Pannoniában szírek és afrikaiak viselték, lásd OPEL 2, 150. 'FORTVNATVS' – ITA 61 HIS 57 NAR 40 DAL 60;2 PAN 20;2, valamint BARKÓCZI 1964, 313. FITZ 1993, 937, 644 szerint azonos lehet a procuratorral, aki valószínűleg ancyrai származású. FEHÉR ezt kétségbe vonja.

Veturia neve a *vetus* derivátuma, és eredetileg gentilicium, méghozzá italikus eredetű, vö. SCHULZE 1933, 259, 380, 411A és SOLIN – SALOMIES 1988, 206. Ennek megfelelően a név Itáliában a leggyakoribb, lásd OPEL 4 164. 'VETVRIVS': ITA 28 HIS 1 BEG 2;2 NAR 2 DAL 4 PAN 6 NOR 4 DAC 2 AQV 1 BRI 0;1 MIN 6;1 MSV 2.

Névelemei alapján a centurio afrikai vagy szír területekről származhatott, míg Veturia a tartományba kitelepült italikusok leszármazottja lehet.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250 (A nyelvezet és az aquincumi versjegyek alapján.)

107. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 189 cm, szélesség: 92 cm, vastagság: 24 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 39.1881.1.

CIL III 10524. – *TitAq* 746; Fotó. – MANDER, J.: *Portraits*, 299-300, Nr. 666. – HD068713 (u.a.: 2016.08.17.: Feraudi).

D(is) M(anibus) // Vigilius Primul/lus mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum)
XVII Iul(ia) Vict[o]/rina coniugi ca/rissimo f(aciendum) c(uravit)

A katona nomen gentiléje italikus, lásd SCHULZE 1933, 102, 261, 445 és SOLIN – SALOMIES 1988, 208. Ugyanakkor mindössze két feliratos előfordulása ismert, Narbonensisben és Pannoniában, vö. OPEL 4 170. 'VIGILIVS': NAR 1 PAN 1. Cognomenje a *primus*, személynévként használt sorszámnév kicsinyítő képzős alakja, lásd KAJANTO 1982, 128, 291 és SOLIN – SALOMIES 1988, 384. E név mindenütt ismert, de messze több előfordulása adatolt Galliában, mint bárhol másutt, lásd OPEL 3 160. 'PRIMVLVS': ITA 22 HIS 17 BEG 14 NAR 56 DAL 10 PAN 2 NOR 8 AQV 9;1 BRI 1 LVG 2 (MIN 1) MSV 1.

Felesége gentiliciuma császárnév, vö. OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7; lásd továbbá BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 278.

és SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 4 168. 'VICTORINVS': ITA 16 HIS 20;1 BEG 55;4 NAR 21 DAL 41;1 PAN 51;1 DAC 21;1. Itteni előfordulásához: BARKÓCZI 1964, 328. M. Aurelius után igen gyakori; viselői között nagyobb számban orientálisokat, kisebb számban bennszülötteket találunk. Továbbá ALFÖLDY 1969, 327, aki szerint mindenütt gyakori, különösen Africában, Galliában és Pannoniában. Dalmatiában a késő császárkorban népszerű, kiváltképp a keresztényeknél.

MRÁV szerint a katona gall származású, míg felesége provinciális lehet.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

108.Sírsztélé (?). Budapest, az ókori Aquincum.

CIL III 3556. – *TitAq* 747. – *IDRE* 283. – HD068716 (u.a.: 2016. aug. 18. – Feraudi).

-----?]/ *SS[-]CISSIANI / militi leg(ionis) II adi(utricis) / armor(um) cust(odi) et / duplario stip(endiorum) X/III ann(or)um XXXII Poro/lissen{i}si pro(vincia?) D(acia?) <L>(ucius) No/vius Provincia/lis mil(es) leg(ionis) eiusd(em) / heres fecit*

A felirat szövege túlzottan sérült, így a *duplarius* és egyben *custos armorum* neve nem rekonstruálható. A származási helye viszont kiderül a feliratról: Dacia Porolissensisből került az aquincumi legióhoz. A másik katona, a szöveg szerinti örökös italikus gentiliciumot viselt, vö. SCHULZE 1933, 202 364, 482 és SOLIN – SALOMIES 1988, 128. E nemzetségnév mindenütt ismert, de Észak-Itáliában és Dalmatiában a leggyakoribb, lásd OPEL 3 106. 'NOVIVS': ITA 5 HIS 0;1 BEG 2;2 NAR 3 DAL 13 PAN 1 NOR 2 LVG 1 MIN 0;1 MSV 1, hasonlóan MÓCSY 1959, 157. Cognomenje latin, provinciális eredetre utal, vö. KAJANTO 1982, 198 és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. A név Pannoniában a leggyakoribb, itt kimondottan Aquincum környékén megtalálható, de mindenütt ismert néhány előfordulása, lásd OPEL 3 169. 'PROVINCIALIS': ITA 3 HIS 1 BEG 4 DAL 2 PAN 9 NOR 3 DAC 3 AQV 1 BRI 1 MIN 1 MSV 1 RAE 2;1, illetve MÓCSY 1959, 186.

A feliratállító észak-itáliai-galliai eredetű lehet, míg az elhunyt Dacia Porolissensisből származott. Etnikai eredetéről azonban nem tudunk pontosabbat mondani.

Datálás: Kr. u. 119 – Kr. u. 200. (Fehér Bence inkább 2., mint 3. századnak tartja a feliratot. Így tehát e században Dacia Porolissensis létrejötte utánra keltezhetjük, vö. Piso *Fasti* 2, 34.)

109.Sírsztélé, mészkő. Magasság: 51 cm, szélesség: 38 cm, vastagság: 20 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.55.

TitAq 752; Fotó. – HD068721 (u.a.: 2016.03.08.: Feraudi).

---] + *leg(ionis) II [ad(iutricis)] / [sti]p(endiorum) XXIII / an(norum) [---] / [---]m XLIII*
+++ [---] / [---]niae A[---] / [---] con[i]ugi eiu[s ---] / [---]rn Avit[us? ---] / [---] m[il(es)]
leg(ionis) s(upra) [s(criptae) ---] / [---] f(aciendum) c(uravit)

A felirat túlzottan sérült, mindössze annyit lehet a család vizsgálatának vonatkozásában megállapítani, hogy a katonának biztosan volt egy felesége. Mindketten elhunytak, s a feliratot egy katonatársa, Avit[us? ---] állította.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 200.

110. Sírstélé, mészkő. Magasság: 60 cm, szélesség: 60 cm, vastagság: 15 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.203.

CIL III 3563. – *CIL* III 10386. – *TitAq* 753; Fotó. – HD068725 (u.a.: 2016.03.08.: Feraudi).
---] / [--- *an(norum)*] XLVI + [---] / [---] Q(- - -) Sam[---] / [---] ius Sirmi [*vet(eranus* vel
mil(es)] leg(ionis) II ad(iutricis) [---] / [---] co[ni]ugi b(ene) m(erenti) et [si?]bi et
Cl(audiae) Tiberin(a)e [et] Lic(iniae) Valentinae [---] / [---] nept(ibus?) [--] v(ivus) s(ibi)
f(ecit) / [---]?

A feliraton szereplő katona Sirmiumból származott, de mind az ő, mind a felesége neve letört. Biztosan szerepelt még eredetileg egy harmadik személy is, ám az ő neve is hiányzik, továbbá ismert a katona két lányunokája. Claudia Tiberina császárgentiliciumot viselt, vö. OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4 lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 56. Továbbá MÓCSY 1959, 149 és ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje latin, a Tiberis folyó nevéből képezték, lásd KAJANTO 1982, 114, 175=184 és SOLIN – SALOMIES 1988, 412. A név ugyan sokfelé ismert, sehol sem tipikus, vö. OPEL 4 121. 'TIBERINVS': ITA 1 HIS 3 BEG 3;1 NAR 0;1 DAL 1 PAN 1 (NOR 1) DAC 0;1 BRI 2 MIN 1, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 326.

A másik unoka gentiliciuma italicus, a római gens Liciniának köszönhetően mindenhol gyakori, a hispaniai előfordulásainak száma pedig kiemelkedő, vö. SCHULZE 1933, 108, 142, 191, 359, 516 és SOLIN – SALOMIES 1988, 104. A név gyakori Észak-Itáliában és a birodalom keleti részein is. A dunai provinciákban általában katonáknál és orientálisoknál fordul elő, lásd OPEL 3 26. 'LICINIUS': ITA 69 HIS 186 BEG 20;5 NAR 101 DAL 29;1 PAN 22;2, hasonlóan MÓCSY 1959, 155, továbbá ALFÖLDY 1969, 93. Cognomenje latin, lásd KAJANTO 1982, 247 és SOLIN – SALOMIES 1988, 417. A dunai

provinciákban gyakori. Pannoniában orientálisok vagy bennszülöttek viselik, vö. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18. BARKÓCZI 1964, 326: e nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt orientálisok és bennszülöttek viselik. Lásd még ALFÖLDY 1969, 320.

NÉMETH szerint a két lány felmenői italikusok vagy nyugatiak lehetnek.

Datálás: Kr. u. 150 – Kr. u. 200.

111. Sírsztélé, márvány. Magasság: 282 cm, szélesség: 95 cm, vastagság: 24 cm. Ptuj, az ókori Poetovio. Őrzési hely: Pokrajinski muzej Ptuj – Ormoz und Stadtturm (Povoden-Museum).

CIL III 4057. – *ILS* 2462. – *AIJ* 373; Fotó. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. – WITTKOPF, E.: *RWO* 1, 249, 300; Fotó – HD068857 (u.a.: 2019.09.04. – Gräf).

C(aius) Cornelius C(ai) f(ilius) / Pom(ptina) Dert(ona) Verus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) / deduct(us) c(oloniam) U(lpian) T(raianam) P(oetovionensem) / mission(e) agr(aria) II / milit(avit) b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / annor(um) L h(ic) s(itus) e(st) / test(amento) fier(i) ius(sit) / heres / C(aius) Billienius Vitalis / f(aciendum) c(uravit)

A beneficiarius gentiliciuma italikus, Itáliában Hispaniában és Dél-Galliában elterjedt. Dalmatiában is elég gyakori, itt nagyrészt italikusok viselik, vö. OPEL 2 74. 'CORNELIVS': ITA 240 HIS 337;2 NAR 205;2 DAL 56;8 PAN 27;7. MÓCSY 1959, 153 szerint gyakori név Észak-Itáliában (Aquileiában is). Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 61 és ALFÖLDY 1969, 78: a korai császárkorban Dalmatiában a Cornelii túlnyomórészt italikusok és felszabadítottak. Cognomenje morális értéket kifejező név, vö. KAJANTO 1982, 253. Észak-Itáliában, a gall tartományokban és Dalmatiában visszatérő, vö. OPEL 4 160. 'VERVS': ITA 113 BEG 31;3 NAR 58 DAL 29;3 PAN 30;6 NOR 25;1 LVG 12 és SOLIN – SALOMIES 1988, 420. Lásd még MÓCSY 1959, 196: a gall tartományokban a leggyakoribb, valamint Észak-Itáliában. Hasonlóan ALFÖLDY 1969, 325.

Az örökös nomen gentileje ugyancsak italikus, vö. SCHULZE 1933, 104, 279, 428 és SOLIN – SALOMIES 1988, 34. A név Észak-Itália (Aquileia) mellett mindössze Belgica és Pannonia tartományokban ismert, lásd OPEL 1 294. 'BILLIENVS': ITA 5 BEG 1 PAN 2, ugyanígy MÓCSY 1959, 152. Cognomenje latin, körülményekre utaló név, vö. KAJANTO 1982, 274. Pannoniában a leggyakoribb, elterjedtségéhez lásd OPEL 4 176. 'VITALIS': ITA 37 HIS 23 BEG 42;2 NAR 33 DAL 23;2 PAN 43;6 NOR 18 BRI 12 MIN 19 MSV 16, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 424. Lásd még ALFÖLDY 1969, 330: Itáliában, kelta és thrák területeken fordul elő, például felszabadítottak körében.

Cornelius Verus gentiliciuma és cognomenje itáliai származásra utal, amit megadott domiciliuma is megerősít: az észak-itáliai Dertonából való. A Pó völgyében ligur földön Kr. e. 120 körül alapított, majd Octavianus-Augustus által újra megerősített római colonia lakosságát italikus telepések alkották, közéjük tartozott Cornelius Verus felmenője is. Örököse, C. Billienus Vitalis ugyancsak italikus.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 125.

112. Kripta, mészkő. Magasság: 60 cm, szélesség: 99 cm, vastagság: 23 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 64.10.72.

TitAq 792; Fotó. – ERTEL, C. – NÉMETH M.: *Bestandteile*, 66-67, Nr. 53; Taf. 14, 2. – HD069211 (u.a.: 2016.10.24. – Feraudi).

[---] *vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / [---]S h(ic) s(itus) est / [----]us Victor / [et --- her]edes ex t(estamento) f(aciendum) c(uraverunt)*

A felirat bal oldala letört, így a szöveg erősen sérült. A kriptát egy veteránnak dedikálta egy bizonyos [----]us Victor, illetve egy másik, a szöveg hiányossága miatt ismeretlen személy, akik a halott végrendelete szerint mint örökösök gondoskodtak a feliratállításról. Mindössze egy Victor cognomen ismert, mely tipikus katonanév. A második legtöbb előfordulása ugyan pannoniai, de ez esetben ez nem járul hozzá a származás meghatározásához, lásd OPEL 4 168. 'VICTOR': ITA 41;1 HIS 38;1 BEG 80;3 NAR 26;1 DAL 31 PAN 42;3 NOR 14;1 DAC 13;3 AQV 5 BRI 11;5 LVG 16 MIN 18;1 MSV 9;1 RAE 12;1 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 422. Lásd még KAJANTO 1982, 278. – a 'győzedelmes' KAJANTONÁL külön kategóriát képez a cognomenek között. Továbbá BARKÓCZI 1964, 327-328. M. Aurelius után egyforma arányban fordul elő Pannonia nyugati és keleti térségében is. Hasonlóképp ALFÖLDY 1969, 326. Mindenhol gyakori, a keresztényeknél is. Dalmatiában inkább a késő császárkorban népszerű. Elképzelhető tehát, hogy a feliratállítók egyike maga is katona volt, és így lett az elhunyt örököse.

Datálás: Kr. 100 – Kr. u. 160.

113. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 57,5 cm, szélesség: 91,5 cm, vastagság: 29 cm. Budapest (?), az ókori Aquincum (?). Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 169.1881.2.

CIL III 3570. – *CIL* III 10525. – *TitAq* 983; Fotó. – HD071694 (u.a.: 2015.06.09. – Feraudi).

-----] / [--- Val(erius)] / Proculus Savaria / optio leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum) VI ann(orum) XXV h(ic) s(itus) e(st) / Val(eria) Procula mat(er) / et Val(erius) Fuscus fra(ter) / t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

Az optio gentiliciuma gyakori az itáliai patríciuscsaládoknál vö. SCHULZE 1933, *passim*, továbbá OPEL 4 143. 'VALERIVS': ITA 461;4 HIS 409;8 BEG 69;25 NAR 310;1 DAL 134;8 PAN 106;31 DAC 40;3 LVG 41;2 MIN 85;12 MSV 69;4, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 197. Lásd még ALFÖLDY 1969, 131, aki szerint Dalmatiában viselői között találunk italikusokat (főleg a korai császárkorban), bennszülötteket (főként Liburnia környékén), katonákat (nyugati és dunai provinciák), valamint orientálisokat (leginkább Salona területén, a késői császárkorban). Hasonlóan MÓCSY 1959, 160 és BARKÓCZI 1964, 303. Ezen kívül számos alkalommal fordul elő a galliai és az észak-itáliai feliratos anyagban is, de itt Titus és Publius praenomenekkel. Praenomenből képzett cognomenje mindenütt gyakori, vö. KAJANTO 1982, 177 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. Pannonia keleti felében általában szírek viselik, lásd OPEL 3 166. 'PROCVLVS': ITA 91;1 HIS 102;5 BEG 16;7 NAR 14 DAL 91 PAN 41;11, továbbá BARKÓCZI 1964, 321, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 274. Édesanyja ugyanennek a névnek a női változatát viseli.

Testvére, Fuscus cognomenje latin, sötétet vagy feketést jelent, vö. KAJANTO 1982, 228 és SOLIN – SALOMIES 1988, 336. A név Észak-Itáliában és Hispaniában különösen sokszor fordul elő, lásd OPEL 2 156. 'FVSCVS': ITA 33 HIS 72;2 BEG 12;2 NAR 17 DAL 10;2 PAN 11;1 NOR 9 DAC 2;1 AQV 4 BRI 0;2 MIN 2 MSV 3. Gyakori rabszolgáknál és felszabadítottaknál, vö. MÓCSY 1959, 175, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 208.

A datálásra tekintettel valószínűbbnek tűnik, hogy italikusok, de névelemeik mindenfelé gyakoriak. Az bizonyos, hogy Proculus origója Savaria, tehát ha italikus felmenőkkel bír is, azok már a tartományban éltek. Savaria Claudius veterándeductióval alapított coloniája volt. Lakosságában jelentős arányt képeztek az itáliai, főként észak-itáliai származásúak.

Datálás: Kr. u. 100 – Kr. u. 130.

114. Szarkofág, mészkő. Magasság: 70 cm, szélesség: 218 cm, vastagság: 79 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.157.

CIL III 3527. – TitAq 985; Fotó. – HD071696 (u.a.: 2015.06.10.: Feraudi).

P(ublio) Ael(io) Iusto ann(orum) III Aeliae Verinae / annor(um) VII P(ublius) Ael(ius) Provincialis vet(eranus) / leg(ionis) II Adi(utricis) avos(!) et P(ublius) Ael(ius)

Provinci/alis sev(ir) col(oniae) Aq(uincensis) et Aelia Concor/dia parentes filis dulcissim/is fe[c]erunt

A család polgárjoga Hadrianustól ered, lásd SALOMIES 1987, 155. (P. Aelii) és 186-187. – gentiliciumok, melyek a Publius praenoment viselték. Lásd még OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7, valamint MÓCSY 1959, 150: Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban. Így BARKÓCZI 1964, 299 és ALFÖLDY 1969, 43-46 is.

Az elhunyt fiúgyermek, Iustus, latin cognoment viselt, vö. KAJANTO 1982, 252. SOLIN – SALOMIES 1988, 347. Előfordulásához: OPEL 2 210. 'IVSTVS': ITA 60 HIS 18;3 BEG 39;2 NAR 18 DAL 11;1 PAN 39;1 NOR 19 DAC 8;1 AQV 6 BRI 7;1 LVG 1;2 MIN 4;3 MSV 6;3 RAE 4. BARKÓCZI 1964, 315: viselői bennszülöttek. Lásd továbbá ALFÖLDY 1969, 225: Mindenütt gyakori, különösen Itáliában. A lánygyermek, Verina neve szintén latin, belső tulajdonságra utaló név, vö. KAJANTO 1982, 254 és SOLIN – SALOMIES 1988, 420. A név Marcus Aurelius után, nyugati, különösen kelta és germán területeken gyakori, lásd OPEL 4 158. 'VERINVS': ITA 25 HIS 4 BEG 13 NAR 23 DAL 2 PAN 14;3 NOR 14 AQV 1 BRI 1;1 LVG 7 MSV 1, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 327, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 324.

A nagypapa a Legio II Adiutrix veteránja volt. Cognomenje latin, provinciális eredetre utal, vö. KAJANTO 1982, 198 és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. A név Pannoniában a leggyakoribb, itt kimondottan Aquincum környékén található meg, de mindenütt ismert néhány előfordulása, lásd OPEL 3 169. 'PROVINCIALIS': ITA 3 HIS 1 BEG 4 DAL 2 PAN 9 NOR 3 DAC 3 AQV 1 BRI 1 MIN 1 MSV 1 RAE 2;1, illetve MÓCSY 1959, 186. Ugyanezt viselte fia is.

Az ifjabbik Provincialis felesége, Concordia cognomenje női névként sokkalta gyakoribb volt, mint férfiként, vö. KAJANTO 1982, 255 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Neve Dalmatiában és Pannoniában sokkal többször fordul elő a névanyagban, mint másutt, lásd OPEL 2 71. 'CONCORDIVS': HIS 1 BEG 1 DAL 5 PAN 5 NOR 1 BRI 0;1 MIN 1. BARKÓCZI 1964, 309 szerint egyenesen az őslakosok viselik.

Névelemeik alapján – különösen, hogy a Provincialis cognomen Aquincum környékén igazán gyakori – provinciális eredetűnek tűnnek, lehet a család eraviscus származású is.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 300.

115. Szarkofág, mészkő. Magasság: 124 cm, szélesség: 254 cm, vastagság: 131 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: RD 142.

RÓMER-DESJARDINS: *Monuments épigraphiques du Musée National Hongrois*. 1873. 142. – *CIL* III 3543 és p. 1691. – *ILS* 2391. – *TitAq* 990; Fotók. – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. – WITTKOPF, E.: *RWO* 1, 342. Ábra: 443. – HD071704 (u.a.: 2016. dec. 8. – Feraudi).

L(ucio) Cassio Pudenti quond(am) / mil(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) adiutori offici(i) / corniculariorum co(n)s(ularis) / stip(endiorum) XIII qui vixit ann(os) XXXII / L(ucius) Cassius Regulianus vet(eranus) / leg(ionis) II ad(iutricis) ex b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) pater infe/licis(s)imus filio piissimo f(aciendum) c(uravit)

A Lucius praenomen a császárkorban népszerűbb, a Cassius nomen gentilével azonban ritkán szerepel együtt, vö. SALOMIES 1987, 155, 186-187, és a köztársaság korának végén még nem ismertek L. Cassii. A Cassius név italikus, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 49, előfordulásához: OPEL 2 41. 'CASSIVS': ITA 233 HIS 57;2 BEG 35;3 NAR 60;1 DAL 60;1 PAN 23;6 NOR 17 DAC 15;1 MSV 15;2, illetve BARKÓCZI 1964, 301, és ALFÖLDY 1969, 73: Eleinte italikusokat rejt e név, később provinciálisokat, többek között orientálisokat is. A Pudens cognomen latin, belső tulajdonságot kifejező név, jelentése 'szerény, szemérmes, erkölcsös', vö. KAJANTO 1982, 264 és SOLIN – SALOMIES 1988, 386. Előfordulása Itáliában a leggyakoribb, vö. OPEL 3 171. 'PVDENS': ITA 34 HIS 12;2 BEG 8;5 NAR 7 DAL 9;1 PAN 2;6 MIN 6;2 MSV 7;1. Pannoniai előfordulásához: BARKÓCZI 1964, 321, aki italikusnak véli, de megjegyzi, hogy a név Észak-Afrikában is gyakori. Lásd még ALFÖLDY 1969, 276-277.

Apja, Regulianus cognomenje nagyon ritka, tisztségnévből képzett (ti. rex), vö. KAJANTO 1982, 317. Ebben a formában csak pannoniai előfordulása ismert, vö. OPEL 4 25. 'REGVLIANVS': PAN 3. BARKÓCZI 1964, 322. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 390. Továbbá ALFÖLDY 1969, 28: „Regalianus” alakban fordul elő Dalmatiában, de nagyon ritka.

Nagy valószínűséggel Italikusok voltak. Katonacsaládról beszélhetünk, mert az apa a felirat tanúsága szerint egykor beneficiarius volt, míg a fiú adiutorként szolgált.

Datálás: Kr. u. 213 – Kr. u. 300.

116. Tábla, votív felirat. Budapest, az ókori Campona.

CIL III 3393. – 1006; Rajz. – LŐRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 214, Nr. 186. – HD071720 (u.a.: 2016.11.23.: Feraudi).

Silvanas Augg(ustas) / Aur(elius) Lipor vet(eranus) / alae et Aur(elius) Vale(n)s / mil(es) leg(ionis) II adi(utricis) p(iae) <f>(idelis) / Severianae <fil>(ius) eius / et Aur(elia) S[ev]era filia

A család az Aurelius gentiliciumot viseli, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. A veterán cognomenje nem latin, és unikális, vö. OPEL 3 28. 'LIPOR': PAN 1, lásd BARKÓCZI 1964, 316. Thrák származású.

A többiek etnikai eredetre nem utaló neveket viselnek. A fia, Valens cognomenjéhez lásd KAJANTO 1982, 18, 46, 66, 247. Európában a dunai provinciákban a leggyakoribb, ám másutt sem ritka, vö. OPEL 4, 139. 'VALENS' – ITA 44;1 HIS 23;2 BEG 19;4 DAL 40;1 PAN 39;6 MIN 68;5 MSV 69;4, hasonlóan MÓCSY 1959, 194.

Severa neve szintén latin cognomen, vö. KAJANTO 1982, 256 és SOLIN – SALOMIES 1988, 402. Bár gyakori a nyugati tartományokban, keleten is népszerű. Lásd: OPEL 4 76. 'SEVERVS': ITA 205;1 HIS 186 BEG 72;8 NAR 110;1 DAL 54;4 PAN 55;7 NOR 21 DAC 15;3 AQV 22;1 LVG 23, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 324, és ALFÖLDY 1969, 295.

A család tehát thrák eredetű, és a fiú, akárcsak apja, katonaként szolgált.

Datálás: Kr. u. 222 – Kr. u. 235.

117.Sírsztélé. Budapest, az ókori Campona.

CIL III 3398. – 1010¹. – MANDER, J.: *Portraits*, 308, 707. – HD071726 (u.a.: 2016.08.17. – Feraudi)

[D(is)] M(anibus)(?) Iul(io) Probo vet(erano) leg(ionis) / II adi(utricis) qui vix(it) ann(os) LIII / patri et C(aio) Iul(io) Honorato / mil(iti) coh(ortis) |(milliariae) N(umidarum) stip(endiorum) III fr(atri) / qui vixit ann(os) XXII et / Aeliae Decoratae matri / vivae C(aius) Iul(ius) Probianus / can(didatus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) [-?] quam et / ceteri fratres patri et frat(ri) / matri viv(a)e fac(iendum) curaveru(n)t

Iulius Probus, a Legio II Adiutrix veteránja, valamint az ő testvére, és fia is a Iulius gentiliciumot viselték, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 98 és SALOMIES 1987, 155, 186-187 (C. Iulii). Előfordulásához vö. OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27

LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7, lásd továbbá BARKÓCZI 1964, 298, valamint ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenje latin, azt jelenti, jóságos, vö. KAJANTO 1982, 68, 253 és SOLIN – SALOMIES 1988, 385. A név Észak-Itália vonzáskörzetében, és a dunai provinciákban gyakori, lásd OPEL 3 164. 'PROBVS': ITA 26;1 HIS 23;3 BEG 5 NAR 4 DAL 12 PAN 11 NOR 7 DAC 6;1 BRI 4 LVG 2 MIN 2;1 MSV 2.

Honoratus cognomenje latin, lásd Kajanto 1982, 18, 72, 73, 133, 279, (352) és SOLIN – SALOMIES 1988, 343. Az európai provinciákban ritka, vö. OPEL 2 184. 'HONORATVS': ITA 9 HIS 6;1 BEG 10;1 NAR 17;3 DAL 7;1 PAN 5;3 NOR 12;1 DAC 0;2 BRI 2;3 LVG 1;1 MSV 1 RAE 2, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 314.

Probianus még életben lévő anyja az Aelia gentiliciumot viselte, vö. OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150, aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. és ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 231, (351) és SOLIN – SALOMIES 1988, 322. A név Pannoniában a leggyakoribb, lásd OPEL 2 95. 'DECORATVS': ITA 3 BEG 1 DAL 1 PAN 10 NOR 1 DAC 1 LVG 0;1 MSV 0;1 RAE 1, illetve BARKÓCZI 1964, 310.

A candidatus cognomenje igencsak ritka, belső tulajdonság alapján adott név, vö. KAJANTO 1982, 253. SOLIN – SALOMIES 1988, 384. Legtöbb előfordulása Pannoniában ismert, vö. OPEL 3 164. 'PROBIANVS': ITA 2 PAN 5 BRI 2, így BARKÓCZI 1964, 321.

Úgy tűnik, hogy a család Iulius-ága afrikai eredetű lehet, ezt igazolhatja, hogy Honoratus a cohors milliaria Numidarum katonájaként szolgált. Probus provinciális eredetű feleséget választott magának, hiszen Decorata Pannoniában tipikus nevet viselt, ráadásul gentiliciuma is császári volt. A katonai szolgálat erőteljes hagyomány volt a családon belül, ráadásul generációról generációra egy felfelé ívelő karrier figyelhető meg: Probus neve mellett nem szerepel, hogy magasabb tisztséget töltött volna be, míg Probianus egy centuriói kinevezés várományosa volt.

Datálás: Kr. u. 190 – Kr. u. 230.

118. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 185 cm, szélesség: 86 cm, vastagság: 25 cm. Budapest, az ókori Campona. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.

CIL III 3399. – *CIL* III 3399 add. p. 1690. – *TitAq* 1015; Fotók. – MANDER, J.: *Portraits*, 307-308, 705. – HD071833 (u.a.: 2017.04.12. – Feraudi).

D(is) M(anibus) / Sept(imiae) Iunil(la)e / coniugi kar(a)e q(uae) v(ixit) a(nnos) XXV / P(ublius) Aelius / Consta(n)s / qu(ae)stor armor(um) / leg(ionis) II adiut(ricis) / viv(u)s sibi fec(i)t / et Cons(t)a(n)t(i)n(a)e / fili(a)e // o(ptamus) c(uncti)

A katona praenomenje és gentiliciuma Hadrianustól való, vö. SALOMIES 1987, 155. (P. Aelii) és 186-187. Lásd még OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Továbbá MÓCSY 1959, 150: Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 43-46. Cognomenje Pannoniában a leggyakoribb, vö. OPEL 2 73. 'CONSTANS': ITA 11 HIS 2 BEG 6;1 NAR 1 DAL 4;1 PAN 9;1 NOR 5 DAC 4;3 AQV 1 LVG 2 MIN 1;1 MSV 1 RAE 1 vö. KAJANTO 1982, 258. – belső jellemzők alapján adott cognomen, illetve MÓCSY 1959, 170. – Pannoniában a leggyakoribb. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 317. Továbbá ALFÖLDY 1969, 180. – Bár mindenütt ismert, Itáliában és a dunai provinciákban a leggyakoribb.

Felesége a Septimius gentiliciumot viselte, lásd SOLIN – SALOMIES 1988, 168. OPEL 4 69. 'SEPTIMIVS': ITA 49 HIS 18 BEG 8 NAR 8;1 DAL 23;1 PAN 100;6 DAC 15;2. BARKÓCZI 1964, 299. Lásd még ALFÖLDY 1969, 53. Cognomenje hónapnévből képzett, vö. KAJANTO 1982, 169 és SOLIN – SALOMIES 1988, 347. A név inkább gall-germán területeken fordul elő, de sehol sem túl gyakori, lásd OPEL 2 207. 'IVNILLVS': BEG 4 DAL 1 PAN 1 NOR 1, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 315, ugyanígy ALFÖLDY 1969, 224.

Lánya, Constantina latin cognoment viselt, mely apjából képzett, vö. KAJANTO 1982, 258 és SOLIN – SALOMIES 1988, 317. E név messze Pannoniában a leggyakoribb és általában orientálisok vagy őslakosok viselik, lásd OPEL 2 73. 'CONSTANTINVS': ITA 1 BEG 1 PAN 10 DAC 1 RAE 5, illetve BARKÓCZI 1964, 309.

A katona provinciálisnak tűnik, felesége pedig elképzelhető, hogy galliai származású.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

119. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 152 cm, szélesség: 97,5 cm, vastagság: 28 cm. Budapest, az ókori Campona. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 257.1873.6.

CIL III 3395 és 10378. – *TitAq* 1019; Fotó. – LÖRINCZ B.: *Hilfstruppen*, 215, 190. – HD071842 (u.a.: 2017.05.10. – Feraudi).

Aur(elio) Iul(io) e[x dec(urione) alae] / I T(h)rac(um) [vix(it)] an(nos) [--- et] / Aureli[a]e I[---]e / viv(a)e coniugi eius [e]t / Aureliae M[axim]iana[e] / vix(it) ann(os) XXVII et

Aur(elio) / Caesia[no] vet(erano) coh(ortis) / X pr(a)e[t(oriae) vix(it)] a[n]n(os) [---] / et Aur(elio) [Cae?]sio e[v]okato(!) / ex{s}e[r]citori eqq(uitum) / praet(orianorum) vix(it) ann(os) X[---] / fili(i)s eorum et Aur(elio) / Crescentin[o mi]l(iti) leg(ionis) / II adi(utricis) stip(endiorum) III vix(it) ann(os) / XXI Cl(audius) Pertinax / strator co(n)s(ularis) paren/tibus bene mer(entibus) / f(aciundum) c(uravit)

A család szinte minden tagja az Aurelius gentiliciumot viseli, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Az apa, az egykori lovas decurio a Iulius cognomen viselte, mely tulajdonképpen egy gentilicium, lásd OPEL 2 200. 'IVLIVS': ITA 6 HIS 19;1 BEG 16 NAR 17 DAL 15;1 PAN 13 NOR 8;1 DAC 12 BRI 2;1 LVG 4 MSV 12;1 MIN 15 RAE 8. Pannoniában e cognomen általában az Aurelius nomen gentilével fordul elő, intercisai viselői pedig szírek, vö. BARKÓCZI 1964, 315. Iulius első feleségének cognomenje nem rekonstruálható, mert sérült a felirat. Ebből a házasságából származik LŐRINCZ [FEHÉR-SZABÓ] szerint Claudius Pertinax. A második feleség neve körülményekre utaló latin cognomen, vö. KAJANTO 1982, 276 és SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Ezek előfordulásához: OPEL 3 69. 'MAXIMIANVS': ITA 11;2 HIS 1;1 NAR 3 DAL 7 PAN 23 NOR 9 DAC 6;2 BRI 0;1 LVG 2 MIN 0;2 MSV 5, valamint BARKÓCZI 1964, 318: a cognomen gyakori katonák, és romanizált őslakosok körében, Pannoniában az Aurelius gentiliciummal különösen a limes környékén népszerű. Lásd még ALFÖLDY 1969, 241: A Maximianus Itáliában, Noricumban és Pannoniában a leggyakoribb.

Caesianus neve is latin, vö. KAJANTO 1982, 18, 142 és SOLIN – SALOMIES 1988, 305. A név Itáliában, Hispaniában és a dunai provinciákban fordul elő, vö. OPEL 2 19. 'CAESIANVS': ITA 2 HIS 5 BEG 0;1 DAL 2 PAN 5 NOR 0;1 DAC 1;1, némileg másképp BARKÓCZI 1964, 307. Nyugati előfordulásait emeli ki ALFÖLDY 1969, 168. Testvére, az evocatus valószínűleg azt a nevet viselhette, amelyből ezt deriválták: a Caesiust. A felirat azonban e névnél sérült.

Végül a Legio II Adiutrix katonájaként hunyt el Crescentinus. Nevéhez lásd KAJANTO 1982, 26, 234 és SOLIN – SALOMIES 1988, 320. Leginkább Itáliában gyakori, Pannoniában pedig főleg Campona környékén jellemző, vö. OPEL 2 84. 'CRESCENTINVS': ITA 10 HIS 9 BEG 2 NAR 4 DAL 4 PAN 5 NOR 6 DAC 1 AQV 2 BRI 1 LVG 1 MIN 1, illetve BARKÓCZI 1964, 309-310.

A strator gentilicuma alapján polgárjogát Claudiusától kaphatták felmenői vö. OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4 lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 56. Továbbá MÓCSY 1959, 149, vö. ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje belső jellemzők alapján adott cognomen, jellemző katonanév, lásd KAJANTO 1982, 259 és SOLIN – SALOMIES 1988, 377. E név leginkább Pannoniában ismert, lásd OPEL 3 133. 'PERTINAX': ITA 1 HIS 1 BEG 1;1 PAN 3;1 DAC 0;1 LVG 1 MIN 0;1 vö. BARKÓCZI 1964, 320. Származásra nem utal.

Aurelius Iulius ala I Thracumban való szolgálata – mivel ennek a névelemek vizsgálatai nem mondanak ellent – utalhat thrák származására. A feleségei is a dunai tartományok valamelyikéből származhattak. Ami igazán érdekes, az az, hogy a család minden férfi tagja katonai pályán helyezkedett el, és nem is akárhogy: Iulius lovas decurio volt, Caesianus az egyik praetoriánus cohorsban szolgált, [Cae?]sius evocatus exercitatori equitum praetorianum volt. Crescentinus fiatalon, 3 év szolgálat után hunyt el, míg Claudius Pertinax strator consularis volt a II Adiutrixben.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

120. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 127 cm, szélesség: 76 cm, vastagság: 30 cm. Dunaújváros, az ókori Intercisa. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum: 96.1906.

FITZ J.: *Alba Regia* 14, 1975, 357, 4. – *AE* 1976, 554. – *CIL* III 10317. – *RIU* 1185; (Fotó és ábra). – *IDRE* 287. – ERDÉLYI G. – FÜLEP F. in: BARKÓCZI L. *Intercisa I.*, 283, 29; Taf. 45, 6. – HD072501 (u.a.: 2016.10.06. – Feraudi).

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Gaiano vete[r(ano) leg(ionis)] / I ad(iutricis) vix(it) ann(os) LXX e[t Aure(iae)] / Valentinae vix(it) [ann(os) ---] / Aur(eliae) Gaianae et [Aure]/l(io) Ausiano str[atore] / leg(ati) leg(ionis) II ad(iutricis) [vixit] / ann(os) XL stip(endiorum) XX[II? qui] / est desiderat[us bello] / Dac(i)co Aure[lia ---] / marito dul[cissimo]

A család valamennyi tagja császárgentiliciumot visel vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10, illetve SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53.

A I Adiutrix veteránjának cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 172 és SOLIN – SALOMIES 1988, 336. A név a dunai provinciákban igazán gyakori, lásd OPEL 2 158. 'GAIANVS': ITA 2 HIS 1 BEG 2;1 PAN 6;1 NOR 1;2 DAC 4;1 MSV 5. Inkább Pannonia

keleti részében fordul elő, vö. BARKÓCZI 1964, 313. Keresztényeknél is gyakori, lásd ALFÖLDY 1969, 208. Ugyanezen név női alakját viselte még egy családtag, valószínűleg a lánya. A feliraton szereplő Valentina családban betöltött szerepe ismeretlen, nevéhez vö. KAJANTO 1982, 247. A név a dunai provinciákban gyakori. Pannoniában orientálisok vagy bennszülöttek viselik. OPEL 4 140. 'VALENTINVS': ITA 36 HIS 17 NAR 27 DAL 49 PAN 64 NOR 21 DAC 38;2 MIN 22;2 MSV 18, illetve BARKÓCZI 1964, 326: e nevet, különösen M. Aurelius után, nagyrészt orientálisok és bennszülöttek viselik. Lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 417. ALFÖLDY 1969, 320.

Az egyik dák hadjáratban elhunyt Ausianus cognomenjének egyetlen előfordulása pannoniai vö. OPEL 1 251. 'AVSIANVS': PAN 1, illetve BARKÓCZI 1964, 306. Lásd még HOLDER 1896, 298.

Mivel cognomenjeik Pannoniában a leggyakoribbak, lehetséges, hogy bennszülöttek.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 250.

121. Oltár, mészkő. Sírfelirat. Magasság: 108 cm, szélesség: 43 cm, vastagság: 39 cm. Solin, az ókori Saloniae.

MATJEVIĆ, I. *Tusculum* 5, 2012, 59-70, 1. – AE 2012, 1103. – HD072502 (u.a.: 2015.12.28.: Feraudi)

[D(is) M(anibus) // [Aurel(ius)? Te]rminalis et Aurel(ius)?] Aquintili/anu?)s avuncu/[lo suo? B]asilide / [et Aure?l(io) Feroci / [--- mil(iti)? l]eg(ionis) II adi/[utr(icis) patr]i p(ro) p(ietate) et Metro/[dor(a)e pare]/ntib(us) pien/[tis(simis) et b(ene)] / m(erentibus) pp(osuerunt)

MATJEVIĆ feloldási javaslata szerint a család minden tagja Aurelius gentiliciumot viselt, ugyanakkor a felirat bal oldala letört, ezért elég sok a bizonytalanság. Pontosan mindössze 4 cognoment lehet azonosítani. A Terminalis latin név, vö. KAJANTO 1982, 221 és SOLIN – SALOMIES 1988, 411. Mindössze 5 előfordulása ismert, ebből pedig 2 is pannoniai, vö. OPEL 4 113. 'TERMINALIS': ITA 1 PAN 2 LVG 0;1 MSV 1. Pannoniának inkább a nyugati részén jellemző, ugyanakkor egy megjelenése Észak-Afrikában is adathozható, lásd BARKÓCZI 1964, 325. A Basilides görög cognomen, ti. Βασιλίδης vagy Βασιλείδης, vö. PAPE 1807-1854, 200. A latin nyelvű európai tartományokban nagyon ritka, jellemzően Észak-Itália vonzáskörzetében található meg, lásd OPEL 1 273. 'BASILIDES': ITA 1 BEG 0;1 DAL 1 PAN 1, BARKÓCZI 1964, 307. Ferox cognomenje belső tulajdonságra utal, vö. KAJANTO 1982, 126, 267 és SOLIN – SALOMIES 1988, 331. E

név is ritka. Észak-Itáliában, vagy gall területeken, esetleg Dalmatiában ismert, lásd OPEL 2, 138. 'FEROX' – ITA 4 HIS 1 BEG 2 NAR 3 DAL 2;1 AQV 2. Az anya cognomenje görögös alakban is ismert, ám ez is ritka, vö. OPEL 3 80. 'METRODORVS': ITA 1 DAL 4 DAC 1 MSV 0;1.

A feliratot egy testvérpár állította nagybátyjuknak, apjuknak, és anyjuknak. A nevek LŐRINCZ alapján Dalmatiában jellemzőek, s a Basilides és a Metrodora is görögös alakok. Görögök vagy hellenizált keletiek lehettek. Az apa a *legio II adiutrix*-ben szolgált, míg a fiai a felirat alapján nem követték őt a katonai pályán.

Datálás: Kr. u. 170 – Kr. u. 230.

122. Sírztételé, mészkő. Magasság: 114 cm, szélesség: 75 cm, vastagság: 15,5 cm. Alsóhetény közelében, az ókori Civitas Iovia. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.

MRÁV Zs. in: TÓTH E. (Szerk.) *Studia Valeriana. Az alsóhetényi és ságvári késő római erődök kutatásának eredményei*. Dombóvár, 2009, 252-254, Nr. 5; 4. fotó. (Fotó és ábra) – AE 2009, 1094. – HD073513 (u.a.: 2016.07.07.: Feraudi).

D(is) M(anibus) / C(a)ese[r]nius Marcel[lus] / vixit an(nos) L C(a)eserniu[s] / Marcellinus m(iles) leg(ionis) II / adiutricis vixit an(nos) XXV / C(a)esernia Marcellina / vi[xit] an(nos) XXV Domitius Do/mitianus m(iles) leg(ionis) II adiutri/c[is] vixi[t] an(nos) XXIII Domitius / S[e]verinus v[i]xit an(nos) VIII / [--- co]niux posu{u}it / [---]ET[---]

A feliraton szereplő személyek egyik fele a Caesernius italikus gentiliciumot viselte, vö. SCHULZE 1933, 136 és SOLIN – SALOMIES 1988, 40. A nemzetségnév Pannoniában a leggyakoribb, ami arra utal, hogy ez a nemzetség Aquileiából Pannoniába vándorolt, vö. OPEL 2 19. 'CAESERNIVS': ITA 19 BEG 0;1 DAL 1 PAN 22;3 NOR 1 MIN 2, ugyanígy MÓCSY 1959, 152. Az apa, Marcellus cognomenje latin, a Marcus praenomen derivátuma, lásd KAJANTO 1982, 39, 124-127, 129, 132, 173 és SOLIN – SALOMIES 1988, 357. E név inkább a romanizáció magasabb fokán álló nyugati tartományokban gyakori, vö. OPEL 3 54. 'MARCELLVS': ITA 114 HIS 65 BEG 23;3 NAR 57 DAL 34 PAN 30;5 NOR 8 DAC 10 AQV 3 BRI 2;3 LVG 11 MIN 6 MSV 5 RAE 1. Fia, Marcellinus, és lánya, Marcellina is az apja nevének kicsinyítő képzős változatát kapta, lásd KAJANTO 1982, 173 és SOLIN – SALOMIES 1988, 357. Pannoniában, különösen a Borostyánút mentén gyakori, vö. OPEL 3 53. 'MARCELLINVS': ITA 52 HIS 15 BEG 20 NAR 38 DAL 36 PAN 33;5 NOR 16 DAC 16;1 LVG 8;1 MSV 10;1, illetve ALFÖLDY 1969, 236. Mindkét név a Borostyánút mentén fedezhető fel nagy számban, és észak-itáliai eredetre utal, vö. BARKÓCZI 1964, 317.

A feliraton szereplő személyek másik fele is italikus gentiliicumot visel, vö. SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 69. A név Észak-Itáliában és Hispaniában igazán gyakori, de Dalmatiában és Pannoniában is ismert kb. két tucat előfordulása. Pannoniában Marcus Aurelius után zömmel orientális eredetűek viselik, vö. OPEL 2 105. 'DOMITIVS': ITA 115;5 HIS 63;1 BEG 24;5 NAR 76 DAL 27;4 PAN 21;4 DAC 15 MIN 7;1 MSV 10, illetve MÓCSY 1959, 154. Pannonia Inferiorban jellemzően katonák viselik, lásd BARKÓCZI 1964, 301. A katona, Domitianus cognomenjét gentiliicumából képezték, vö. KAJANTO 1982, 145 és SOLIN – SALOMIES 1988, 324. E név a keresztényeknél sem ritka. Szinte minden tartományban ismert, de Itáliában, Pannoniában és Belgicában népszerűbb, noha nem szignifikánsan, lásd OPEL 2 105. 'DOMITIANVS': ITA 4 HIS 2;1 BEG 7 NAR 2 DAL 2 PAN 5;1 MIN 2 MSV 2 RAE 2. BARKÓCZI 1964, 310 szerint Aquincumban és Brigetióban jellemzően orientális származásúak. A gyermek, aki valószínűleg Domitianus fia, a Severinus cognoment viselte, mely latin, vö. KAJANTO 1982, 257 és SOLIN – SALOMIES 1988, 402. E név Európában Észak-Itáliára és a kelta tartományokra jellemző leginkább, lásd OPEL 4 76. 'SEVERINVS': ITA 39 HIS 38 BEG 17 NAR 63 DAL 16 PAN 15 NOR 10 DAC 2 AQV 2 BRI 2;2 LVG 6 MSV 3 RAE 1, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 324, valamint ALFÖLDY 1969, 295.

MRÁV szerint két italikus eredetű családról van szó. A *Caesernii* felszabadítottjainak leszármazottai. Úgy véli, Domitius Domitianus beházasodott a családba, Marcellinát vette feleségül, s közös gyermekük, Severinus szerepel a feliraton. A *Domitii* orientálisok is lehetnek a tartományban.

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.

123. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 230 cm, szélesség: 78 cm, vastagság: 23 cm. Budapest (?), az ókori Aquincum (?). Magyar Nemzeti Múzeum: R.D.160.

CIL III 3678. – *CIL* III 3678 add. o. 1715. – MANDER, J.: *Portraits*, 302, Nr. 679. – HD073565 (u.a.: 2016.08.24.: Feraudi)

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Maximo / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) patri / et Ael(iae) Prim(a)e matri / et Ael(iae) Resill(a)e avi(a)e / Aur(elia) Ingenua filia / parentibus karissi/mis titulum de suo / faciendum curavit / Aur(elius) Val(ens?) mil(es) leg(ionis) II adi(utricis) / socris benignissimis

A feliratot egyrésről Aurelia Ingenua állította a szüleinek, Aurelius Maximusnak és Aelia Primának továbbá nagymamájának, Aelia Restillának másrésről Aurelius Val(ens?)

socris, azaz felesége szüleinek = apósának és anyósának. Aurelia Ingenua tehát Aurelius Val(ens?) felesége volt

Aurelia Ingenua apai ága és a férje familiája az Aurelius császárgentiliciummal bírt, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10. BARKÓCZI 1964, 299-300. ALFÖLDY 1969, 46-53. Ingenua anyai ága Hadrianustól kapta polgárjogát, lásd OPEL 1 33. 'AELIVS': ITA 101;2 HIS 137;1 DAL 236;3 PAN 309;10 DAC 296;14 MSV 132;5, továbbá SOLIN – SALOMIES 1988, 7. Lásd még MÓCSY 1959, 150., aki szerint Pannonia keleti részében igazán gyakori, különösen Aquincumban, ugyanígy BARKÓCZI 1964, 299. Továbbá ALFÖLDY 1969, 43-46.

A veterán apa cognomenje mindenütt nagyon népszerű volt, így a származás meghatározásában nem nyújt segítséget, vö. OPEL 3 70. 'MAXIMVS': ITA 252;1 HIS 105;6 NAR 76;2 DAL 174;2 PAN 90;8 NOR 50;4 DAC 48;3, lásd még SOLIN – SALOMIES 1988, 361. Továbbá KAJANTO 1982, 275, aki szerint körülményekre, külsőségekre utaló cognomen. Lásd még MÓCSY 1959, 181. Dalmatiai előfordulásairól ALFÖLDY 1969, 242-243. A birodalom leggyakoribb cognomenje. Dalmatiában nagyon gyakori a városi lakosságnál.

Felesége, Prima cognomenje személynévként használt sorszámnev, lásd KAJANTO 1982, 295 és SOLIN – SALOMIES 1988, 149. Igencsak gyakori, területi előfordulásainak számadatai aligha segítenek a származás meghatározásában, lásd OPEL 3 161. 'PRIMVS': ITA 231 HIS 58;1 BEG 68;2 NAR 80;1 DAL 66;4 PAN 27;6 NOR 30. Észak-Itália közelében, italikusok körében igazán népszerű, vö. MÓCSY 1959, 185. Anyósáé, a Resilla, talán a Resius nomen gentile derivátuma lehet, amely italikus, lásd SCHULZE 1933, 217, 220 és SOLIN – SALOMIES 1988, 155. Ritka név, vö. OPEL 4 26. 'RESIVS': ITA 3 DAL 1 MIN 2, illetve BARKÓCZI 1964, 322. Ám sokkal valószínűbb, hogy kelta névről beszélhetünk, lásd MEID 2005, 203. Ennek alapján a *ret- tő van benne, amely azt jelenti: 'futni'.

A veterán lányának, Ingenua cognomenje, mely szabadon születettet jelent, a pannoniai bennszülött lakosság körében kedvelt név volt. A névhez lásd KAJANTO 1982, 314 és SOLIN – SALOMIES 1988, 345. A cognomen Itália mellett a dunai tartományokban igazán gyakori, vö. OPEL 2 194. 'INGENVVS': ITA 39 HIS 6;1 BEG 25 NAR 25 DAL 22 PAN 44;1 NOR 56;1 DAC 19;1 AQV 15 BRI 6 LVG 7 MIN 15 MSV 17 RAE 1, illetve BARKÓCZI 1964, 314. Aurelia Ingenua férjének, a *legio II adiutrix*ben szolgáló Aurelius Val(ens?)-nek sérült cognomenje, a neve nem rekonstruálható egyértelműen. Ha a Valens

olvasat valóban helyes, akkor tipikus katonanevet viselt, mely kétségtelenül latin eredetű, fizikai jellemzőkre utaló cognomen, lásd KAJANTO 1982, 18, 46, 66, 247. Európában a dunai provinciákban a leggyakoribb, ám másutt sem ritka, vö. OPEL 4, 139. 'VALENS' – ITA 44;1 HIS 23;2 BEG 19;4 DAL 40;1 PAN 39;6 MIN 68;5 MSV 69;4., hasonlóan MÓCSY 1959, 194. Dalmatiába települt italikusok leszármazottja lehet.

Aelia Resilla cognomene kelta eredetűnek tűnik, Benniszülött származásának feltételezését az Aelia gentiliciuma is lehetővé teszi.

Datálás: Kr. u. 220 – Kr. u. 260.

124.Szobortalapzat, fehér márvány. Magasság: 106 cm, szélesség: 44 cm, vastagság: 36 cm.

Sremska Mitrovica, az ókori Sirmium. Őrzési hely: Srem Muzeji Sremska Mitrovica: A.1.

CIL III 10224. – *ILS* 9193. – DAUTOVA-RUŠEVLJAN, V.: *Rimska plastika*, 15, Nr. 30. – *ILJug* 270. – *PIR* 2 C 181. – PFLAUM, M.-G.: *Les carrières*, 158-160, Nr. 67, 2. – SCHÖBER, A.: *RGNP.*, 141-142, Nr. 323; Abb. 162 a-c. – *IDRE* 288. – *FPA* 2 94. – MIRKOVIĆ M. in: POPOVIĆ, V. (Szerk.): *Archaeological investigations* 70, Nr. 33; pl. 5, 1. – MIRKOVIĆ, M. in ŠAŠEL KOS M. - SCHERRER P. (Szerk.): *Autonomous towns*, 149. – FITZ 1993, 231-232, 112. – HD073621 (u. a.: 2017.03.03.: Feraudi).

T(itus) Cominius / T(iti) f(ilius) Volt(inia) Seve(rus) Vienna (centurio) / leg(ionis) II adiutric(is) / donis donat(us) / ab imp(eratore) Caesare / Aug(usto) bello Dacico / torquibus armillis / phaleris corona val/lari vixit ann(os) XXXXV / T(itus) Caesernius Macedo / proc(urator) Aug(usti) her(es) ex test(amento) p(osuit)

A centurió origója szerint bizonyosan Viennából származott. A nomen gentile Észak-Itáliában és Dél-Galliában a leggyakoribb, vö. OPEL 2, 70. 'COMINIVS' – ITA 67 HIS 11;1 BEG 8;1 NAR 24 PAN 5;2 NOR 6 és MÓCSY 1959, 153.: Észak-Itáliában és Dél-Galliában a leggyakoribb. Továbbá HOLDER 1896, 1073.: talán kelta eredetű név, gyakori a plebs körében. Lásd még MEID 2005, 265.: Galliában gyakori név, vö. SALOMIES 1987, 101.: nem a szabin Comiusból alakult ki! Végül SCHULZE, 1933, 108. Cognomenje latin, belső jellemző alapján adott névelem, vö. KAJANTO 1982, 256 és SOLIN – SALOMIES 1988, 402. Bár gyakori a nyugati tartományokban, keleten is előfordul. Lásd: OPEL 4 76. 'SEVERVS': ITA 205;1 HIS 186 BEG 72;8 NAR 110;1 DAL 54;4 PAN 55;7 NOR 21 DAC 15;3 AQV 22;1 LVG 23, hasonlóan BARKÓCZI 1964, 324 és ALFÖLDY 1969, 295. A centurio romanizált kelták leszármazottja lehetett, aki FITZ szerint 45 évesen, aktív centurióként hunyt el. Kitüntetéseit Domitianus dák háborújában szerezte.

T. Caesernius Macedo FITZ szerint Pannonia és Dalmatia közös procuratora lehetett valahogy 101/102-104-ig, és ekkor kerülhetett sor a feliratállításra is. Úgy véli, a procurator Aquileiából származott.

Datálás: Kr. u. 101/102 – Kr. u. 104

125. Sírsztélé. Petronell-Carnuntum, az ókori Carnuntum.

CIL III 4472. – VORBECK, E.: *Militärinschriften aus Carnuntum* 2. Bécs, 1980, 17, Nr. 8. – HD073879 (u.a.: 2017.05.11.: Osnabrügge).

M(arcus) Iul(ius) Datus / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) st(ipendiorum) / VII an(norum) XXX C(aius) Iul(ius) / Att(---) fra(tri) pien(tissimo) / leg(ionis) eiusdem / here(s)(?) / f(aciendum) cur(avit)

A síremléken a Legio II Adiutrix két katonája szerepel, és mindketten a Iulius gentiliciumot viselték, ám Datus a Marcus praenomennel. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. Cognomenjéhez lásd KAJANTO 1982, 298 és SOLIN – SALOMIES 1988, 322. A név Európában kifejezetten ritka, vö. OPEL 2 94. 'DATVS': ITA 2 HIS 1 DAL 1 PAN 2;1, illetve BARKÓCZI 1964, 310. A cognomen tipikus afrikai név, vö. MÓCSY 1959, 171. A katalógus egy másik Datust is tartalmaz, ő is afrikai, lásd 34.

A másik katona, az örökös cognomenje nem rekonstruálható, mert a felirat túlzottan sérült. Az örökösi státuszra a magyarázat a hadseregben való közös szolgálat lehet.

Datálás: Kr. u. 87 – Kr. u. 200.

126. Sírfelirat, tábla. Magasság: 32 cm, szélesség: 32 cm. Osijek, az ókori Mursa. Őrzési hely: Osijek – Muzej Slavonije.

CIL III 10270; Ábra. – *ILJug* 450. o. 3092. – HD074963 (u.a.: 2017.06.28. – Feraudi)

---] / D(is) [M(anibus)] / M(arcus) Aur(elius) Di[omedes(?)] / qui vixit an[nos ---] / mens(es) VIII dies [---] / M(arcus) Aur(elius) Achilles [vet(eranus)] / ex cust(ode) armor(um) leg(ionis) I[I] / Adiut(ricis) vivos(!) eecit(!) eil(io(!) karissimo

A veteran praenomenje és gentilicuma tanúsága szerint polgárjoga Marcus Aureliustól származik. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 28, valamint OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10

DAC 337;14 MSV 254;10. BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Achilleus cognomenje katonanév, mindenütt ismert, bár nem túl gyakori, vö. OPEL 1 13. 'ACHILLEVS': ITA 7 HIS 3 NAR 8 DAL 3 PAN 3 DAC 1 LVG 1 MSV 6 RAE 1. ALFÖLDY 1969, 141: Mindenfelé adatolt. Fia, Di[omedes(?)] görög cognomenjét is figyelembe véve – amennyiben a feloldási javaslat helyes – valószínűleg görögök vagy hellenizált orientálisok lehettek, vö. PAPE 1807-1854, 305.

Datálás: Kr. u. 160 – Kr. u. 200.

127. Szarkofág, mészkő. Magasság: 83 cm, szélesség: 208 cm, vastagság: 97 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum.: 64.10.28.

CIL III 15161 – KUZSINSZKY B.: *Bud. Rég.* 7, 1900, 38, 27. fotó – KUZSINSZKY B.: *Ausgrabungen*, 68, 213. fotó – NAGY T.: *AErt* 114-115, 1987/88 236-242. – FITZ J.: *Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century*. Budapest, 1983, 184 – *TitAq* 553. – HD068501 (u.a.: 2016.02.09. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // Aurelius (H)ieraxs (!) vet(eranus) / leg(ionis) II adiutricis p(iae) f(idelis) Anion(!)/inian(a)e Vettiae Fortunat(a)e co/niugi carissim(a)e pientissim(a)e / facifndum (!) curavit

A veterán császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 és SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300. Lásd még ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje görög, lásd PAPE 1807-1854, 536 (Ἰέραξ) vagy WUTHNOW 1930, 57 (Ἰεραχος).

Felesége nomen gentiléje italikus, lásd SCHULZE 1933, 101, 425 és SOLIN – SALOMIES 1988, 206. A név Észak-Itáliában és vonzáskörzetében gyakori, Dalmatiában pedig kifejezetten italikusok viselik, vö. OPEL 4 163. 'VETTIVS' (de VETIVS-ként is előfordul): ITA 103 HIS 18;1 BEG 16;4 NAR 29;1 DAL 21;2 PAN 8;2 NOR 4 DAC 1;2 BRI 2 LVG 1 MIN 1 MSV 1, valamint MÓCSY 1959, 161, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 136. Cognomenje latin, vö. KAJANTO 1982, 72, 93, 273.: körülményeket jelölő, participiumból kölcsönzött cognomen, valamint SOLIN – SALOMIES 1988, 334. A név birodalomszerte kedvelt volt, de Északkelet-Pannoniában szírek és afrikaiak viselték, lásd OPEL 2, 150. 'FORTVNATVS' – ITA 61 HIS 57 NAR 40 DAL 60;2 PAN 20;2, valamint BARKÓCZI 1964, 313.

Úgy tűnik, hogy a katona orientális eredettel bír, míg a felesége italikus.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 230.

128.Szarkofág, mészkő. Magasság: 123 cm, szélesség: 237 cm, vastagság: 123 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Magyar Nemzeti Múzeum.: 258.1873.3.

CIL III 3544 – SCHALLMAYER, E. – EIBL, K. – OTT, J. – PREUB, G. – WITTKOPF, E.: RWO 1, 313, 387. fotó – *TitAq* 589. – HD068564 (u.a.: 2017.02.28. – Feraudi).

D(is) M(anibus) // T(iberio) Cl(audio) Efficaci q(uon)d(am) mi/l(iti) leg(ionis) II (adiutricis) p(iae) f(idelis) b(ene)f(iciario) co(n)s(ulari) domo / Luceria Apia q(ui) vixit ann(os) / XXXVII Calpur(nia) Hermion/e coniugi bene me/rentissimo fecit

Gentiliciumából ítélve polgárjogát Claudiusból vagy Nerótól kapta a beneficiarius valamelyik felmenője. A névhez és előfordulásához: SOLIN – SALOMIES 1988, 56, továbbá OPEL 2 60. 'CLAVDIVS': ITA 132;1 HIS 79;6 BEG 81;11 NAR 29;3 DAL 101;6 PAN 163;24 NOR 56;2 DAC 41;9 AQV 28;4 BRI 17;11 LVG 51;6 MIN 50;5 MSV 42;7 RAE 41;4. Lásd még MÓCSY 1959, 149. ALFÖLDY 1969, 37-38. Cognomenje nagyon ritka, MRÁV szerint leginkább rabszolgák viselik. Talán a jelentése miatt – 'hathatós, hatékony, tevékeny' – mert egyébként a szónak nincs pejoratív zöngéje. A névhez lásd még OPEL 2 114. 'EFFICAX': PAN 0;1. A katona az apuliai Luceriát adta meg origójaként feliratán. Luceriában a Tiberius Claudiusok a Kr. u. 2. sz. első felében is adatoltak, vö. AE 1983, 241. MRÁV azt írja, a Severus-korban egészen sok katonát soroztak be Itáliában a II Adiutrixbe. Itáliában ugyanakkor betelepültek leszármazottja lehetett: vagy egyéni bevándorlóké, vagy veterántelepítések révén odakerülteké.

Felesége gentiliciuma italicus, lásd SCHULZE 1933,138 és SOLIN – SALOMIES 1988, 43. E név sokkalta gyakoribb Itáliában, és főleg Hispaniában, mint más tartományokban, vö. OPEL 2 25. 'CALPVRNIVS': ITA 50 HIS 85;3 BEG 1;2 NAR 12 DAL 21;1 PAN 7;5 NOR 2 DAC 5;2 BRI 3;3 LVG 3 MIN 5;1 MSV 2;1, továbbá BARKÓCZI 1964, 301. A férje származási helyeként megadott Luceriában a Calpurniusok is adatoltak a Kr. u. 2. sz-ban, vö. CIL IX 851. Cognomenje görög eredetű (ti. Ἑρμιόνη), vö. PAPE 1807-1854, 374. A név nem túl gyakori, ám legtöbb előfordulása Észak-Itáliához és környékéhez köthető, vö. OPEL 2 180. 'HERMIONE': ITA 7 HIS 4 NAR 6 DAL 4 PAN 1 DAC 2 AQV 3 BRI 0;1 LVG 1 MIN 1, illetve BARKÓCZI 1964, 312. A név Luceriában is adatolt, AE 1983, 2366. Elképzelhető, hogy alacsony társadalmi státuszúak, felszabadítottak köréből való volt, bár Luceriának és környékének, ahonnan a férje származott, illetve tágabban véve, Dél-Itáliának jelentősebb görög lakossága is volt, így Hermione neve nem szorul különösebb magyarázatra.,

Mindketten italicus eredetűek. Pannoniába, Aquincumba Efficax hadseregbe való belépése miatt költöztek.

Datálás: Kr. u. 200 – Kr. u. 220.

129. Sírsztélé, mészkő. Magasság: 116 cm, szélesség: 62 cm, vastagság: 29 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 63.10.32.

CIL III 13373. skk. 2328, 21 – KUZSINSZKY B: *Ausgrabungen*, 59. – NAGY T.: *Bud. Rég.* 1971, 122, 32. fotó – NÉMETH M: *Vezető*, 51, 134. fotó – *TitAq* 657. – HD068626 (u.a.: 2016.02.22. – Feraudi)

---] / Iul(ia) Domi[t]ia [---] / Iul(ia) Iulina s[oror ---] / Iul(ius) Iulianu[s vet(eranus)] / leg(ionis) II (adiutricis) ex co[rn(iculario) ?] / vivus an(norum?) [---] / LXXX [---] / o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

A család a Iulius császárgentiliciumot viseli, vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 98, továbbá OPEL 2 201. 'IVLIVS': ITA 368;2 HIS 590;12 BEG 417;28 NAR 719;12 DAL 478;15 PAN 400;32 NOR 192;1 DAC 183;23 AQV 204;2 BRI 106;27 LVG 156;12 MIN 183;22 MSV 121;4 RAE 75;7. Lásd még BARKÓCZI 1964, 298 és ALFÖLDY 1969, 31-36. A családon belüli relációk közül nem mindegyik tiszta. Domitia családon belül elfoglalt helye nem ismert. Cognomenje eredetileg gentilicium volt, lásd SCHULZE 1933, *passim* és SOLIN – SALOMIES 1988, 69. Észak-Itáliában és annak közelében gyakori, de általában orientális eredetűek viselik, vö. OPEL 2 105. 'DOMITIVS': ITA 3 HIS 10;1 BEG 1 NAR 8(;1) DAL 5 PAN 7;1 NOR 1 DAC 2 AQV 2 LVG 2 MIN 4;1 MSV 1, lásd még BARKÓCZI 1964, 310.

A veterán és testvére is gentiliciumokból képzett cognoment viseltek. Iulina neve latin, lásd KAJANTO 1982, 162 és SOLIN – SALOMIES 1988, 346. Nem szokványos név, de szinte mindenütt ismert egy-egy előfordulása, vö. OPEL 2 200. 'IVLINVS': HIS 1 BEG 1 NAR 1 BRI 2 LVG 1 MIN 1 RAE 1. A veteráné Iulianus, vö. KAJANTO 1982, 148 és SOLIN – SALOMIES 1988, 346. M. Aurelius után nagyon gyakori Pannoniában és más tartományokban is, lásd OPEL 2 199. 'IVLIANVS': ITA 31 HIS 40;1 BEG 17;4 NAR 46 DAL 19;1 PAN 31;4 NOR 20;1 DAC 26;6 BRI 4;1 LVB 11;3 AQV 7 MIN 25;3 MSV 18;1 RAE 4, ugyanígy MÓCSY 1959, 177. Hasonlóképpen ALFÖLDY 1969, 223-224, aki szerint a kelta tartományokban kiemelkedően gyakori. Dalmatiában is népszerű, de a városi lakosság körében kevésbé.

Nemcsak a felirat töredékes, de a család eredete is nehezen meghatározható. Talán orientálisok, de a felirat datálása miatt ez is bizonytalan.

Datálás: Kr. u. 140 – Kr. u. 200.

130. Falról származó vakolatdarabok. Budapest, az ókori Aquincum. Eltűntek, csupán rajz ismert.

TitAq 1371. – HD072432 (u.a.: 2015.10.09. – Feraudi)

a) *ZO+++ +Z++ikoĩς*

b) *Grate qui fotues(!) / gr(a)e<c=G>a(m) ancilla(m) Lupi / optionis / legionis secundes(!) / quae est in domo vestra / et malo tuo est / per illa(m) at(!) nil perduces(!) / parentes tuos / quottidie*

c) *Bato cura.*

d) *Aurelius.*

e) *[---]imo.*

A feliraton szereplő személy egy Aurelius Lupus nevű optio lehet a Legio II Adiutrixből. Császárgentiliciumot visel, vö. OPEL 1 238. 'AVRELIVS': ITA 221;14 HIS 119;8 DAL 615;19 PAN 717;48 NOR 110;10 DAC 337;14 MSV 254;10 vö. SOLIN – SALOMIES 1988, 28. Továbbá BARKÓCZI 1964, 299-300 és ALFÖLDY 1969, 46-53. Cognomenje farkast jelent, lásd KAJANTO 1982, 327. A név rendkívül gyakori Hispaniában, de pannoniai viselői között őslakosokat lehet sejteni, vö. OPEL 3 39. 'LVPVS': ITA 8 HIS 46 BEG 5 NAR 6;1 DAL 27 PAN 16;1 NOR 6;1 DAC 3;1 AQV 4 BRI 2;3 LVG 5;1 MIN 1 MSV 3;1, illetve BARKÓCZI 1964, 316, hasonlóan ALFÖLDY 1969, 234.

Az optiónak volt egy görög rabszolgánője, ám az ő nevét nem ismerjük. A feliraton szerepel továbbá egy Bato nevű férfi is. Az ő neve pannon-illyr eredetű lehet, lásd *CIL* III 3325, Dalmatiában a leggyakoribb, és Pannonia mellett több előfordulása ismert Daciában is, vö. OPEL 1 278. 'BATO': ITA 1 BEG 0;3 DAL 11 PAN 6 DAC 6.

Datálás: Kr. u. 211 – Kr. u. 217.

BIZONYTALAN OLVASATÚ FELIRATOK

131. Sírsztélé, kő. Magasság: 90 cm (?), szélesség 45 cm (?). Budapest, az ókori Aquincum. A felirat elveszett.

CIL III 3532. – *TitAq* 542; Ábra. – HD068489 (u.a.: 2017.04.10.: Feraudi)

Marco Aur(elio) [---]/niano [te]s(serario?) <l>[eg(ionis) II a]/di(utricis) p(iae) <f>(idelis) ann(orum) [--- stip(endiorum)] / X <q>ui defu[nctus e(st)] / OGNTO[---] / memoria[m posuit] / [p?]a[t]er e[t] NE[---]

Datálás: Kr. u. 201 – Kr. u. 300.

132. Szarkofág, mészkő. Magasság: 66 cm, szélesség: 38 cm, vastagság: 21 cm. Budapest, az ókori Aquincum. Őrzési hely: Aquincumi Múzeum: 91.4.3.

AE 2010, 1315. – *TitAq* 751; Fotó. – HD068720 (u.a.: 2015.01.14. – Feraudi).

[D(is)] M(anibus) // [---] Atticae P(ubli) Col(lina) [---] / [--- Rom?]anus vet(eranus) [leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) ---] / [--- ex f]rument(ario?) e[t? ---] / [---]atianus [et ---] / [--- R]omanus f[i]li ---] / [una cu]m patre vi[vi --- matri] / [ca]rissimae f[ac(iendum) curav(erunt)]

Datálás: Kr. u. 180 – Kr. u. 220.